

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: «Проблеми зовнішньої трудової міграції та напрями їх вирішення»

Виконав: магістр ІІ курсу, групи УП-22-1зм
спеціальності 051 «Економіка»

Манжелій Дар'я Вячеславівна

Керівник к. е. н., доцент Бикова Адель Леонідівна

Рецензент проф., Івашина Олександр Флорович

Дніпро – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
Освітній ступінь _____ магістр _____
Галузь знань _____ 05 «Соціальні та поведінкові науки» _____
Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Бикова Адель Леонідівна

« _____ » _____ 20__ р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Манжелій Дар'ї Вячеславівни

1. Тема роботи Проблеми зовнішньої трудової міграції та напрями їх вирішення, затверджена наказом університету від «22» грудня 2023р. № 1005кс «Про затвердження тем кваліфікаційних робіт студентів 2 курсу освітнього ступеня «магістр» факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин».
Керівник роботи Бикова Адель Леонідівна, к.е.н., доцент
2. Строк подання студентом роботи «01» лютого 2024 року
3. Вихідні дані нормативно-правові документи, автореферати дисертацій, статті, монографії, підручники, навчальні посібники, матеріали періодичних видань, Інтернет-ресурси за темою дипломної роботи, статистичні дані Державної служби статистики, Міністерства фінансів України, дані Eurostat, дані Національного Банку України.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити) 1. Теоретико-методологічні основи зовнішньої трудової міграції населення. 2. Аналіз основних причин і наслідків зовнішньої трудової міграції населення України. 3. Сучасні напрями вирішення зовнішньої трудової міграції.
5. Перелік графічного матеріалу рис. 1.1 Значення зовнішньої трудової міграції для роботодавця та працівника, табл.1.2 Функції трудової міграції та їх значення, рис. 1.3. Види зовнішньої трудової діяльності, табл.1.4 Сучасні теорії вивчення зовнішньої трудової міграції та їх автори, рис. 1.8 Основні механізми реалізації державної міграційної політики у сфері виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України, рис. 2.1 Зовнішні трудові мігранти за країнами перебування, 2020р, рис. 2.4 Причини зовнішньої трудової міграції, рис. 2.6 Кількість українських громадян, які виїхали з України протягом 2022 р. в країни, табл. 2.16 Позитивний вплив зовнішньої трудової міграції на країну-донор та країну-реципієнт, Пріоритетні напрями регулювання міграційних процесів.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали, посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Дослідницький (розділ 1) Аналітичний (розділ 2) Проектний (розділ 3)	Бикова А.Д. к.е.н., доцент		

7. Дата видачі завдання «20» листопада 2024 року

8. КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи	27.11.23	Виконано
2.	Підбір та систематизація науково-літературних джерел	28.11.23 18.12.23	Виконано
3.	Затвердження змісту та написання вступу до кваліфікаційної роботи магістра	19.12.23 25.12.23	Виконано
4.	Написання дослідницького розділу	26.12.23 07.01.24	Виконано
5.	Систематизація матеріалу для підготовки аналітичного розділу кваліфікаційної роботи	08.01.24 09.01.24	Виконано
6.	Підготовка аналітичного розділу роботи	10.01.24 21.01.24	Виконано
7.	Формування проектних рішень	22.01.24	Виконано
8.	Написання проектного розділу роботи	23.01.24 24.01.24	Виконано
9.	Формування висновків дослідження	25.01.24	Виконано
10.	Оформлення роботи відповідно до методичних рекомендацій та перевірка на плагіат	26.01.24	Виконано
11.	Одержання відгуку наукового керівника	29.01.24	Виконано
12.	Одержання рецензії на роботу за місцем проходження переддипломної практики	30.01.24	Виконано
13.	Підготовка презентаційних матеріалів	31.01.24	Виконано
14.	Подання кваліфікаційної роботи в екзаменаційну комісію	01.02.24	Виконано
15.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	15.02.24	Виконано

Студент _____ Д.В. Манжелій
(підпис)

Керівник роботи _____ А.Л.Бикова
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи магістра

Манжелій Д.В.

Тема роботи: Проблеми зовнішньої трудової міграції та напрями їх вирішення

Науковий керівник Бикова А.Л.

Дипломна робота магістра на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальності 051 «Економіка». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків і пропозиції. Робота викладена на 114 сторінках, містить 12 таблиць, 25 рисунків, 8 сторінок додатків. Список використаних джерел 122 найменувань.

Дипломна робота розглядає актуальне явище зовнішньої трудової міграції населення, визначає його основні аспекти та вплив на економіку та соціальну сферу країн-донорів та країн-реципієнтів. Було визначено сутність зовнішньої трудової міграції, її функції та види. Розглянуто сучасні новітні науково-методичні підходи до вивчення зовнішньої трудової міграції. Обґрунтовано державне регулювання у сфері зовнішньої трудової міграції. Проаналізовано причини, що спонукають індивідів до виїзду за кордон у пошуках робочих можливостей, а також висвітлює наслідки цього явища для країни-донора та країни-реципієнта робочої сили. В роботі висвітлено необхідність удосконалення міграційної політики України та розробки ефективних стратегій та політик для повернення мігрантів на батьківщину.

Ключові слова: зовнішня трудова міграція, трудові мігранти, країна-донор, країна-реципієнт, робоча сила, передумови міграції, оплата праці, міжнародні організації.

ABSTRACT

Daria Manzhelii

Topic: Problems of external labor migration and ways to solve them

Scientific supervisor Bykova A.L.

Diploma thesis consists for the degree of Master's Degree in Economics, speciality 051 "Economics." - University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

Diploma thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and suggestions. Master's thesis is described on 114 pages, contains 12 tables, 25 figures, 8 pages of applications. References contain 122 items.

Diploma thesis examines the current phenomenon of external labour migration, defines its main aspects and impact on the economy and social sphere of donor and recipient countries. the essence of external labour migration, its functions and types were defined. The latest scientific and methodological approaches to the study of external labour migration are considered. The state regulation in the field of external labour migration is substantiated. The reasons that motivate individuals to travel abroad in search of work opportunities are analysed, and the consequences of this phenomenon for the donor and recipient countries of labour are highlighted. The paper highlights the need to improve Ukraine's migration policy and develop effective strategies and policies for the return of migrants to their homeland.

Keywords: external labour migration, labour migrants, donor country, recipient country, labour force, preconditions for migration, remuneration, international organisations.

ЗМІСТ

ВСТУП		7
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	13
1.1	Сутність зовнішньої трудової міграції	13
1.2	Сучасні науково-методичні підходи до вивчення зовнішньої трудової міграції	18
1.3	Державне регулювання у сфері зовнішньої трудової міграції	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДЛУ 1		35
РОЗДІЛ 2	АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	36
2.1	Дослідження причин та основних показників зовнішньої трудової міграції населення	36
2.2	Аналіз соціально-економічних наслідків зовнішньої трудової міграції населення	55
2.3	Особливості регулювання міграційних процесів в країнах ЄС	61
ВИСНОВКИ ДО РОЗДЛУ 2		67
РОЗДІЛ 3	СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ	68
3.1	Удосконалення державної міграційної політики України в сучасних умовах	68
3.2	Роль міжнародних організацій у підтримці мігрантів у сучасних умовах	76
3.3	Реалізація ефективної державної політики адаптації та інтеграції працівників-іммігрантів в післявоєнний період	81
ВИСНОВОК ДО РОЗДЛУ 3		90
ВИСНОВКИ		91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		94
ДОДАТКИ		105

ВСТУП

Протягом останніх десятиліть міжнародна міграція стала однією з найбільш важливих та впливових тенденцій у розвитку міжнародних економічних відносин. Сучасний світ характеризується різким зростанням міграційних процесів. Немає жодної країни, яка б не була задіяна у світових міграційних процесах, це може бути як країни-донори, тобто постачальник робочої сили або країни-реципієнти, тобто країна, що приймає цю робочу силу. Міграція завжди була присутньою в історії цивілізацій, проте на сучасному етапі пересування людей суттєво впливають на економіку, соціальне та політичне життя, а також культурний аспект країн призначення та походження міграції, більш значуще, ніж коли-небудь раніше.

Особливо гострою проблема міграції залишається для України, оскільки є однією із найбільших країн-донорів робочої сили. Зовнішня трудова міграція зросла з моменту проголошення незалежності нашої держави. Великі потоки трудових мігрантів за межі України спричинені багатьма причинами, особливо економічними. Зовнішня трудова міграція відіграє важливе значення не тільки країн, але й для самих мігрантів та роботодавців.

Збільшення обсягів трудової міграції призводить до розладу між попитом і пропозицією на робочу силу. Зростання чисельності працівників-мігрантів призводить до економічних, соціальних та демографічних втрат для суспільства. Це вимагає активного втручання державних органів управління, особливо в напрямку розробки та впровадження ефективних заходів, спрямованих на створення нових робочих місць, забезпечення гарантій для місцевого населення, поліпшення соціального захисту та підвищення рівня життя громадян.

В сучасних умовах значущу роль у контролі та регулюванні міжнародних міграційних процесів та захисті прав мігрантів відіграють відповідні міжнародні організації.

Зростання в сучасних умовах масштабів зовнішньої трудової міграції, несе за собою численні негативні наслідки, які можуть загальмувати економічний

розвиток країни-донора та позитивні для країни-реципієнта, які розвиваються завдяки прибуттю висококваліфікованої робочої сили та заповнюють прогалини на своєму ринку праці за рахунок іноземних трудових мігрантів.

У сучасній Україні не лише відчутний вплив глобалізації, але також протягом останніх років активно впроваджується політика, спрямована на вступ або інтеграцію до Європейського союзу. У той же час, основною причиною міграції за межі країни є повномасштабне вторгнення РФ на територію України.

Актуальність теми. Тема зовнішньої трудової міграції залишається вкрай актуальною, оскільки вона взаємодіє з різноманітними аспектами сучасного світу і має значний вплив на економіку, соціальні відносини та культурну динаміку країн. Масштаби міграції української робочої сили протягом декількох років зростають і потребують державного контролю.

Багато вітчизняних та зарубіжних вчених, які є висококваліфікованими у різних наукових галузях, присвятили значну кількість своїх досліджень проблемам міграції населення загалом і зокрема зовнішній трудовій міграції.

В економічній науці проблеми зовнішньої трудової міграції досліджували Е. Равенштайн, Е. Лі, Дж. Харріс, М. Годаро, Дж. Борхас, Л. Сжаастад та інші. У сучасній економічній науці України дослідженням різних аспектів міграції приділяли увагу учені Е. Лібанова, Д. Богиня, В. Потапенко, О. Валевський, А. Гайдучий, О. Малиновська, К. Тахтарова та інші.

Аналіз наукових досліджень в галузі теорії та практики регулювання міграції населення та її окремих аспектів вказує на широкий науковий інтерес до цієї проблематики як в Україні, так і за її межами. Незважаючи на це, в цій області залишається безліч нерозглянутих питань як теоретичного, так і практичного характеру.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження проблем зовнішньої трудової міграції та розробка напрямків їх вирішення.

Для досягнення мети даної роботи необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити сутність зовнішньої трудової міграції;

- проаналізувати сучасні науково-методичні підходи до вивчення зовнішньої трудової міграції;
- обґрунтувати державне регулювання у сфері зовнішньої трудової міграції;
- визначити причини зовнішньої трудової міграції ;
- провести аналіз соціально-економічних наслідків зовнішньої трудової міграції населення
- проаналізувати особливості регулювання міграційних процесів в країнах ЄС;
- визначити рекомендації щодо удосконалення державної міграційної політики України в сучасних умовах;
- обґрунтувати реалізацію ефективної державної політики адаптації та інтеграції працівників-іммігрантів в післявоєнний період.

Об'єктом дослідження є причини та механізм регулювання зовнішньої трудової міграції.

Предметом дослідження є теоретичні, науково-методичні та практичні аспекти дослідження проблем зовнішньої трудової міграції та напрямів їх вирішення.

Методи дослідження. При написанні роботи використано такі методи наукового дослідження: узагальнення – при зборі теоретично-практичного матеріалу; порівняльного аналізу і порівняння – при дослідженні показників зовнішніх трудових процесів в Україні та у світі; метод зіставлення – при визначенні економічних причин зовнішньої трудової міграції; групування – при виявленні груп основних країн-реципієнтів; метод спостереження – спосіб пізнання впливу міграційних процесів на ринок праці країни; графічно-аналітичний метод – для ілюстрації досліджуваних економічних явищ та процесів за допомогою рисунків та діаграм.

Законодавча, нормативна база та джерела первинної інформації. При написанні роботи були використані нормативно-правові акти України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів

економіки України, Національного Банку України, наукові монографії та статті, науково-практичних конференцій, офіційні дані Євростату, офіційні дані країн призначень української робочої сили, результати досліджень українських та іноземних дослідницьких груп.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виявленні проблем зовнішньої трудової міграції та визначення напрямків їх вирішення.

Апробація результатів роботи. Результати досліджень, викладені у кваліфікаційній роботі магістра. За результатами дослідження у співавторстві з науковим керівником Бикової А.Л. подано до друку статтю за темою «Сучасні передумови зовнішньої трудової міграції українців» у збірник наукових праць «Економічний простір»

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Робота викладена на 112 сторінках, містить 10 таблиць, 25 рисунків, сторінок додатків. Список використаних джерел містить 122 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

1.1 Сутність зовнішньої трудової міграції

Сьогодні, в умовах глобалізації, інтернаціоналізації зовнішня трудова міграція посилюється, стає невід'ємною частиною економічних, соціальних, політичних процесів та формує залежність не тільки компаній, працівників, а й країн.

Професор Малиновська О.А., у праці «Перекази мігрантів з-за кордону: обсяги, канали, соціально-економічне значення», показує, що міжнародна міграція є вигідною і країнам призначення мігрантів, і країнам їх походження та є важливим чинником соціально-економічного розвитку. Адже, невеликі за розміром, проте численні і систематичні грошові перекази мігрантів своїм родинам на батьківщину. Вони формують на сьогодні один з найпотужніших міжнародних фінансових потоків, порівнюваний за обсягами з міжнародною фінансовою допомогою та прямими іноземними інвестиціями, справляють очевидний вплив не лише на добробут домогосподарств отримувачів, а й на макроекономічні показники на рівні держави [1].

Необхідно розрізняти поняття "міграції" та "трудової міграції". Термін "трудова міграція" означає переміщення особи з метою тимчасового працевлаштування і включає перетинання державного кордону (зовнішня трудова міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць України (внутрішня трудова міграція).

В умовах розвитку інтеграційних процесів, які все більше охоплюють світові господарські зв'язки, велике значення має зовнішня трудова міграція. Зростання інтересу населення до країн світу безпосередньо пов'язане з проблемами та особливостями формування і використання трудового потенціалу, що значно підвищує вплив міжнародної трудової міграції на соціальний та економічний розвиток світового господарства [2].

На даний момент загальноприйнятого визначення міжнародної трудової міграції не існує, проте багато іноземних та вітчизняних вчених висловлювали свої думки з цього приводу. Згідно з Законом України «Про зовнішню трудову міграцію», зовнішня трудова міграція - це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [3].

Міжнародна (зовнішня) трудова міграція, у своїй суті, є явищем, що виникло ще в доісторичних епохах, коли люди почали пересуватися між країнами та континентами з метою здобуття роботи за кордоном [4].

Трудове працевлаштування є обов'язковою умовою для трудової міграції. Міграція в цілому є більш широким поняттям і може включати різноманітні мети, такі як приєднання до родини, отримання освіти, а також інші цілі, наприклад туризм чи відвідування.

Міграція населення відіграє величезну роль у розвитку людства. Її найважливіша соціально-економічна функція полягає в забезпеченні певного рівня рухливості населення та його територіального перерозподілу, зокрема в індустриальні центри та райони, що потребують освоєння, у сфері економіки, які швидко розвиваються. Тим самим вона сприяє більш повному використанню робочої сили, зростанню продуктивності суспільної праці та іншим аспектам. Міграція змінює економічний і соціальний стан населення. Вона нерідко супроводжується зростанням освітньої та професійної підготовки, розширенням потреб та інтересів людей, які беруть участь у ній. Проте наслідки міграції населення є досить суперечливі

На сьогодні зовнішня міграція робочої сили перетворилася на суттєвий економічний, соціальний і гуманітарний фактор розвитку як країн походження, так і тих, що приймають. Існує значна кількість видів, напрямів, закономірностей і причин, через які населення мігрує з країни в країну, основними з яких є незадовільні економічні умови життя працездатного населення та недостатнє соціальне забезпечення з боку держави. Кожна зі сторін, яка бере участь у процесі обміну трудовими ресурсами, намагається здобути для себе конкретну

користь. Важливою є правильна координація та управління цими процесами для максимізації позитивного впливу міграції та мінімізації її негативних наслідків для всіх сторін, що взаємодіють в обміні трудовими ресурсами.

Загалом зовнішня трудова міграція сприяє подальшому розвитку глобалізації та сприяє прогресу в багатьох країнах. адже мається на увазі перерозподіл робочої сили, ротація кадрів, обмін виробничим досвідом, зростання попиту на трудові ресурси та підвищення конкурентоспроможності національних економік, що призводить до подальшого розвитку усіх сфер виробництва та технологій. [5]

Трудова міграція має такі особливості: особа, яка є власником робочої сили, має юридичне право самостійно розпоряджатися нею; існує активний попит на додаткову робочу силу у країні-реципієнті; вплив сукупності чинників міграції переважає над бажанням залишитися в країні проживання [6]; передбачає пересування працівників через міжнародні кордони для роботи в інших країнах; впливає на економіку країн походження та країн прийому.

Зовнішня трудова міграція має важливе значення і для роботодавців, і для працівників (рис.1.1)

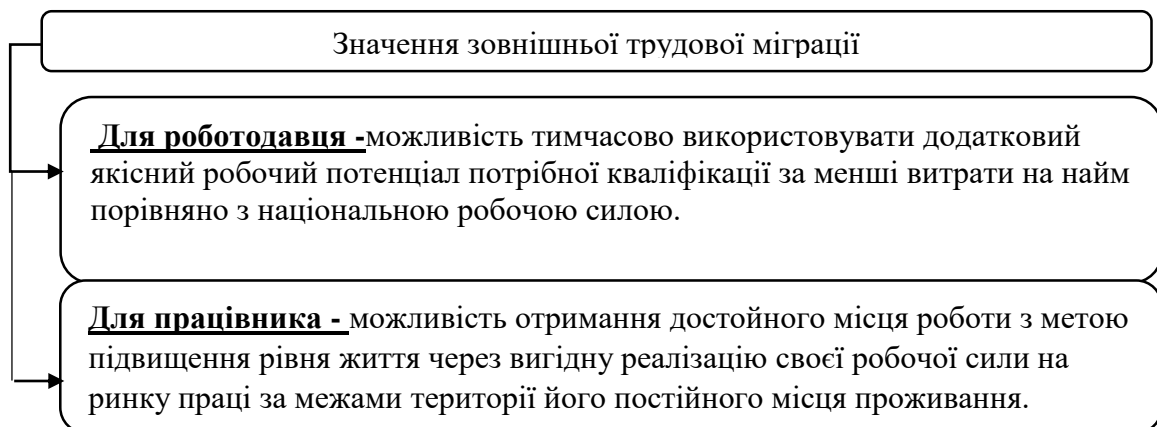

Рисунок 1.1 Значення зовнішньої трудової міграції для роботодавця та працівника

Джерело: створено автором

Деякі особливості зовнішньої трудової міграції для роботодавця включають: можливість вибрати серед кандидатів із різним рівнем кваліфікації та досвідом, що впливає на якість робочої сили; може призвести до зниження

витрат на найм праці через доступніші робочі умови або конкурентоспроможніші ставки оплати; мігранти можуть приносити різноманіття в робоче оточення, що сприяє створенню культурно різноманітних та творчих команд. До основних особливостей трудової міграції з позиції працівника можна додати ще : добровільність та тимчасовість; економічна мотивація (безробіття, низький рівень заробітної плати); мета - працевлаштування (офіційно або неофіційно); перетин державних кордоні. [7]. Ці аспекти підкреслюють, що трудова міграція може бути багатоаспектною і нести в собі різні можливості та виклики для працівників. Суттєва роль міграції обумовлена її функціями (табл.1.2)

Таблиця 1.2

Функції трудової міграції та їх значення

Фунція	Опис
Прискорююча	Забезпечення просторової рухливості населення, що виявляється в зміні складу населення різних районів та розширенні числа місць проживання окремих громадян.
Селективна	Нерівномірна участь у міграції різних соціально-демографічних груп, що призводить до зміни якісного складу населення різних територій.
Функція перерозподілу робочої сили	Забезпечує розподіл продуктивних сил між окремими територіями.
Функція розвитку населення	Сприяє змінам соціально-психологічних характеристик людей, розширенню світогляду, накопиченню знань про різні сфери життя, обміну трудовими навичками і досвідом.
Економічна	Забезпечує відповідність між попитом та пропозицією робочої сили різної кваліфікації у різних регіонах та країнах.
Відтворювальна	Забезпечує отримання матеріальних вигід від трудової міграції і є підставою для розширеного відтворення робочої сили
Соціальна	Визначається рівнем економічного розвитку країни і її політики, сприяє реалізації завдання підвищення життєвого рівня і соціального розвитку населення

Джерело: створено автором на основі [8].

Відповідно до різних класифікаційних критеріїв, таких розрізняють такі різновиди зовнішньої трудової міграції, як відображено на рис. 1.3.

Види зовнішньої трудової міграції

За термінами:

- постійна міграція - без повернення працівника;
- тимчасова міграція - на визначений термін з поверненням працівника на батьківщину;
- сезонна міграція - переміщення працівників на місце роботи в певні періоди року з наступним поверненням.
- маятникова міграція - це постійна робота в одній країні при проживанні в іншій, як правило, прикордонній країні за наявності необхідних міжнародних угод між країнами.

За просторовим горизонтом переміщення:

- зовнішня міграція - це переміщення населення за межами певної країни;
- внутрішньоконтинентальна міграція - це переміщення населення між зовнішніми країнами в межах одного континенту;
- міжконтинентальна міграція - це переміщення населення між країнами різних континентів.

За юридичними засадами :

- організована міграція, тобто переміщення населення згідно з національним законодавством (наприклад, за візовим режимом);
- нелегальна міграція - самовільне переміщення населення щодо кордонів країни всупереч законодавству

За напрямками руху:

- еміграція - виїзд працездатного населення країни за її межі;
- імміграція - в'їзд працездатного населення до країни з-за її меж;
- рееміграція - повернення емігрантів на батьківщину

За якісним рівнем:

- міграція робочої сили низької кваліфікації;
- міграція робочої сили високої кваліфікації;
- міграція вчених ("відплив умів").

За професійним складом :

- міграція робітників (наприклад, нефтяників);
- міграція спеціалістів (наприклад, програмістів);
- міграція представників гуманітарних професій (наприклад, співаків, авторів).

За інтенсивністю :

- масова міграція
- одинична міграція

Рисунок 1.3. Види зовнішньої трудової діяльності

Джерело: створено автором на основі [9, 10]

Одинична зовнішня трудова міграція у певному напрямі пов'язана з нечисленними переміщеннями трудових мігрантів, які не носять закономірного характеру, на відміну від масової міжнародної трудової міграції [10]

Отже, із вищезазначеного можемо зробити висновок, що зовнішня трудова міграція є явищем, що полягає в переміщенні осіб через державні кордони з метою з здобуття роботи та використання своєї робочої сили в іншому національному оточенні.

1.2 Сучасні науково-методичні підходи до вивчення зовнішньої трудової міграції

На сьогодні важко визначитися з єдиною теорією міжнародної міграції, оскільки існує ціла низка теорії, що виникли незалежно одна від одної.

Одне з перших визначень міграції належить англійському вченому Е. Равенштайну, який у роботі «Закони міграції» розглядав міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [8].

Ще в кінці XIX ст. інтерес до міграційної проблематики сформувався у площині економічної науки, де міграція розглядалася, насамперед, як спосіб перерозподілу робочої сили. Фундатором економічного підходу до розуміння міграційних процесів став творець теорії «притягання» і «відштовхування» (push and pull theory) Е. Равенштайн (Ravenstein, 1889). Основними чинниками міграційних процесів дослідник називає економічні кризи і нестабільність, соціальні потрясіння і стихійні лиха, які «відштовхують» від однієї країни населення. На противагу цим чинникам залучають робочу силу в країну економічна і політична стабільність, високий рівень соціального забезпечення та ін. [11] Е. Равенштайн розробив 11 законів міграції, які стали базисом для подальших досліджень за цим напрямком. Ці закони звучали так :

1. Більша частина мігрантів їде на короткі відстані, що породжує всезагальне переміщення людей до великих центрів промисловості. При кількісній оцінці таких переміщень, потрібно враховувати кількість корінних жителів кожної країни, яка «експортує» трудові ресурси, а також кількість населення тих міст та районів, які приймають мігрантів.

2. Природним результатом цього міграційного руху є те, що жителі певної країни дуже швидко переїжджають до міст, що стрімко розвиваються, залишаючи в своїх поселеннях «прогалини», які заповнюють жителі більш віддалених поселень, доки вплив великих міст поступово не розповсюдиться на все Сполучене Королівство. Кількість мігрантів, зареєстрованих в певному центрі розвитку економіки, з відстанню буде зростати менш у відношенні до населення міста чи села їх походження .

3. Процес диспергування є зворотним до процесу поглинання і демонструє подібні риси.

4. Кожному потоку мігрантів відповідає контрпотік.

5. Мігранти, що переміщуються на далеку відстань віддають перевагу великим промисловим центрам

6. Жителі сіл є менш мобільними та мігрують рідше за жителів міських територій.

7. Жінки більш схильні до міграції в межах країни , чоловіки більш мобільні в міжнародних переміщеннях[12].

8. Основна причина та фактори міграції – це кращі економічні умови на території, які вони переміщуються.

9. Території відрізняються одна від одної за економічними характеристиками.

10. Міграція відбувається у кілька етапів.

11. Великі міста зростають через збільшення кількості мігрантів ,а не через природний приріст населення [13].

Більшість цих законів не втратила своєї актуальності досі, що свідчить про їх об'єктивність. Такими законами є :

1. Економічні причини міграції населення є визначальними.
2. Міграції відбуваються переважно на короткі відстані.
3. Кожному міграційному потокові відповідає свій контрпотік.
4. Масштаби міграції зростають з розвитком промисловості, торгівлі та транспорту.

5. Зростання великих міст зумовлено міграцією населення до них більше, ніж природним приростом. [14]

Всі існуючі теорії, що пояснюють феномен міжнародної міграції, можна умовно поділити на макроекономічні, мікроекономічні та глобалізаційні групи (табл. 1.4)

Таблиця 1.4

Сучасні теорії вивчення зовнішньої трудової міграції та їх автори

Групи теорій	Автори та їх теорії
Макроекономічні	Е. Равенштайн – Теорія «притягування та відштовхування»
	Е. Лі – Теорія «факторів міграції»
	С. Кестлс та М. Дж. Міллер - Теорія «просторово- міграційного балансу»
	Дж. Харріс, М. Тодаро – Модель Тодаро-Харріса
	М. Дж. Піор, А. Портес - Теорія «подвійного ринку»
	Дж. Харріс, М. Тодаро, О. Старк, Р. Коген - Неокласичну теорію економічного підходу
	Дж. Борхас - Теорія «світового ринку праці»
Мікроекономічні	У. С. Джевонс, Дж. Б. Кларк, А. Пігу, А. Маршалл - Неокласична мікроекономічна теорія
	Л. Сжаастад – Теорія «людського капіталу»
	О. Старк, Е. Тейлор, П. Арнольд - Нова економічна теорія трудової міграції
	Мережева теорія міжнародної міграції
	Дж. Ламерсом, Роел Дженніссен, Тьеррі Бодассе, Ремі Базільс, Исмаель Іссіфу - Теорія «інституційного підходу»
	Дугласа Мессі, Луїна Голдрінга та Джорджа Дуранда, Глен Лурі – Теорія «суспільного капіталу»
Глобалізаційні	І. Валлерстайн - Теорія світових систем міжнародної
	У. Зелінського, Р. Скелдон - Концепція мобільного переходу
	Г. Мірдал, Д. Мессі, Р.Зентено - Теорія кумулятивної причинності
	М. Крітца, Х. Злотниха - Концепція «міжнародних міграційних систем»

Джерело: створено автором

Аналіз існуючих теорій міжнародної міграції дозволив встановити, що їх слід умовно поділити на такі групи :

1) макроекономічні – ті, що орієнтовані на пояснення причин причини та наслідки міграції, фокусуючись на аналізі змін у макроекономічних та кон'юнктурних показниках, таких як темпи зростання ВВП, показники ВВП на душу населення, рівень інфляції, безробіття та середня заробітна плата (табл 1.5 Додаток А) [15].

Фундатором економічного підходу до розуміння міграційних процесів став творець теорії «притягання» і «відштовхування» (push and pull theory) Е. Равенштайн (Ravenstein, 1889) [11]. Дослідження Е. Равенштайна дозволяє визначити, що міграція виникає через розбіжності в попиті та пропозиції робочої сили між різними географічними регіонами.[16]

Поряд із законами Е.Равенштайна до класичних міграційних теорій належить також економетрична модель Е.Лі «pushpull factors»(теорія факторів міграції) , розроблена в 1960-х рр. Згідно з цією моделлю, на кожній території діють різні групи факторів міграції : утримувальні, притягальні та виштовхувальні, що визначають прибуття та вибуття , причому деякі фактори впливають на більшість людей, а деякі- тільки на окремих індивідів. «Виштовхувальними» факторами є : безробіття, низький рівень доходу, високі податки , бідність, дискримінація, обмеження совісті та віросповідання , війна, несприятливі природні та кліматичні умови. «Притягувальними» факторами є: високий рівень економічного розвитку ,більш високі доходи ,безпека, можливість отримувати доступ до ринку праці [17].

Але теорія не відповідає на питання, чому одні чинники притягують одних мігрантів, а інших відштовхують або залишають байдужими. Вона не враховує соціальну неоднорідність і стратифікацію суспільства, а зосереджується на економічних аспектах.. Міграція залежить від відповідності індивідуальних характеристик мігранта (кваліфікації, освіти тощо) ринку праці та структурних відмінностей між економіками країн. Теорія також не враховує явища зворотної міграції.

2) мікроекономічні, що спираються по суті на формування внутрішніх мотиваційних мотивів, балансуючи між психологічними аспектами потенційної

інтеграції у суспільство іншої країни та оцінкою порівняльних переваг від міграції (табл.1.6 Додаток Б) [15].

Теорія людського капіталу, біля витоків якої стояв американський дослідник Л. Сжаастад. стала однією з найбільш впливових та широко розповсюджених підходів, та розглядає міграцію як інвестиційне рішення

3) глобалізаційні – ті, що включають розгляд глобальних передумов руху населення між країнами, вважаючи його закономірних в умовах поглиблення інтеграційних процесів (табл. 1.7) [15].

Таблиця 1.7

Глобалізаційні теорії міжнародної міграції

Автор та його теорія	Сутність теорії	Джерело
І.Валлерстайн – Теорія світових систем міжнародної міграції	Глобалізація активізує міграційні потоки, відповідаючи новим вимогам світового ринку праці. Трудова міграція розглядається не лише як уникнення бідності (зазвичай найбідніші верстви не беруть участь у добровільних міграціях), але і як стратегія розвитку. При цьому наводяться приклади поворотних потоків грошових переказів, досвіду, ідей та людей (зворотна міграція).	15
Концепція мобільного переходу У. Зелінського, Р. Скедлон	Глобалізація впливає на міжнародну міграцію через економічне зростання, розвиток транспорту та нові канали передачі інформації. Збільшення економічних можливостей та покращання добробуту стають важливими чинниками для формування міграційних намірів. Роль глобалізації у цих змінах підкреслюється В. Зелінським. Також вказується на взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку, політичною структурою та формами мобільності населення в роботі Р. Скедлона, який виділяє п'ять регіонів міграції	28
Г. Мірдал, Д. Мессі, Р.Зентено - теорія кумулятивної причинності	Доходи, отримані емігрантами, в значній мірі перевищують компенсації, які вони отримують. Таким чином, цей процес створює кумулятивний ефект економічного розвитку.	27
Концепція «міжнародних міграційних систем» М. Крітца, Х. Злотниха	Міграційні потоки між країнами походження та конкретними країнами призначення суттєво взаємопов'язані, і для аналізу динаміки міграційних процесів важливо вивчати весь міграційний простір, тобто міграційну систему.	27

Джерело

Різноманітність теоретико-методологічних підходів до вивчення міжнародної міграції спричинене складністю цього явища та множиною факторів, що на нього впливають.

Систематизація наукових теорій щодо дослідження міжнародної трудової міграції вказує на необхідність ретельного аналізу різноманітних аспектів, які взаємодіють та вдосконалюють один одного, для повноцінного розуміння та вивчення цього явища.

1.3 Державне регулювання у сфері зовнішньої трудової міграції

В економічній літературі, термін "регулювання" означає систематичний вплив на економічні та соціальні системи з метою формування, розвитку та досягнення певних цілей . Цей термін також трактується як вид управлінської діяльності, спрямованої на усунення відхилень, коригування неточностей та покращення управлінської системи або як форма цілеспрямованого управлінського впливу, що зорієнтований на підтримку рівноваги в управлінському об'єкті та на його розвиток шляхом застосування певних методів, інструментів, засобів [29]

Водночас поняття «регулювання міжнародної трудової міграції» охоплює регулювання процесів міждержавного переміщення осіб із метою працевлаштування і, відповідно, усіх проблемних аспектів, що супроводжують ці процеси

Регулювання міжнародної трудової міграції є складним процесом, оскільки на нього впливають багато факторів, а інтереси різних сторін є задіяними. Коли держава забезпечує дотримання міжнародних стандартів регулювання міграційних потоків, урахуовуючи як інтереси держави, так і зовнішніх мігрантів, така політика сприяє вирішенню демографічних дисбалансів, розвитку ринку праці й допомагає у формуванні позитивного іміджу на міжнародній арені. І навпаки, відсутність узгодженої політики, яка б задіяла всі сфери впливу трудової міграції, провокує подальші дисбаланси,

посилює соціально-економічні проблеми й може збільшувати нелегальну міграцію [30].

Складні міграційні процеси, особливо трудова міграція, яка охопила весь світ, вкрай негативно впливає на демографічний розвиток сучасної України. Особливу загрозу неконтрольовані міграційні процеси спричиняють на участь у міжнародному поділі праці, на залучення до європейських та світових ринків, соціальну та національну безпеку. Тим більше, що сьогодні основним стратегічним завданням для України є збереження державного суверенітету, територіальної цілісності та інтеграції до європейського економічного та міграційного простору, забезпеченні наблизених до світових стандартів якості та тривалості життя, реалізації прав і свобод громадян. [31]

Регулювання міграційних процесів на макрорівні має стати вагомою складовою соціально-економічної політики держави. Завдання щодо управління міграцією, особливо її зовнішніми формами, полягає не в тому, щоб зводити бар'єри шляхом впровадження системи адміністративно обмежувальних заходів, які не дадуть можливості мігрантам потрапляти до розвинутих країн, а в тому, як на основі дотримання прав людини та гуманних принципів управляти міграційними потоками населення, зокрема, постійних переселенців та трудових мігрантів, з врахуванням інтересів донорів і реципієнтів [32].

Тобто регулювання міграційних процесів полягає не в тому, щоб обмежити свободу вибору, а в тому, щоб допомогти вирішити цю проблему в кожному конкретному випадку в рамках, доцільних для суспільства і бажаних для індивіда. Заходи щодо державного регулювання міграційної політики ґрунтуються на тому, щоб, спираючись на наявні науково-технічні та організаційно-фінансові засоби, досягнути упорядкування міграційного простору і взяти під дієвий державний контроль ті міграційні процеси, що у ньому відбуваються [33].

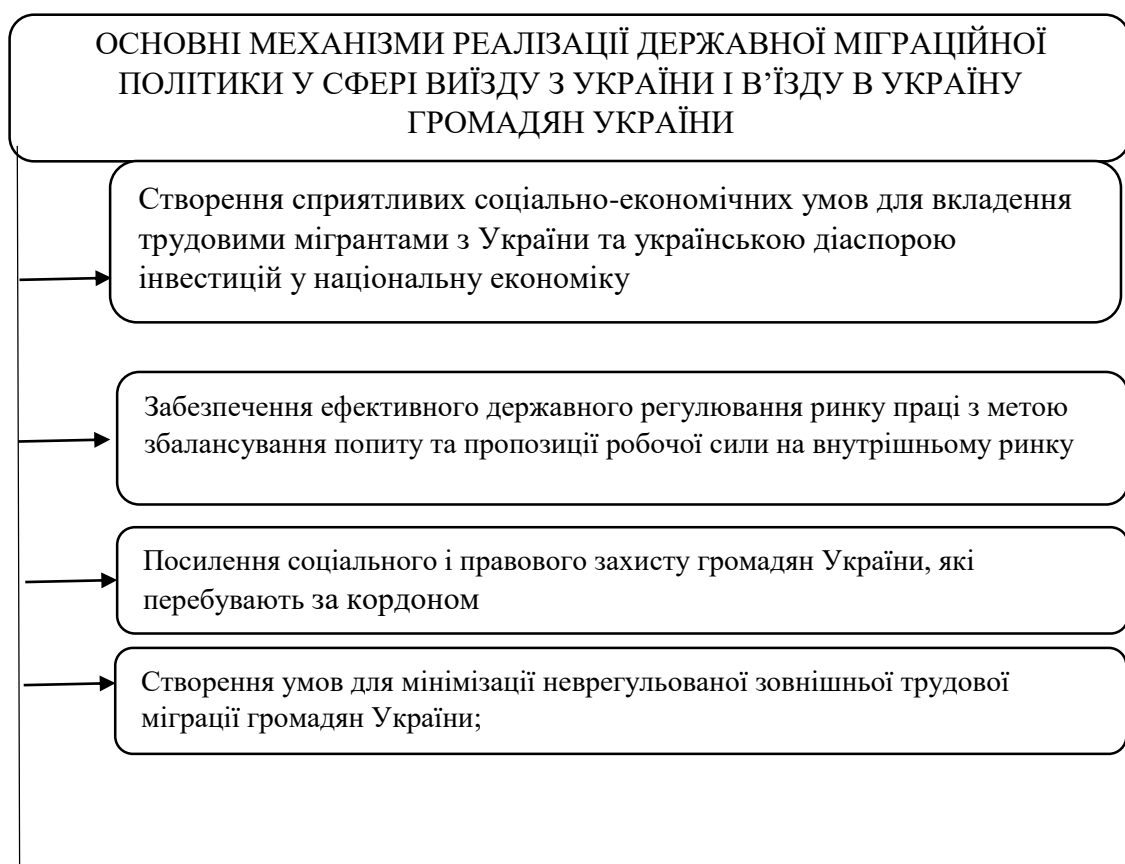
Тому серед основних завдань і заходів у сучасних умовах є такі:

1. скорочення масштабів нелегальної трудової міграції за межі країни;

2. забезпечення соціальної захищеності українських трудових мігрантів за кордоном;
3. забезпечення зворотності зовнішніх трудових поїздок;
4. якнайширше залучення коштів від закордонної трудової міграції в економіку України;
5. запобігання зниженню кваліфікації високоосвічених спеціалістів, внаслідок виконання ними за кордоном низькокваліфікованих робіт;
6. недопущення нелегальної міграції, передусім – транзиту нелегальних мігрантів через територію України;
7. сприяння поверненню в Україну етнічних українців та представників раніше депортованих народів [32].

Мета державного регулювання зовнішньої трудової міграції полягає в досягненні територіальної і структурної збалансованості попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці шляхом експорту і імпорту робочої сили з урахуванням забезпечення національної безпеки країни і реалізації конституційних прав громадян [34].

Основні механізми реалізації державної міграційної політики у сфері виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України, згідно Концепції, наведено на рис. 1.8

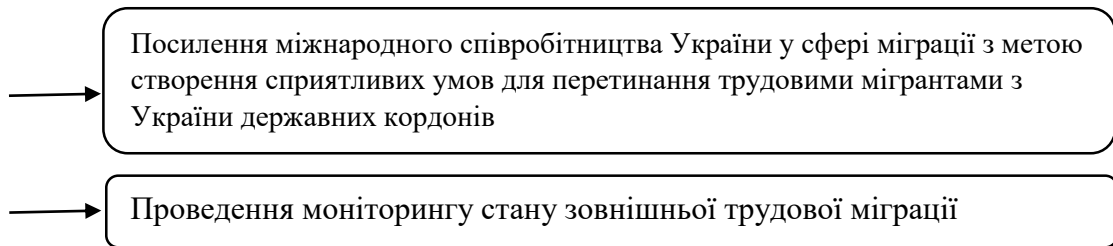

Рисунок 1.8 Основні механізми реалізації державної міграційної політики у сфері виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України

Джерело: створено автором на основі [34].

Організаційно-економічний механізм державного регулювання процесів зовнішньої трудової міграції в Україні включає такі, взаємопов'язані блоки:

1) блок 1 «регулювання зовнішньої трудової міграції», мета якого полягає у:

- досягненні економічно доцільних обсягів експорту та імпорту робочої сили виходячи з поточних і перспективних проблем зайнятості населення та ринку праці, створення умов для реалізації прав мігрантів;
- забезпеченні зворотності процесу зовнішньої трудової міграції;
- забезпеченні соціального захисту трудових мігрантів; -підвищенні ефективності контролю за трудовою міграцією;
- використанні зароблених мігрантами коштів в цілях інвестиційного розвитку країни;
- формуванні і розвитку ефективної системи виявлення, попередження та припинення незаконної трудової міграції;
- розширенні міжнародного співробітництва у сфері трудової міграції;

2) блок 2 «Науковий супровід». Прийняття рішень в сфері зовнішньої трудової міграції базується на ситуаційному аналізі сформованих міграційних переміщень, а також сценарних прогнозах зайнятості та ринку праці;

3) блок 3 «Система методів регулювання зовнішньої трудової міграції», що включає заходи законодавчого, економічного і організаційного характеру;

- інформуванню, консультуванню, навчанню, допомоги в підготовці необхідних документів трудящих-мігрантів (стадія прийняття рішення про трудову міграцію);

- наданню юридичної допомоги, забезпечення соціального захисту та страхування, участі профспілок у захисті прав мігрантів, стимулювання офіційних грошових переказів (стадія здійснення трудової діяльності);

- реадaptaції мігрантів після повернення в країну походження, інвестиційному використанню мігрантських переказів (стадія закінчення трудової діяльності);

4) блок 4 «Система досягнення мети» – система цільових індикаторів, що характеризують ступінь досягнення мети і рішення поставлених завдань стосовно до процесів експорту і імпорту робочої сили. Значення цільових індикаторів слід визначати за результатами аналізу даних показників за минулі роки, сформованих тенденцій, факторів і умов, що визначають їх динаміку [35]

Відповідно до ст. 5 Закону України « Про зовнішню трудову міграцію» державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції здійснюється за такими напрямками:

- 1) здійснення ефективного державного регулювання зовнішньої трудової міграції;

- 2) забезпечення соціального та правового захисту трудових мігрантів і членів їхніх сімей;

- 3) здійснення співробітництва з державними органами іноземних держав, міжнародними та громадськими об'єднаннями, заінтересованими у вирішенні питань зовнішньої трудової міграції;

- 4) здійснення заходів із запобігання незаконній зовнішній трудовій міграції;

5) створення умов для повернення в Україну та реінтеграції в суспільство трудових мігрантів і членів їхніх сімей;

6) посилення інституційної спроможності закордонних дипломатичних установ України щодо надання правової, інформаційної та іншої допомоги трудовим мігрантам і членам їхніх сімей на території держави перебування;

7) провадження науково-дослідної та інформаційно-роз'яснювальної діяльності у сфері зовнішньої трудової міграції;

8) удосконалення системи збирання та оброблення статистичної інформації про трудових мігрантів і членів їхніх сімей, а також моніторингу стану зовнішньої трудової міграції;

9) сприяння задоволенню національно-культурних, освітніх та мовних потреб трудових мігрантів і членів їхніх сімей;

10) укладення міжнародних договорів з питань захисту прав трудових мігрантів і членів їхніх сімей у державі перебування [36].

Головною сферою реалізації державної міграційної політики є регулювання зовнішньої міграції з метою захисту національних інтересів (реалізації міграційних пріоритетів), у тому числі покращення демографічної ситуації, рівня життя населення та забезпеченості національної економіки трудовими ресурсами [37].

Під час вирішення конкретних завдань регулювання важливе значення має правильний вибір методичного інструментарію, який забезпечує цілеспрямований вплив на розвиток міграційних процесів. Методи державного регулювання міграції – це сукупність прийомів і способів впливу на міграційну поведінку, здійснюваних з допомогою використання взаємопов'язаних систем законодавчого, економічного та організаційного характеру [38].

Рисунок 1.9 Основні методи регулювання зовнішньої трудової міграції

Джерело: створено автором

Адміністративно-правові методи включають у себе заходи національного законодавства, що визначають юридичний, політичний і професійний статуси іммігрантів у даній країні, дію національних служб міграції та заходи міжурядових угод із регулювання зовнішньої трудової міграції. [37]. Законодавче регулювання міграції є регламентацію відносин між суб'єктами міграції та органами державного управління і включає розробку законів, постанов уряду та інших державних органів, різного роду дозволи, обмеження, заборони, а також ліцензування і квотування [38].

Заходи економічного регулювання покликані створювати мотиваційні стимули для оптимізації міграційних потоків, у даному випадку – трудової міграції [37]. Економічне регулювання міграційних процесів реалізується через систему податкових та грошово-кредитних механізмів, бюджетного фінансування, інвестиційної політики, системи оплати праці.

Обмежувальні економічні заходи покликані стримувати неефективні міграційні потоки, в тому числі знижувати масштаби виїзду робочої сили, затребуваною на національному ринку праці; максимально обмежувати незаконну зайнятість мігрантів.

Оперативні методи включають: моніторинг, аналіз і облік міграційних процесів, інформаційне забезпечення органів державного управління та інших суб'єктів міграційного процесу, які здійснюють реалізацію заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру у сфері міграції населення; міжнародне співробітництво, а також розробку державних програм з розвитку міграційних процесів. Водночас з урахуванням специфіки процесу зовнішньої міграції, на наш погляд, інформаційний напрям є одним з важливих, бо дає змогу найбільш ефективно проводити роботу з профілактики незаконній міграції та траффікінгу [38].

Зростання в сучасних умовах масштабів міжнародної міграції, численні негативні її наслідки, які становлять загрозу національній безпеці і країн-

донорів, і країн-реципієнтів робочої сили, викликали тенденцію до посилення державного та міжнародного регулювання міграційних процесів, підвищення ролі державної міграційної політики.

На сучасному етапі регулювання міжнародної міграції робочої сили здійснюється на трьох рівнях - національному, регіональному (в межах інтеграційних об'єднань) та міжнародному, а міграційна політика поділяється на еміграційну та імміграційну.

На національному рівні кожна країна розробляє власні заходи щодо регулювання експорту та імпорту робочої сили в залежності від її соціально-економічного стану, цілей економічного розвитку, соціальних пріоритетів та ін.

Регулювання трудової міграції на національному рівні здійснюється через взаємодію різних органів виконавчої влади, які формують та реалізують державну політику зовнішньої трудової міграції. Серед цих органів входять:

- Кабінет Міністрів України;
- центральні органи виконавчої влади;
- місцеві державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування.

Права та соціальні гарантії трудових мігрантів і членів їхніх сімей визначені у розділі III Закону України «Про зовнішню трудову міграцію» та представлені на рис 1.10

Рисунок 1.10 Права та соціальні гарантії трудових мігрантів і членів їхніх сімей
Джерело: створено автором на основі [39]

На міжнародному рівні провідна роль у регулюванні міграції робочої сили належить Міжнародній організації праці (МОП) та Міжнародній організації з питань міграції(МОМ) [40].

Регулювання міграцією трудових ресурсів на міжнародному та національному рівнях відображено у таблиці 1.11

Таблиця 1.11

Регулювання міграцією трудових ресурсів на міжнародному та національному рівнях

На національному рівні	На міжнародному рівні
1) розроблення програми регіонального розвитку з урахуванням особливостей формування трудових міграцій; 2) створення умов для скорочення вимушеного виїзду за кордон; 3) здійснення постійного моніторингу реалізації чинних угод у сфері працевлаштування; 4) реформування нормативно-правової бази у сфері зайнятості; 5) узагальнення міжнародної практики здійснення державної політики у сфері трудової міграції; 6) збереження та створення робочих місць, сприяння розвитку підприємництва; 7) вдосконалення механізму залучення легальних мігрантів	1) вирішення регулюючих питань міжнародного співробітництва відповідно до основоположних вимог ООН, МОП, МОМ; 2) регулювання аспектів регіонального співробітництва і розробка єдиної міграційної політики в рамках СНД, ЄС; 3) регламентація взаємодії, включаючи прикордонне співробітництво з державами-сусідами; 4) реалізація державних програмних документів, що визначають цілі та завдання в області міграції; 5) розширення участі громадських організацій в реалізації пріоритетів міграційної політики; 6) формування договірної бази, розробка працездатних механізмів реалізації підготовлених домовленостей

Джерело: [41]

МОП- унікальна тристороння організація, яка об'єднує представників урядів, організацій працівників та роботодавців задля спільної розробки політики і програм. Основними стратегічними цілями МОП є сприяння реалізації основоположних принципів та прав у сфері праці, створення більш широких можливостей для працівників з метою забезпечення гідної зайнятості та отримання належної заробітної плати, підвищення ефективності соціального захисту для всіх верств населення, а також зміцнення трипартизму та соціального діалогу [42].

МОМ - міжнародна організація з питань міграції, що була створена та діє створена для розв'язання численних міграційних проблем у сучасному світі. У

рамках Стратегії МОМ основними напрямками діяльності організації є покращення управління міграцією та забезпечення належного захисту прав мігрантів, сприяння економічному та соціальному розвитку держав завдяки міграції, заохочення та подальший розвиток Міжнародного діалогу з питань міграції, а також навчання та надання підтримки державам у розробці національних програм у сфері боротьби з торгівлею людьми, особливо жінками і дітьми, відповідно до норм міжнародного права. [43]

На регіональному рівні найбільш комплексні міри по відношенню до міграції були застосовані в Європі, де існують декілька організацій, що беруть участь у формуванні умов вільного переміщення людей, товарів і капіталу. Серед них: Рада Європи (Council of Europe, 1949), Північне Трудове Співтовариство (Nordis Labor Community, 1954), Європейський Союз 370 (European Union, 1992), Європейська зона вільної торгівлі (The European Free Trade Area, 1960) та Шенгенська група (Schengen Group, 1995)[44].

В українському законодавстві соціальні права і гарантії та соціальний захист трудових мігрантів мають бути ідентичними з тими, що гарантуються міжнародними нормативними актами.

Основними документами щодо регулювання процесів міграції у світі є: Міжнародна конвенція про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей (ООН, 1990); Конвенція про зловживання у сфері міграції та забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей та рівного відношення № 143 (МОП, 1990); Конвенція про приватні агенції зайнятості № 181 (МОП, 1997); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії (ООН, 2000); Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (ООН, 2000); Протокол проти незаконного ввезення мігрантів суходолом, морем і повітрям, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (ООН, 2000); Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів (РЄ, 1977); Конвенція про

гідну працю домашніх працівників (фрілансерів) № 189 (МОП, 2011) ; Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) про працівників-мігрантів № 97 від 01.07.1949 та інші [45].

Імміграційна політика передбачає встановлення квот на в'їзд іммігрантів до країни, контроль і регулювання в'їзду за соціальним, віковим та професійним складом мігрантів.

Еміграційна політика передбачає застосування заходів штучного і прихованого стримування еміграції та збільшення векторів міжнародної міграції[46].

Україна є однією з найбільших країн-донорів мігрантів до Європейського Союзу та країною транзитером для багатьох мігрантів, і в сучасних умовах правове поле у цьому контексті вважається недосконалим. Не врахування та недостатній вплив на міграційні процеси можуть призвести до серйозних економічних наслідків для країн. Тому важливо, щоб кожна держава приділяла увагу умовам працевлаштування, зосереджуючись на створенні робочих місць, підвищенні рівня заробітної плати відповідно до кваліфікації робочої сили для своїх громадян і встановленні фільтрів для емігрантів, які прибувають в Україну. Стабільність економіки напряму залежить від ефективного державного регулювання процесів трудової міграції.

Висновок до розділу 1

Зовнішня трудова міграція в умовах глобалізації та інтернаціоналізації на сьогодні є об'єктивною причиною, і надалі буде лише посилюватися через те, що є невід'ємною частиною економічних, соціальних, політичних процесів та формує залежність не тільки компаній, працівників, а й країн.

Визначено сутність зовнішньої трудової міграції населення, а також її види і функція. Отже, зовнішня трудова міграція є явищем, що полягає в переміщенні осіб через державні кордони з метою з здобуття роботи та використання своєї робочої сили в іншому національному оточенні. Дослідження вчених показують, що міжнародна міграція є вигідною і країнам призначення мігрантів, і країнам їх походження та є важливим чинником соціально-економічного розвитку

Проаналізовано сучасні науково-методичні підходи до вивчення зовнішньої трудової міграції. Систематизація наукових теорій щодо дослідження міжнародної трудової міграції вказує на необхідність ретельного аналізу різноманітних аспектів, які взаємодіють та вдосконалюють один одного, для повноцінного розуміння та вивчення цього явища.

Визначено, що під регулюванням міжнародної трудової міграції розуміють системний моніторинг, розробку і застосування на національному, регіональному та міжнародному рівнях системи соціально-психологічних, інформаційних, адміністративних, організаційних, нормативно-правових, ринкових та суспільних механізмів, що здатні упорядкувати не лише самі процеси, обсяги, якісний склад та інтенсивність трудових мігрантів, а й можливі наслідки, що пов'язані із переміщенням, перебуванням, та працевлаштуванням в приймаючій країні

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

2.1 Дослідження причин та основних показників зовнішньої трудової міграції населення

Глобалізаційні та інтеграційні процеси у світі та рух України у європейському напрямку продовжують створювати передумови для зовнішньої трудової міграції. Проведені дослідження показують, що більшість вчених-економістів наводять різні причини що спонукають людей до зовнішньої трудової міграції. Але з поміж інших, на нашу думку, перш за все, необхідно виділити економічні умови. Так, на думку Вишневської А.М., Петренко К.В., глобалізація значно вплинула на міграційні процеси, утворюється все більше нових економічних регіонів зі зростаючою економікою, що притягують до себе нові потоки мігрантів.

Ознайомившись з сучасними теоріями вчених-економістів щодо зовнішньої трудової міграції, можна зробити висновки, що основними причинами територіального руху населення є кращі економічні умови в країнах - призначення трудових мігрантів.

За останні роки чисельність зовнішніх трудових мігрантів зросла. Так, їх чисельність складала:

- у 2019 році- 3,2 млн осіб;
 - у 2020 році- близько 3 млн осіб;
 - у 2021 році – чисельність дещо зменшилася та сягає від 2,5 млн осіб до 3 млн осіб [47].
- з початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України трудова міграція суттєво змінилася, це найбільша хвиля міграція. Населення виїжджали в пошуках безпечного місця, згодом деяка частка цього населення почала шукати роботу та працевлаштовуватися.

Також, варто зазначити, що точної кількості трудових мігрантів невідомо, оскільки ще велика кількість виїжджає нелегально.

За даними Державної служби статистики України щодо українських трудових мігрантів за країнами перебування за 2020 рік, можемо спостерігати куди вони мігрували (рис.2.1)

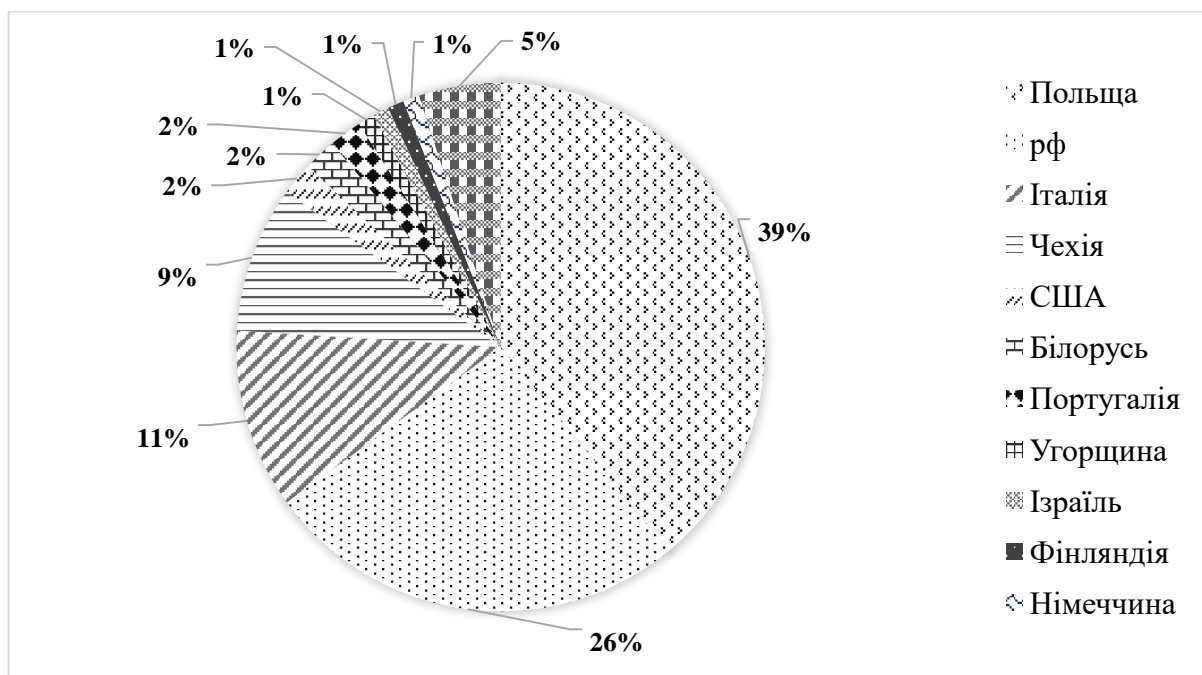

Рисунок 2.1 Зовнішні трудові мігранти за країнами перебування, 2020р., %
Джерело: сформовано на основі[48]

З рис. 2.1, спостерігаємо, що більше третини українців працевлаштовані у Польщі, четверта частина – у росії, а також значна частка українців працевлаштовані в Італії і Чехії.

З досліджень Міжнародної організації з питань міграції (МОМ) випливає те, найбажанішою країною для трудової міграції є Німеччина, потім вже Польща та Чехія. Проте населення частіше мігрує до Польщі, Чехії та рф, а не до Німеччини. Це зумовлено тим, що в цих країнах легше отримати дозвіл на роботу, візу, витрати на проживання менші, ніж у Німеччині, та мовним бар'єром, оскільки російська, польська та чеська мови більш зрозумілі для українців.

На рис. 2.2 зображено бажані країни для трудової міграції українців у період 2020 та 2021 років.

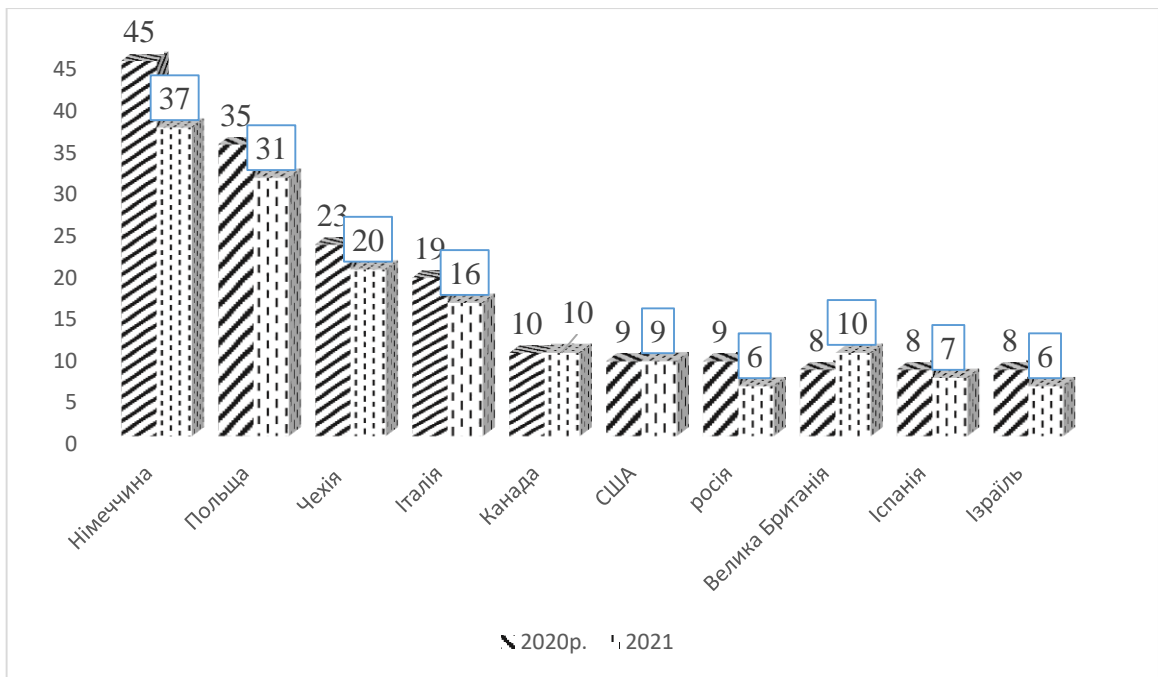

Рисунок 2.2 Бажані країни для трудової міграції українців у 2020 та 2021 рр., %
Джерело: створено автором на основі [49,50]

Різновекторність трудових міграційних потоків визначається географічним розташуванням нашої країни. Варто проаналізувати Україну на регіональному рівні, щоб мати уяву, з яких регіонів найбільше мігрує населення за кордон (рис. 2.3).

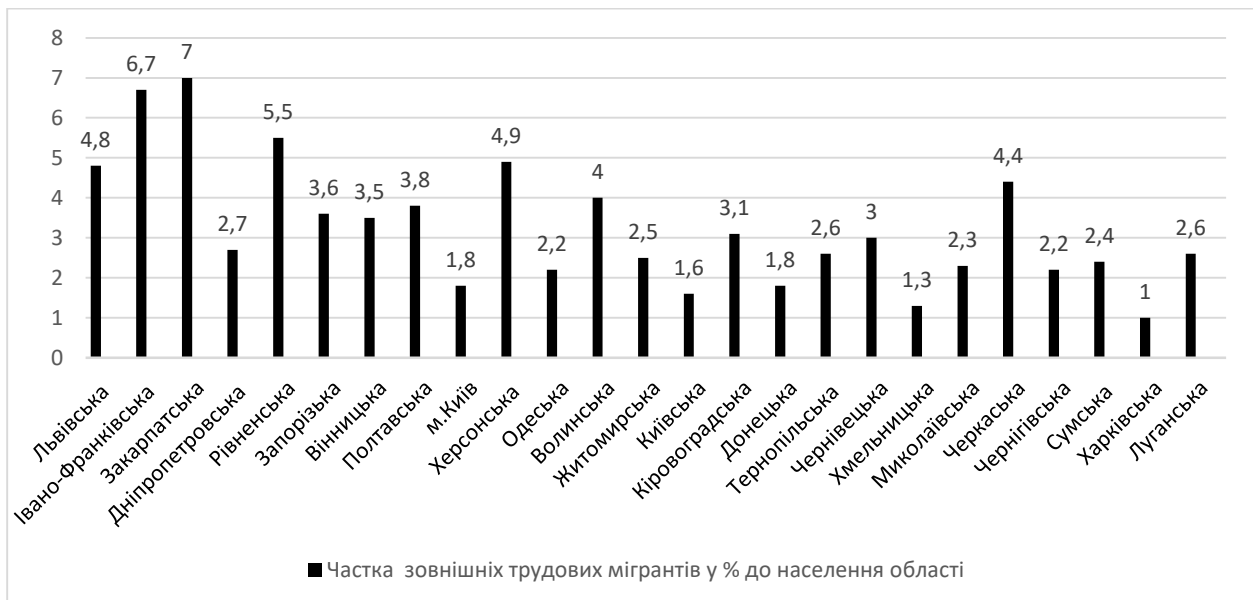

Рисунок 2.3 Масштаби зовнішньої трудової міграції по регіонам 2021 р., за дослідженням МОМ.

Джерело: створено автором на основі [50]

Найбільше зовнішніх трудових мігрантів походить із Закарпатської, Івано-Франківської, Рівненської та Львівської області. Причинами трудової міграції за кордон саме жителів Західною України є : легший доступ до кордону, введення безвізового режиму з ЄС, недостатня кількість робочої сили в сусідніх країнах.

Міграція з Херсонської області обумовлена такими факторами як : низька заробітна плата, відсутність можливостей працевлаштування за обраною кваліфікацією, політична нестабільність, корупція та відсутність культури дотримання законів [51].

Зростання зовнішньої трудової міграції пов'язане з різними причинами. Сьогодні дослідники виділяють об'єктивні (бідність та соціальна нерівність, військові конфлікти чи екологічні катастрофи) та суб'єктивні причини міграції міжнародної міграції (незадоволеністю індивіда, його поточним матеріальним добробутом та прагненням особистісної (творчої чи професійної) самореалізації чи кар'єрного зростання) (рис.2.4) [16].

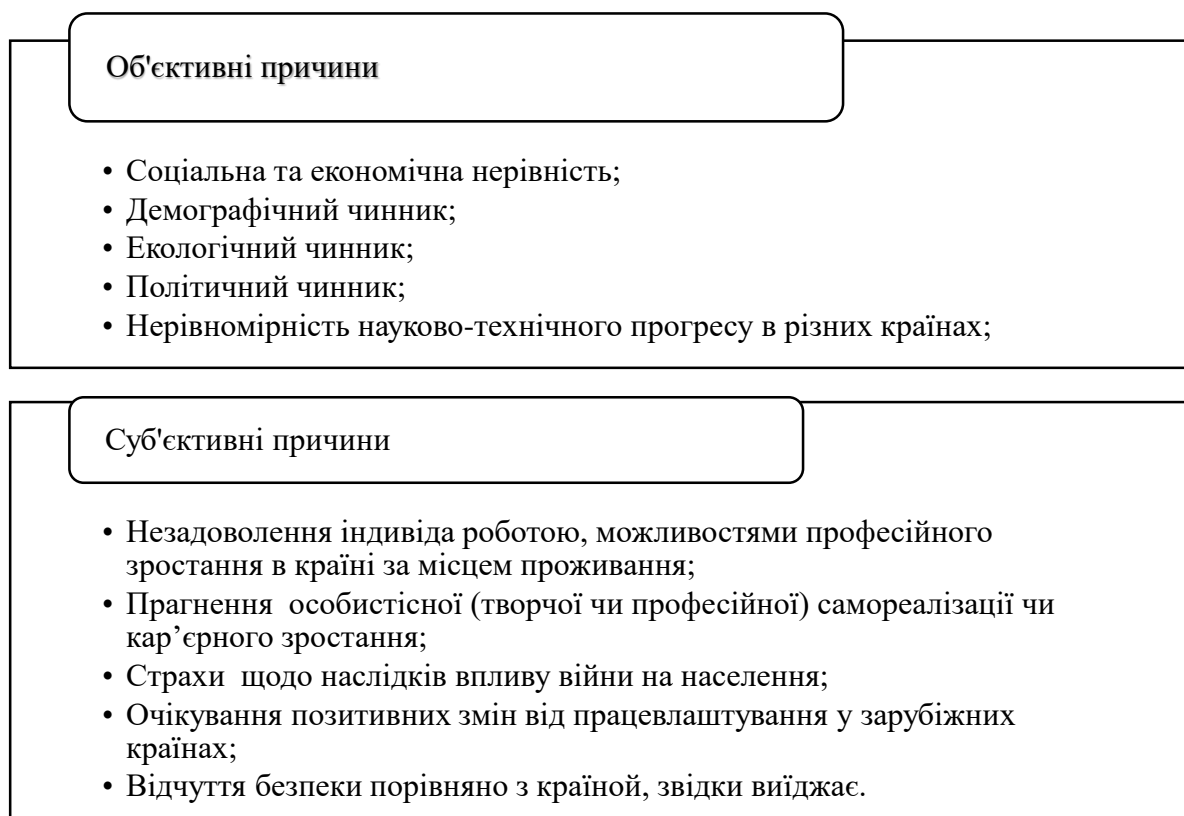

Рисунок 2.4 Причини зовнішньої трудової міграції

Джерело: створено автором на основі [16]

Систематизований перелік причин (рис. 2.4) міжнародної трудової міграції має універсальний характер, тобто він може бути застосований до будь-якої країни-донору та країни-реципієнту і враховує як об'єктивні (зумовлені зовнішніми обставинами), так і суб'єктивними (формується в уяві індивіда).

Саме економічні причини є найбільш потужними мотивами міграції трудових ресурсів країни закордон, оскільки вони визначають рівень життя населення країн і донорів, і реципієнтів. Економічні причини включають в себе відмінності в заробітних платах, що спонукає мігрантів з країн із меншим рівнем розвитку у більш розвинених країнах, оскільки там вищі заробітні плати.

Проаналізуємо рівень оплати праці, порівнюючи оплату праці в Україні із країнами ЄС, куди найчастіше виїжджають працювати українці, то стає зрозумілим, що однією з причин виїзду мігрантів є саме бажання заробляти більше задля того, аби мати можливість матеріально забезпечувати свої сім'ї. До 2014 року основними напрямками українських трудових мігрантів були – Польща та росія. Проте з початком бойових дій на території України (2014 р.) та підписанням угоди про безвізовий режим з Євросоюзом, ситуація змінила і українські трудові мігранти вже почали працевлаштовуватися по всій Європі. Безвізовий режим дав змогу простіше потрапити українцям у країни ЄС та працевлаштовуватися.

Обираючи країну працевлаштування, українські трудові мігранти орієнтуються на країни з високим рівнем життя та заробітної плати.

Проведемо порівняння рівня мінімальної заробітної плати в країнах світу, де працевлаштовані українці та в Україні у 2020 році та за 2023 рік (табл. 2.5)

Відповідно до ст.6 Закону України «Про державний бюджет» розмір мінімальної плати у 2020 році становив 5000 грн, а у 2023 році – 6500 грн.

В Європі сильно відрізняється мінімальна заробітна плата по країнах. В одних вона становить 400-600 євро, в інших понад 2000 євро.

Таблиця 2.5

Розміри мінімальних заробітних плат в країнах світу, де працевлаштовані українці та в Україні

Країна	Розмір мінімальної заробітної плати, євро		Відхилення	
	2020	2023	Абсолютне, євро	Відносне, %
Німеччина	1584	1997	413	26,1
Ізраїль	1257	1420	163	13,0
США *	1040	1162	122	11,7
Португалія	635	760	125	19,7
Польща	611	811	200	32,7
Чехія	575	729	154	26,8
Угорщина	487	579	92	18,9
росія	175	Міграцію припинено	-	-
Україна	153	163	10	6,5
Білорусь	125	Міграцію припинено	-	-
Франція	1539	1747	208	13,5
Іспанія	1050	1260	210	20,0
Болгарія	312	399	87	27,9
Молдова	141	203	62	44,0

*Кожний штат США встановлює самостійно розмір мінімальної плати. Для аналізу даних вказано розмір мінімальної заробітної плати, вставлений Федеральним Законодавством США.

Джерело; створено автором на основі [52-57]

Аналіз даних, наведених в табл. 2.5 свідчить про суттєву відмінність у рівні мінімальних заробітних плат країн, куди мігрували українські трудові мігранти та України. На сьогодні різниця в розмірах мінімальної заробітної плати вказаних країн та України коливається від 40 євро до 1834 євро.

З початком повномасштабного вторгнення рф на територію України, відбулася найбільша хвиля міграції населення України. Мігранти повинні працювати і самі заробляти собі на життя. Відчувши різницю в рівні заробітної плати, деякі мігранти можуть замислитися про те, щоб не повертатися на батьківщину. За даними УВКБ ООН, станом на 29 листопада 2022 р. кількість українців, які вимушено мігрували за межі України в пошуках безпеки, складала 7 891 997 осіб [58]. Основні потоки мігрантів були спрямовані на Польщу та Німеччину, в інші країни Європи було здійснено невеликі потоки (рис.2.6) [59]

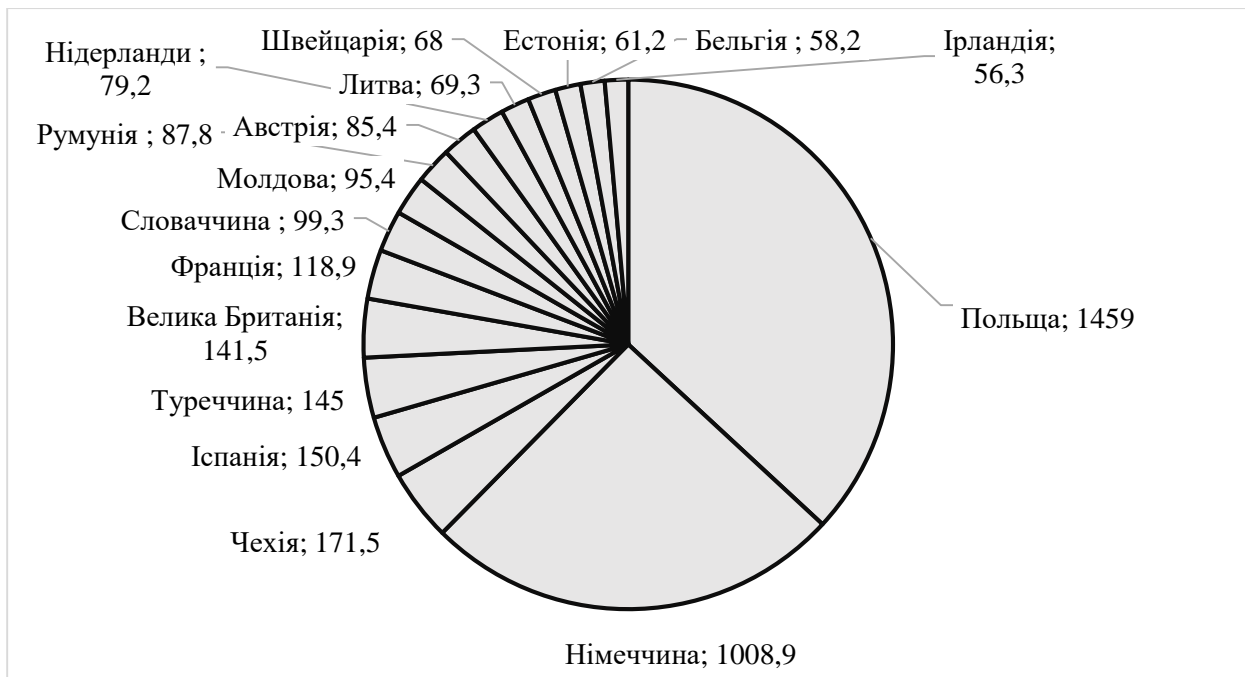

Рисунок 2.6 Кількість українських громадян, які виїхали з України протягом 2022 р. в країни Європи (за даними УВКБ ООН)

Джерело: створено автором на основі [58]

Чинник «високий/низький рівень праці країни» має дуже велике значення. Порівнюючи оплату праці в Україні із країнами, куди найчастіше виїжджали працювати українці, стає зрозумілим, що однією з причин виїзду мігрантів є саме бажання заробляти більше задля того, аби мати можливість матеріально забезпечувати свої сім'ї.

На сьогодні вже майже 60% українських біженців працевлаштувалися в країнах центральної та Східної Європи, закриваючи прогалини на ринку праці цих країн.

Ще однією вагомою причиною міжнародної трудової міграції українців є високий рівень безробіття в Україні. Сюди можна віднести й масові скорочення, викликані кризовими явищами, і зникнення окремих галузей, і відсутність вакансій на окремі спеціальності, й відставання у розвитку економіки та інфраструктури певних регіонів. З початку повномасштабного вторгнення РФ чисельність безробітних значно збільшилася через спад економічної активності та бойові дії.

Як свідчать дані Міністерства фінансів України щодо кількості зареєстрованого безробітного населення, рівня безробіття та загальну кількість населення в Україні. Для аналізу візьмемо дані за 2018 рік, оскільки пандемія, які розпочалася у 2019 році, внесла свої корективи в міграцію, та дані за період 2019-2023рр.. Згідно з даними Міністерства фінансів України до 2019 року кількість зареєстрованого безробітного населення складала 341 700 осіб , а рівень безробіття складав 9,1% (табл.2.7) (рис 2.8)[60].

За оцінками Міністерства економіки, на початку 2023 р. чисельність безробітних становила 2,6 млн осіб, а за оцінками НБУ – близько 4,2–4,8 млн осіб [61].

Табл.2.7

Дані про зайнятість населення та безробіття в Україні , тис. осіб

Рік	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття, %	Зареєстрованих безробітних
2018	42177,6	17296,2	15718,6	1577,6	9,1	341,7
2019	41922,7	17381,8	15894,9	1486,9	8,6	338,2
2020	41629,9	16917,8	15244,5	1673,3	9,9	459,2
2021	41208,1	16666,8	14957,3	1709,5	10,3	259,0
2022	41167,3	Інформація відсутня	Інформація відсутня	Інформація відсутня	21,1	186,5
2023	36,7	29	12	9,1	293,2	97,3

Джерело: створено на основі [60-62]

Інформація про кількість економічно активного, зайнятого та безробітного населення у 2022 році відсутня, оскільки Державна служба статистики України не мала можливості проводити відповідні обстеження. Наведена статистика також не враховує осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Окрім того, не всі безробітні зареєстровані у державній службі зайнятості. Кількість офіційно зареєстрованих безробітних зменшилася внаслідок зняття з обліку тих, які мігрували за кордон та були мобілізовані до лав ЗСУ.

З початку 2023 року ситуація на ринку праці поліпшується. Однак, рівень безробіття залишається високим. Зовнішня міграція залишається тривалою,

проте меншими темпами, ніж очікувалося. Варто враховувати, що до повномасштабного вторгнення за межі України, знаходилося 660 тис осіб – трудових мігрантів, частка з них чоловіки, які з різних причин не повернулись [63].

За прогнозом Національного Банку України, рівень безробіття в Україні у 2024 році - 16,5% (попередній прогноз - 16,9%), у 2025 році-14,2% (попередній прогноз - 14,4%) [64].

Розглядаючи ринок праці, основними показниками якого є робоча сила, зайняте та безробітне населення, можемо зробити висновок, що він важливим індикатором економічного процесу будь-якої країни (рис. 2.8)

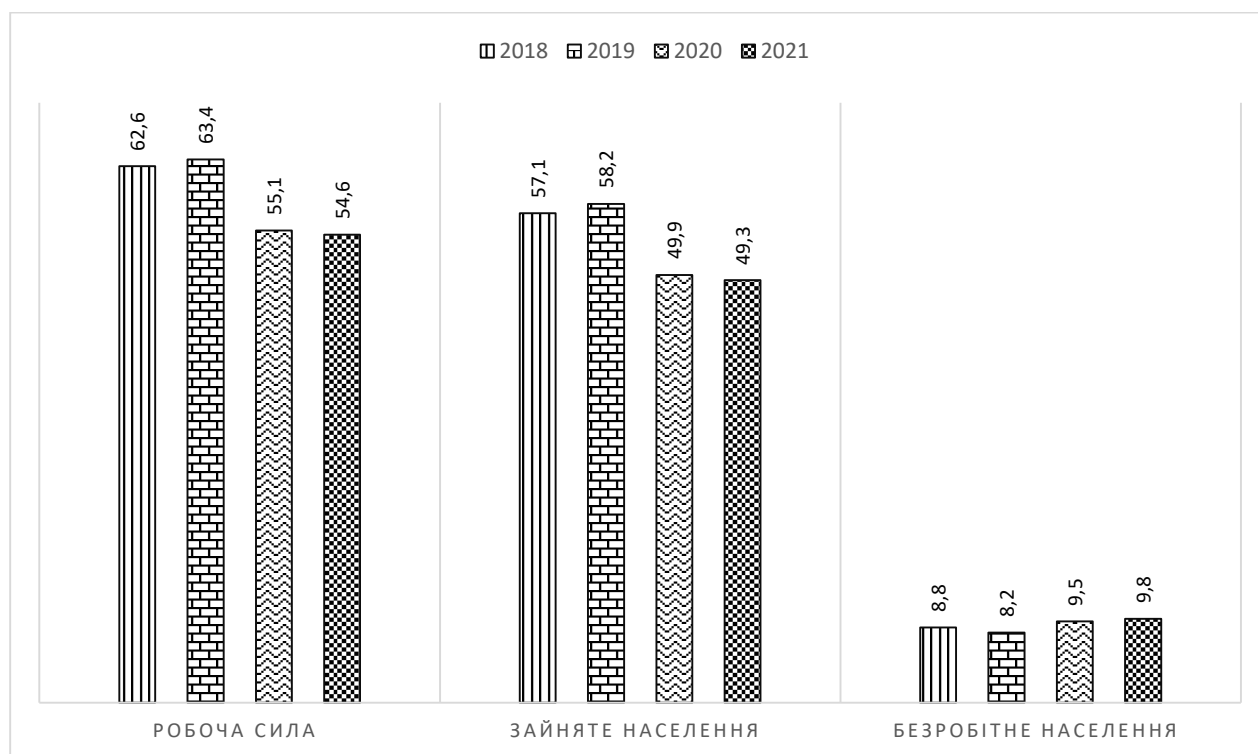

Рисунок 2.8 Основні показники ринку праці України у віці 15-70 років,%
Джерело: сформовано на основі [48]

Відповідно до рис. 2.8. «Основні показники ринку праці України (у віці 15-70 років)» можемо побачити ,що позитивна динаміка на ринку праці спостерігається в 2019 році, що було обумовлено зростанням економічної активності, зменшенням масового вивільнення працівників та продовження заходів із працевлаштування молоді.

Початок пандемії COVID-19 в 2020 році зумовив різке погіршення показників ринку праці, в результаті чого зросла кількість безробітних та зменшилася число економічно активних осіб. В умовах карантину економічно неактивними були, наприклад, самозайняті та підприємці, частина населення втратила роботу та взагалі перестали її шукати на момент карантину, трудові мігранти, які повернулися на період локдауну в Україну. Загалом кількість зайнятих скоротилася на 1,2 млн осіб, а негативна ситуація «вдарила» в рівній мірі як по чоловіках, так і по жінках [23].

У 2021 році спостерігається погіршення показників ринку праці, зокрема зменшується частка зайнятих на 0,6%, а збільшується рівень безробіття на 0,3%, на що, безумно, вплинули жорсткі карантинні обмеження, спричинені пандемією коронавірусу

До економічних причин зовнішньої міграції є високий рівень інфляції. На цей показник найбільше вплинули:

- руйнування інфраструктури та логістичних шляхів;
- швидкість відновлення та адаптації економіки;
- міграційні процеси [65].

Прогнози Національного Банку України свідчать, що внаслідок поступової деокупації територій та покращення ситуації з електроенергетикою базова інфляція буде надалі сповільнюватись, зберігаються ризики посилення інфляційного тиску через високі безпекові ризики в країні. Такі високі темпи інфляції можуть знизити купівельну спроможність та добробут сімей громадян, через що також можуть активізуватися міграційні потоки [66].

За даними Національного Банку України з 2019 року інфляція постійно зростала. Так у 2019 році її рівень становив 4,1%, у 2022 році зростання сягнуло 26,6%, що на 16,6% вище порівняно з 2021 роком [66]. Наразі рівень інфляції складає 5,1%. У 2024 році Уряд країни покращив свої прогнози інфляції до 9,7% [48].

Окрім рівня інфляції, на зовнішню трудову міграцію такі показники як мінімальна заробітна плата, середня заробітна плата, рівня безробіття та рівень заборгованості по виплатам заробітної плати (рис. 2.9)

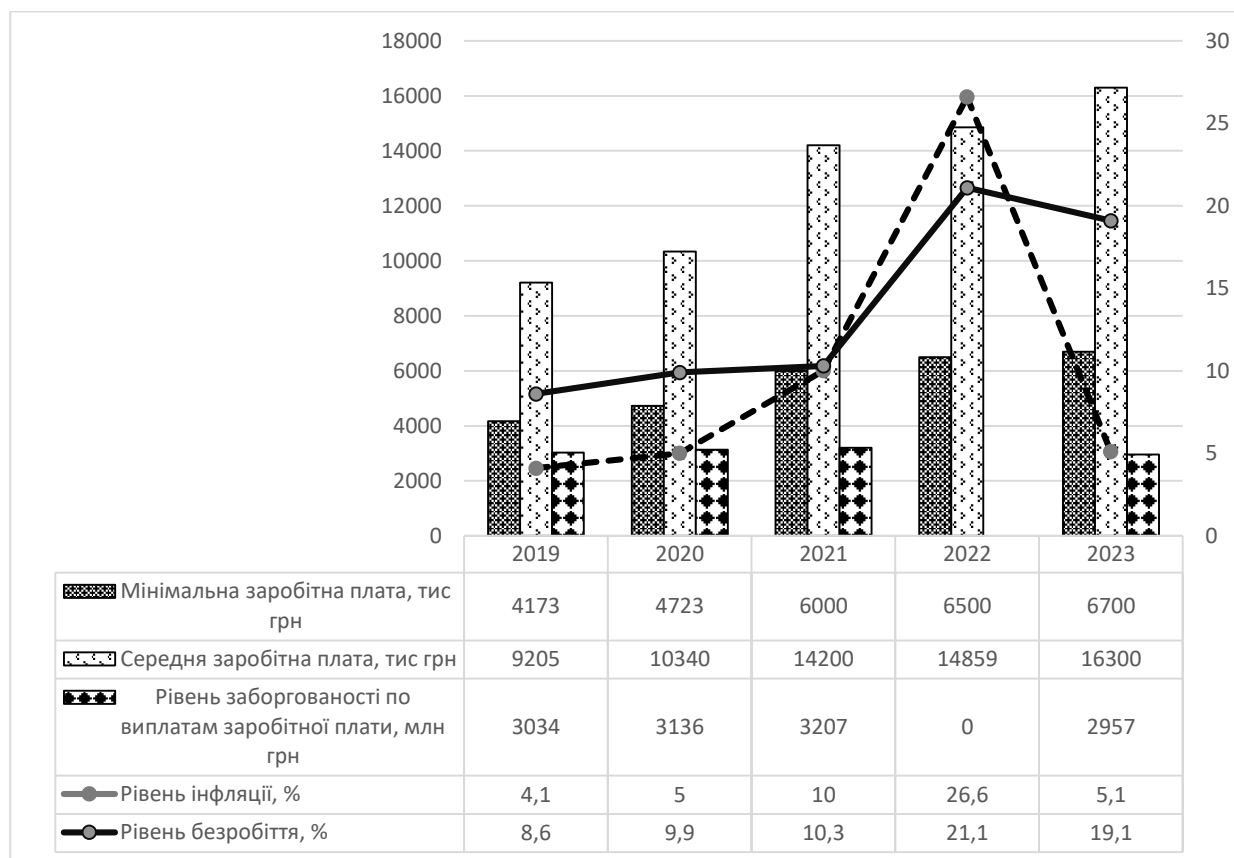

Рисунок 2.9 Показники, які впливають на зовнішню трудову міграцію в динаміці

Джерело: створено автором на основі [48, 60, 67-70]

Аналізуючи дані, наведені на рис 2.9, можемо зробити висновок, низький рівень заробітної плати та невивплата зарплат може бути стимулом для людей шукати робочі можливості за кордоном, де можуть існувати кращі умови оплати праці. Низький рівень заробітної плати у деяких галузях економіки в Україні може служити основною причиною виїзду кваліфікованих фахівців за кордон. Низькі доходи можуть бути недостатніми для забезпечення належного рівня життя та задоволення фінансових потреб професіоналів, зокрема тих, які володіють високою кваліфікацією. Заборгованість по зарплаті може викликати

соціальну напругу та нестабільність, що може бути додатковим мотиватором для міграції.

Ще одним чинником зовнішньої трудової міграції є корупція, недосконалість законодавства та податкової системи. Фокус українців все більше спрямовується на внутрішні проблеми країни. Згідно з дослідженнями компанії Transparency International Ukraine) [71], трьома основними проблемами українці вважають війну, корупцію та руйнування інфраструктури і житла. Дослідження компанії виокремлюють топ 5 проблем України у 2023 році (рис.2.10) та основні побоювання українців щодо відбудови країни (рис.2.11).

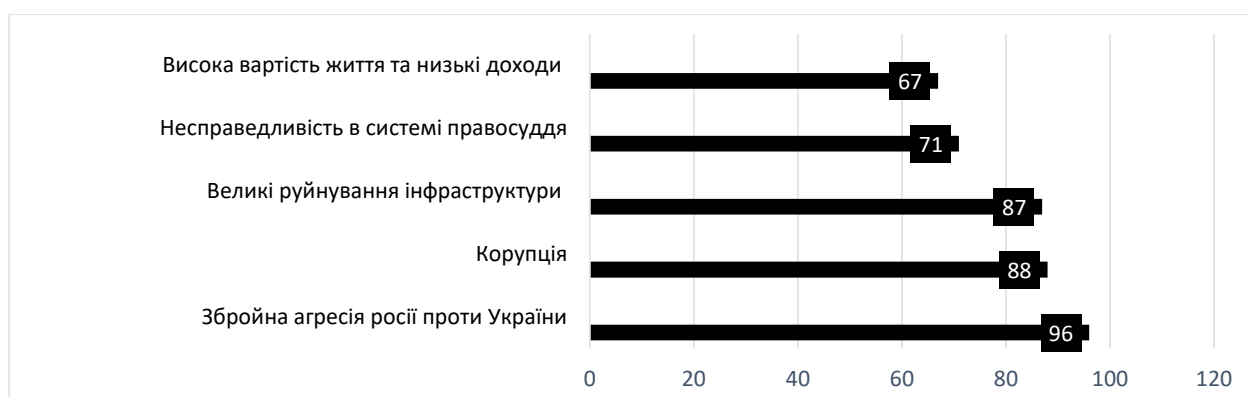

Рисунок 2. 10 Топ 5 проблем України у 2023 році

Джерело: [71]

Рисунок 2.11 Основні побоювання українців щодо відбудови країни.

Джерело: [71]

Отже, виходячи з дослідження компанії Transparency International Ukraine, можемо побачити, що корупція є одною із головним проблем сьогодення, що турбує населення. Хоча Україна зміцнила свої показники, наприклад, в Індексі сприйняття корупції і посіла в 2022 році 116 місце зі 180 країн світу в порівнянні

із 122 місцем у 2021 році, однак доведеться зробити ще багато кроків на цьому шляху задля покращення ситуації [71].

Корупція може сприяти несправедливому розподілу ресурсів та зменшенню економічної стабільності. Це може викликати економічну нестабільність та стати однією з причин, чому люди вирішують емігрувати у пошуках кращих економічних умов. Корупція може призводити до відсутності довіри населення до владних структур. Недовіра та відчуття незахищеності можуть стимулювати еміграцію в пошуках більш справедливого та надійного середовища.

Податкова система та законодавство також залишаються досить суперечливими та складними, через що мігранти можуть ухвалювати рішення на користь виїзду закордон і в майбутньому також. До надмірних розмірів податків та складність сплати їх на батьківщині особливо чутливими є підприємці та ті особи, які отримують високі доходи.

Отже, політична нестабільність в Україні відіграє особливу роль в сприянні міграції, оскільки вона викликає зневіру людей до політичної системи та породжує економічну стабільність.

Соціальними факторами, що сприяють зовнішній трудовій міграції є : бажання поліпшити економічний статус, отримати кращі можливості для заробітку, низька якість освіти, поганої умови праці, невпевненість у майбутньому. Визначальне місце посідають умови праці. Особливо чутливими до них постають особи, які займаються розумовою працею – це лікарі, вчителі, науковці тощо. Що несе за собою негативні наслідки, а саме «відтік мізків». А низька якість освіти поштовпує міграцію української молоді, задля отримання високоякісної освіти в закордонних навчальних закладах. Можливості отримання якісної освіти за кордоном можуть бути значущим стимулом для молоді та їхніх родин. Невпевненість у майбутньому спонукає працездатне населення шукати стабільніші джерела доходу за кордоном, які дозволять будувати плани стосовно свого майбутнього та майбутнього своїх дітей [72].

Загалом, соціальні фактори взаємодіють з економічними, політичними та іншими аспектами, формуючи мотивацію для зовнішньої трудової міграції.

Проаналізуємо демографічні чинники впливу на зовнішню трудову міграцію. Активне залучення молодих та високоосвічених осіб може бути розглянуто як демографічна "інвестиція" України в країни імміграції. Це сприяє процесу старіння населення та погіршенню потенціалу робочої сили в країні. Нерівномірний розподіл населення у світі, його старіння, призводить до нестачі робочої сили у країнах та спричиняє загрозу зростанню економіки. А у країнах, які розвиваються, навпаки відбувається зростання чисельності населення, перенасичення ринків праці, що в подальшому спричиняє зростання безробіття і бідності, що стимулює трудову міграцію.

Проблема зовнішньої міграції значно активізувалася через збройну агресію росії проти України. Масштабна міграція відбувається на фоні катастрофічного падіння народжуваності. У 2022 році в Україні народилося 200 тис. немовлят. Так, порівняно з 2018 роком народжуваність зменшилася майже 61% [73]. Ріст трудової міграції одночасно із зменшенням кількості новонароджених, збільшенням кількості людей пенсійного віку та великої частини населення, військові та добровольці, що захищають країну у лавах Збройних Сил України, високою смертністю населення, все це веде до загострення ситуації на внутрішньому ринку праці і вимагає адекватної реакції уряду через розробку адекватних ситуації що склалася заходів

Розглянемо наступні групи чинників, які безпосередньо спричиняють вплив на прийняття рішення щодо зовнішньої трудової міграції. Одними із таких чинників можна виділити : екологічні чинники - кліматичні зміни, техногенні катастрофи наносять серйозні проблеми життю і здоров'ю людей, втраті майна, територій, що спонукає їх покидати домівки та емігрувати до інших країн чи в середині своєї країни.

Другою групою чинників впливу є політичні. Основними причинами міграції – 1990- 2000 рр. були суспільно політичні зміни в багатьох країнах світу через економічні кризи, етнічні та військові конфлікти. Важливо зазначити, що

країни, які проводили виважену, системно організовану та послідовну міграційну політику отримали та продовжують отримувати значну вигоду від отримання додаткової робочої сили (зростання ВВП, надходження інвестицій, тощо).

Зростання масштабів зовнішньої трудової міграції з 2014 року було обумовлено різким зниженням рівня життя населення України після анексії рф Криму та початку війни на Донбасі. Ці дії призвели до втрати Україною приблизно 1/5 промислового потенціалу [74].

Проблема міграції українців стала дуже масштабним явищем за останні роки, а особливо після початку повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. За даними управління Верховного комісара ООН у справах біженців через війну в Україні за кордоном знаходиться приблизно 6,3 млн громадян [75].

Наплив біженців з України після повномасштабного вторгнення росії у деяких аспектах зіграв Європі на руку – наші громадяни допомогли зменшити дефіцит робочої сили в ЄС. За словами єврокомісара з питань зайнятості та соціальних прав, у 14 країнах центральної та східної Європи понад 60% українців знайшли роботу [76].

Згідно з дослідженням Організації економічного співробітництва та розвитку, найвищий рівень працевлаштування українських біженців, які виїхали до європейських країн внаслідок повномасштабної російської агресії, зафіксований у Польщі - 65%, Великій Британії- 61% та Швеції - 56%. Найменше українців знайшли роботу у Швейцарії та Італії – лише 19% [77]. Дані охоплюють зайнятість біженців лише у 14 з 38 країн-членів організації й отримані з різних національних і міжнародних джерел, відображені на рис. 2.12

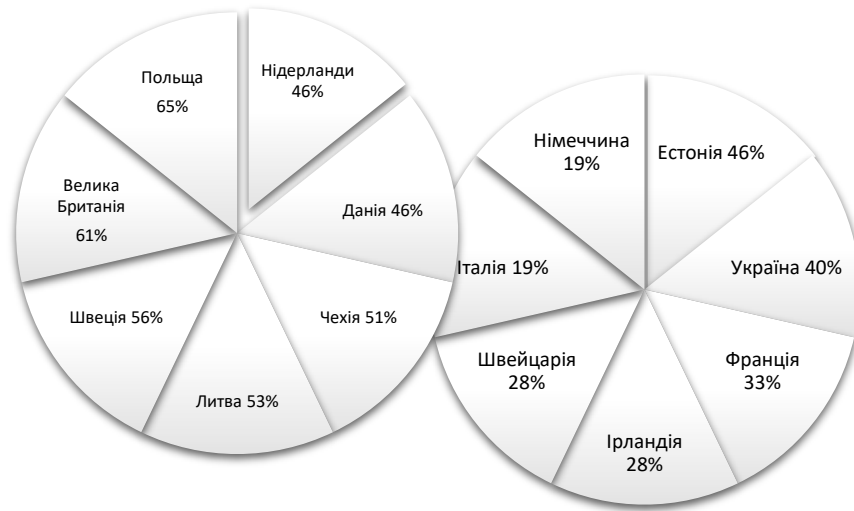

Рисунок 2.12 Зайнятість українських біженців у 14 країнах світу у 2023р.
Джерело : створено автором на основі [77]

Результати опитування дослідницької агенції «Info Sapiens» серед українських біженців в різних країнах Європи показують результати працевлаштування за різними умовами та часовими межами (рис.2.13) [74].

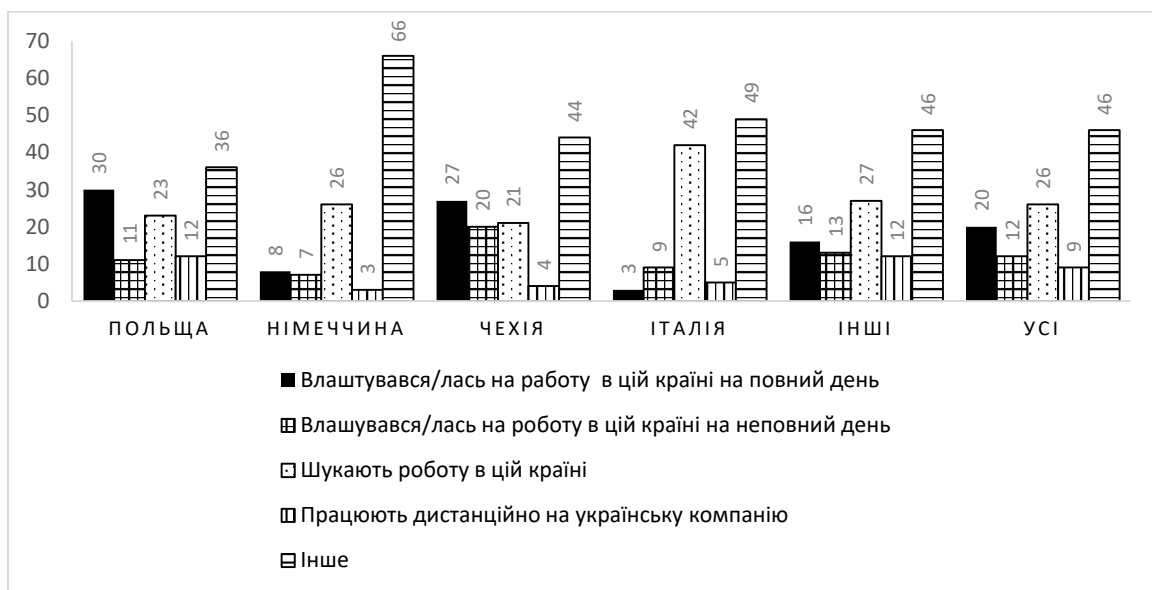

Рисунок 2.13 Працевлаштування українських біженців у різних країнах, 2022, %

Джерело: створено на основі [78]

Ризики, пов'язані зі складністю прогнозування подальшого розвитку подій, спонукають громадян мігрувати та залишитися певний час закордоном. Чим більше часу триватиме нестабільна військова ситуація, тим більша ймовірність,

що мігранти почнуть адаптуватися, працевлаштовуватись, закріплюватися в інших країнах і врешті решт переїдуть, туди разом зі своїми сім'ями.

До групи чинників, які впливають на зовнішню трудову міграцію, відноситься нерівномірність науково-механічного прогресу в різних країнах світу. Сприяє міграції висококваліфікованих, освічених працівників та молоді, яка прагне до самореалізації в інноваційному секторі економіки та шукає достойні умови для реалізації власного інтелектуального потенціалу.

Розглянемо причини залучення мігрантів з інших країн. До таких причин відносяться:

1) старіння населення. В сучасному світі процес старіння населення став однією з найбільш значущих соціально-демографічних проблем, оскільки наслідки даного демографічного процесу має відбиток на формуванні ринку праці. Саме для країн Європи проблема старіння населення є більш актуальною, ніж для всіх інших країн світу, оскільки за останні десятиліття в Європі істотно знизився рівень смертності населення та зросла середня тривалість життя. За прогнозами Євростату понад 50% населення будуть громадяни у віці старше 65 років.

Одним із індикаторів процесу старіння є медіанний вік населення. Розглянемо медіанний вік населення України та деяких країн у 2020 році (рис.2.13).

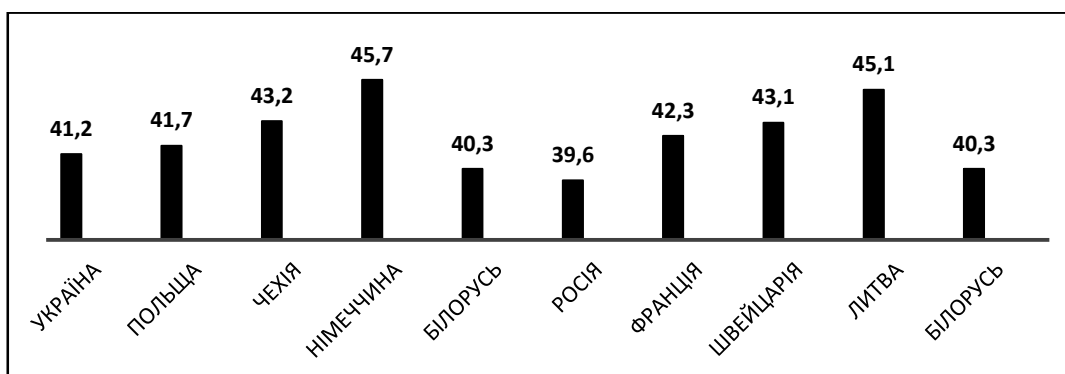

Рисунок 2.14 Медіанний вік населення України та інших країн за 2020 рік

Джерело: сформовано на основі [79]

Чим вище значення медіанного віку, тим більш старим вважається населення країни З рис. 2.14 можемо побачити, що найбільш медіанний вік

населення спостерігається в Німеччині, а найменший – в росії. Україна відстає від максимального значення на 4,5 роки та перевищує мінімальне – на 1,6 роки.

Окрім медіанного віку, показниками виступають коефіцієнт пенсійного навантаження та коефіцієнт природного приросту населення [79]. Розглянемо ці показники в країнах, в яких було розглянуто медіанний вік, та в Україні (рис. 2.15)

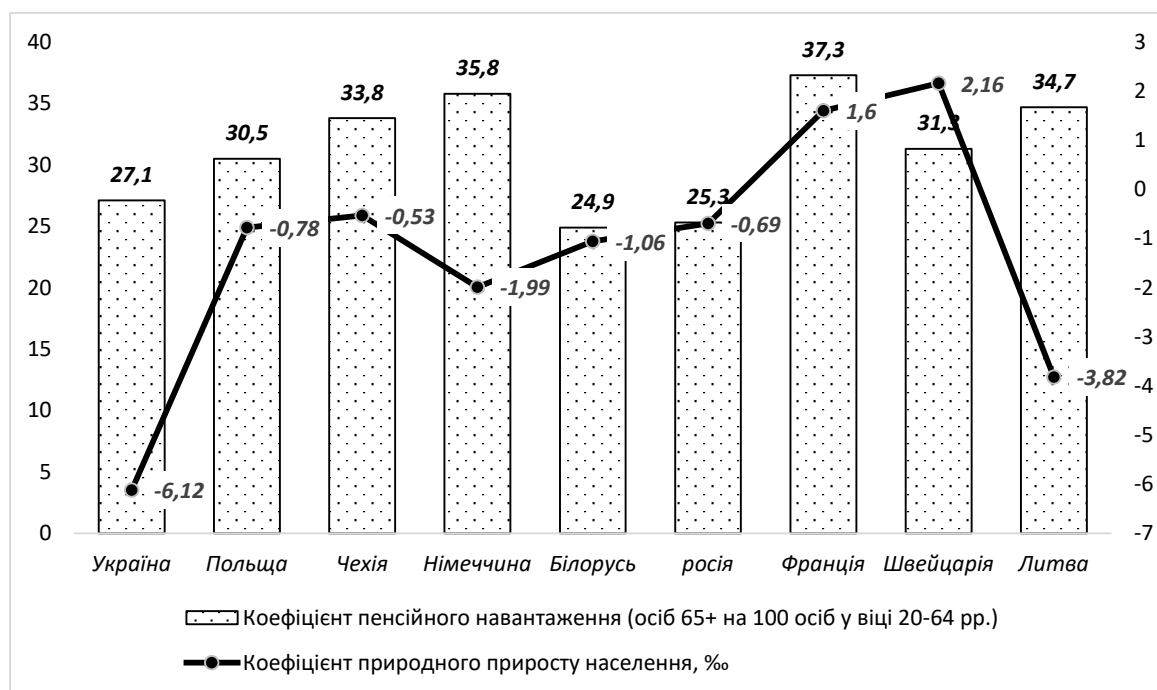

Рисунок 2.15 Порівняння коефіцієнтів пенсійного навантаження та природного приросту в Україні та інших країнах за 2020 рік.

Джерело: створено на основі [79]

Отже, рис. 2.15 свідчить про те, що найбільший коефіцієнт пенсійного навантаження у Франції, найменший – у Білорусі. Навіть від'ємне значення коефіцієнту природного приросту населення спостерігається в країнах з високим старінням суспільства (див. медіанний вік на рис. 2.14).

За даними ООН вперше у світовій історії кількість літніх людей на Землі перевищує кількість дітей. І найгостріше проблема старіння проявляється у розвинених країнах [80].

2) Нестача роботи для низькокваліфікованих робочих місць та сезонних робіт. В розвинених країнах відчувається потреба в працівниках, які будуть виконувати низькокваліфіковану і непрестижну роботу, яка не потребує

високої кваліфікації працівника за відносно низьку заробітну плату та в працівниках для виконання сезонних робіт. За визнанням видання Deutsche Welle, саме українські працівники зробили економіку Польщі найбільш динамічною в Європі. У багатьох випадках навіть польським роботодавцям вигідніше найняти українців через їхню готовність працювати понаднормово.

Наразі українці, які вимушено виїхали з України, поступово закривають прогалини на європейському ринку праці, але все одно спостерігається вражаюча нестача робочої сили. До війни багатьох мігрантів цікавила сезонна робота, зараз українці все більше адаптуються і влаштовуються на роботу на довготривалій термін.

Наразі деякі держави ЄС, наприклад Німеччина змінюють міграційне законодавство таким чином, щоб можна було залучити молодих працівників з інших держав. Інші держави – представниці ЄС також адаптують свою політику трудової міграції, аби стати більш привабливими, в праці яких вони так зацікавлені [81].

3) Нестача висококваліфікованих кадрів. В країнах, що розвиваються та в розвинених країнах через динамічний розвиток науково-технічного процесу є дефіцит висококваліфікованих кадрів, особливо в сфері медицини та в галузі природних наук. Рух висококваліфікованої робочої сили в межах ЄС є незначним, тому країни-члени ЄС залучають кваліфікованих працівників з інших країн [82]. Більшість країн Євросоюзу зацікавлені в висококваліфікованих трудових ресурсах з України. На сучасному етапі Європа потерпає від нестачі висококваліфікованих кадрів, які б виконували ту роботу, що не подобається європейцям.

2.2 Аналіз соціально-економічних наслідків зовнішньої трудової міграції населення

Зовнішня трудова міграція як рух робочої сили через національні кордони наразі є об'єктом багатьох досліджень, оскільки вона несе за собою всебічні наслідки для соціально-економічного стану окремих країн і світу в цілому.

Масове переміщення робочої сили, якими б причинами вони не обумовлювалися, викликає помітні соціально-економічні наслідки для країн-реципієнтів, в які мігрують кадри, та для країн-донорів, звідки вони не виїжджають. Неоднозначність наслідків міжнародної міграції робочої сили для країн-експортерів та країн-імпортерів призводить до необхідності вироблення заходів, що дозволяють забезпечити нормальне функціонування національної економіки цих країн. Розглянемо позитивний і негативний вплив міжнародної трудової міграції для країн-донорів та реципієнтів (табл.2.16 Додаток В)

Якщо для приймаючої країни міграційні потоки частково вдається регулювати (отримуючи більше вигоди, ніж втрат), то наслідки для країн, звідки відбувається міграція, розглядаються радше як негативні. Насамперед негативи проявляються у випадках, якщо йдеться про людський капітал і відтік кваліфікованої робочої сили. Зокрема, відтік кваліфікованої робочої сили впливає на країну походження мігрантів, таким чином:

- знижується продуктивність праці, а також наповненість бюджетів різних рівнів;
- зростають потреби соціального захисту при зменшенні ресурсних надходжень;
- погіршення якості роботи державних установ в країні-експортері, оскільки частина кваліфікованих державних службовців може виїхати або перейти у приватний сектор на заміну тим, хто емігрував) ;
- послаблення стимулів і привабливості ділового та інвестиційного клімату, оскільки для міжнародного бізнесу вагому роль відіграють численний і якісний склад потенційний працівників у країнах-експортерів трудових ресурсів;
- вимушений перерозподіл фінансування сфер, пов'язаних із людським капіталом. Так погіршення демографічної структури внаслідок

еміграції («втрата» молоді і зростання частки людей старшого віку) означає необхідність збільшення витрат на програми соціальної допомоги

- послаблюється людський капітал країни походження, а отже створюється дефіцит висококваліфікованої робочої сили, «відтік мізків». Під характеристику «відтік мізків» підпадають вчені, кваліфіковані професіонали(які з різних причин хотіли жити і працювати за межами власної батьківщини), представники творчої інтелігенції, студенти, які мають намір здобувати західну освіту і надалі працювати закордоном [84].

За дослідженнями Центру Разумкова, оцінка рівня відтоку інтелектуалів інтерпретується за допомогою Індексу відтоку мізків (табл. 2.17) Україна за цим ранжуванням розташована у другій (незадовільній) половині списку країн (таблиця «Індекс відтоку мізків») і знаходиться у «компанії» Анголи, Болівії, Пакистану, Перу.

Таблиця 2.17

Індекс відтоку «мізків», 2022 р.

Країна	Місце	Оцінка	Країна	Місце	Оцінка
Австралія	177	0,4	Велика Британія	157	2,4
Швеція	176	0,6	Польща	115	4,6
Канада	174	0,8	<i>Україна</i>	81	5,9
Данія	172	1,0	Перу	80	5,9
Австрія	164	1,7	Болівія	78	5,9
США	163	1,8	Ангола	77	5,9

Джерело: [84]

Разом з негативними наслідками зовнішньої трудової міграції необхідно проаналізувати такий позитивний наслідок для країни-донора, як грошові перекази трудових мігрантів (рис.2.18). До війни обсяги грошових переказів в Україну були в межах 12-15 млрд доларів щорічно, з початком повномасштабного вторгнення рф річний обсяг грошових переказів в Україну від трудових мігрантів скоротився до 10-12 мільярдів доларів.

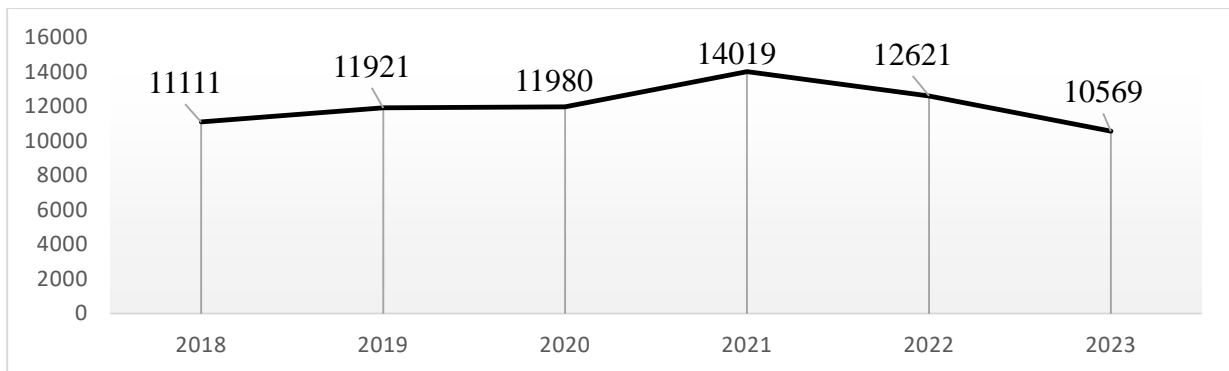

Рисунок 2.18 Обсяги грошових переказів зовнішніх трудових мігрантів в Україну, млн. дол. США

Джерело : сформовано автором на основі [85]

Наведені дані свідчать, що обсяги грошових коштів з 2018 року по 2021 мали додатне значення: з 11980 до 14019 млн дол у 2021 році. З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України суми переказів значно зменшилися з 14019 у 2021 році до 12621, що менше на 9,97%.

Грошові перекази становлять значущий внесок українських мігрантів у економіку країни. Ці кошти можуть бути використані для покращення рівня життя та розвитку різних галузей економіки. Перекази валюти від українських мігрантів зменшилися у 2022 році на суму більше \$1 мільярд порівняно із 2021 роком. У 2021 році, навіть, при зменшенні кількості мігрантів через карантинні обмеження, заробітчани передали в Україну понад \$14 мільярдів, що є рекордною сумою переказів. Для порівняння, за даними Національного банку України, у 2020 році грошові перекази становили майже \$12 мільярдів, а у 2019 році - \$11,9 мільярдів. Як вже було зазначено, у 2021 році були рекордні обсяги грошових переказ з-за кордону в Україну. Основними країнами, звідки було здійснено найбільші суми переказів були Польща – 4647 млн дол. США, США – 1491 млн дол. США, Чехія -877 млн дол США, росія – 777 млн дол США та Німеччина – 608 млн дол. США.

На рис. 2.19 зображено ТОП- 5 країн за обсягами приватних грошових переказів у % до загального обсягу переказів в Україну у 2021 році.

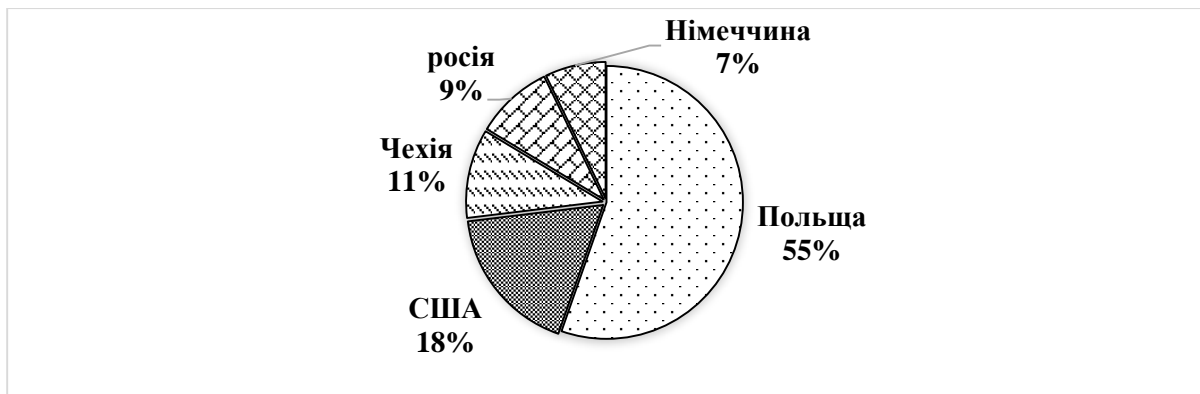

Рисунок 2.19 ТОП- 5 країн за обсягами приватних грошових переказів у % до загального обсягу переказів в Україну, 2021 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [86]

Найбільшу частку надходжень Україна отримує таких країн як Польща, оскільки в цій країна найбільша кількість українських мігрантів.

Негативним наслідком на противагу грошовим переказам від трудових мігрантів які спричиняють позитивний вплив та фактично є інвестиціями у майбутнє держави, є те, що через обсяги зовнішньої трудової міграції Україна втрачає найголовніший ресурс – економічно активне населення. Розглянемо вікову структуру трудових мігрантів за 2020 рік (рис.2.20)

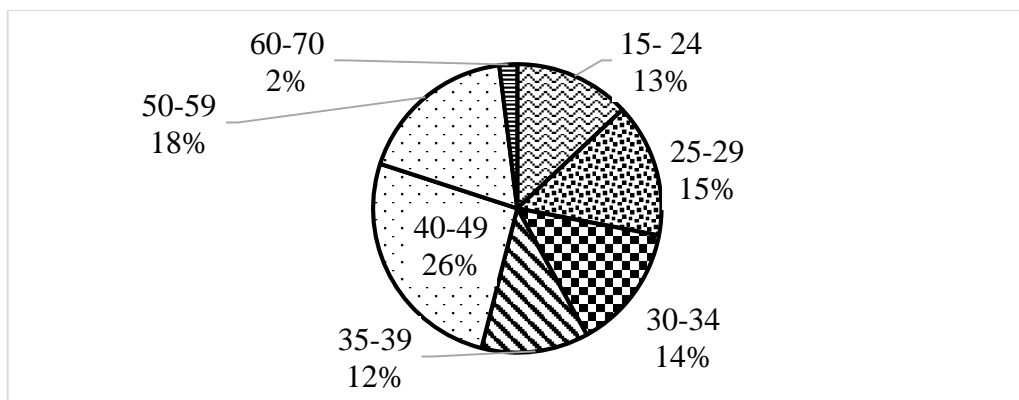

Рисунок 2.20 Трудові мігранти за віковими групами, 2020р., %

Джерело : [48]

Дані, наведені на рис.2.20, показують, що з економічного активного населення, яке мігрувало, вагому частку займає молодь. Аналітичні дані Держстату за 2020 р. свідчать, що 42% трудових мігрантів це молодь у віці 15-34 років (рис.2.20).

Для країн-реципієнтів одним із позитивних наслідків трудової міграції є збільшення в них робочої сили.

Користь від біженців

Українські біженці можуть збільшити розмір робочої сили на 2,7 відсотка в країнах з найбільшою кількістю прибулих

(зміна розміру робочої сили у 2022 р.)

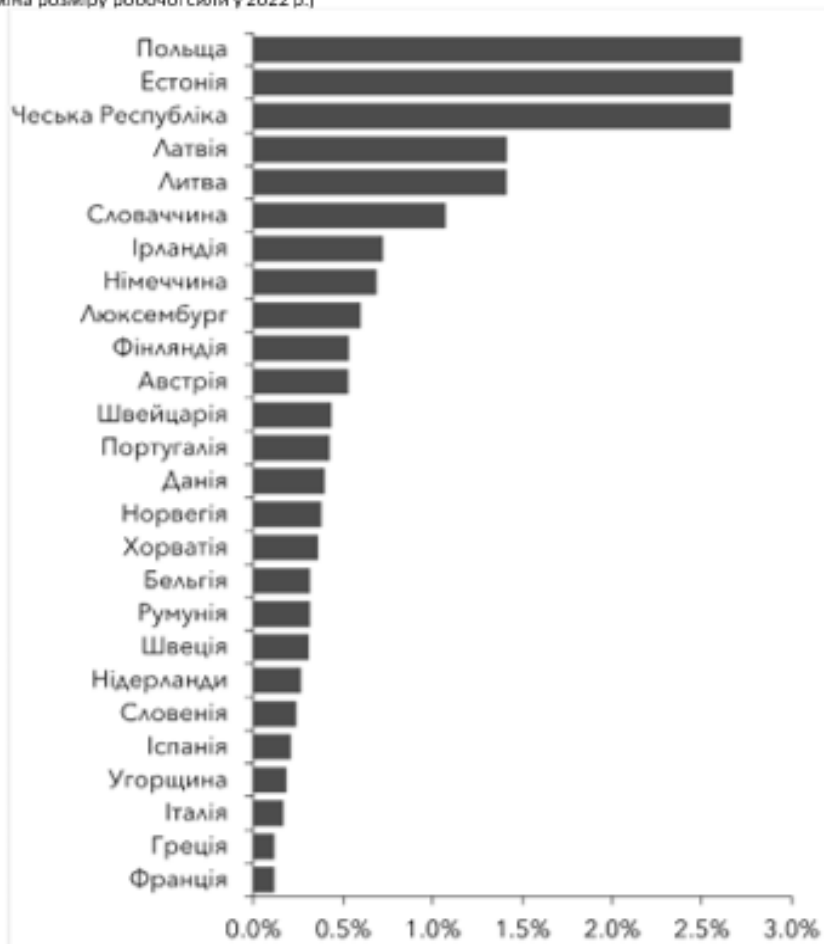

Рисунок 2.21 Користь українських біженців для європейського ринку праці, 2022р.

Джерело: [87]

Згідно з даними організації International Monetary Fund, у 2022 році українські біженці можуть збільшити розмір робочої сили на 2,7% в країнах з найбільшою кількістю прибулих (рис. 2.21)[87].

Розглянемо наслідки зовнішньої трудової міграції саме для мігранта. До них можна віднести :

- для отримання вищої заробітної плати та покращення рівня життя;
- отримання нового професійного досвіду;

- підвищення рівня кваліфікації, це може вплинути на його конкурентоспроможність на ринку праці в майбутньому
- отримання мовної практики;
- розширення світогляду, набуття розуміння реальних умов ринкової економіки;
- надання кращих можливостей для сім'ї мігранта, включаючи доступ до якісної освіти та медичних послуг;
- високі заробітки можуть дати можливість збільшити накопичення або інвестувати в різні проекти.

Розглянемо позитивні і негативні наслідки зовнішньої трудової міграції саме для України (табл.2.22 Додаток Г).

Із вищенаведених наслідків можемо зробити висновок, що зовнішня трудова міграція може мати позитивний вплив на економіку та суспільство України в різних аспектах. Але в довгостроковій перспективі така міграція має негативний вплив на економіку України. Розуміння негативних аспектів зовнішньої трудової міграції важливе для розробки політики та стратегій, які мінімізують негативний вплив на різні сфери життя в Україні. Важливо виробити таку державну міграційну політику, яка б могла подолати недоліки і раціонально використовувати позитивні наслідки для економічного розвитку країни.

Вважаємо, що сьогоднішня ситуація, що склалася із зовнішньою трудовою міграцією є загрозовою та несприятливою для розвитку економіки України. Негативні наслідки значно перевищують позитивні. Адже саме міграція здійснює вплив на суспільство, який негативно позначається на демографічному становищі, ринку праці, розвитку економіки, що призводить до втрати кваліфікованої частини економічно-активного населення у працездатному віці.

2.3 Особливості регулювання міграційних процесів в країнах ЄС.

ЄС вже давно став одним із головних центрів залучення іммігрантів, тому він повинен мати сильну імміграційну політику, яка могла б вирішити

економічні, політичні, правові проблеми та проблеми безпеки. Історично міграційна політика Європейського Союзу базується на свободі пересування, одному з головних принципів європейської інтеграції.

Об'єктом правового регулювання міграції в рамках ЄС є широке коло суспільних відносин, центральними серед яких виступають відносини з приводу в'їзду на територію ЄС і перебування на ній різних категорій осіб. Крім цього, правове регулювання міграції охоплює відносини з приводу управління зовнішніми кордонами Союзу, боротьби з незаконною міграцією та співпраці з державами, що не входять в ЄС [90].

Ключовим моментом у становленні нормативно-правового регулювання міграційних процесів у ЄС було підписання Договору про створення Європейського союзу (Маастрихтської угоди), 1992 р., який став основоположним в регулюванні міграційних процесів країн-членів. В угоді зазначалося, що ніщо не перешкоджає урядам застосовувати заходи, які вони вважають необхідними, з метою контролю над імміграцією з третіх країн, запобігання злочинності та контрабанді [91].

Наступним кроком у формуванні європейського міграційного простору було підписання Шенгенських домовленостей – Амстердамська договір, 1997 рік, для того запобігти некерованій хвилі мігрантів, спричиненій політикою «відкритих дверей». Відповідно до цього договору, інституції ЄС наділялися правом приймати нормативні акти в міграційній сфері, які обов'язкові для всіх держав-членів Європейського Союзу.

Згодом було у 2007 році укладено Лісабонський договір, який розширив повноваження інституції ЄС у сфері міграційної політики [92].

У 2008 році Європейська комісія провела аналіз ситуації, яка склалася у міграційній сфері ЄС, і в результаті було сформовано принципи імміграційної політики, а саме:

- створення якісного та прозорого нормативного підґрунтя забезпечення легальної імміграції;
- відповідність імміграції потребам ринку праці;

- взаємна довіра та справедливий розподіл обов'язків між державами-членами [93].

Європейська рада ухвалила Пакт імміграції та надання притулку, яким були визначені основні напрямки міграційної політики ЄС:

- робота з країнами-походження мігрантів;
- зміцнення зовнішніх кордонів Європейського Союзу;
- запобігання нерегулярній міграції та повернення мігрантів до країн, з яких вони прибули;
- реформа Спільної європейської системи притулку;
- забезпечення можливостей для легальної міграції;
- заохочення інтеграції громадян третіх країн.

У 2003 році було прийнято Директиву Ради Європейського Союзу про право на сімейне возз'єднання. Громадяни третій країн, які мають вид на проживання з терміном дії мінімум один рік в одній із держав-членів і у яких ж реальна можливість довготривалого проживання, можуть клопотати про возз'єднання сім'ї. Ця Директива не застосовується до громадян третіх країн, які отримали статус «біженця» або які користуються тимчасовими формами захисту [94].

У цьому ж році була прийнята Директива Ради Європейського Союзу про статус громадян третіх країн, які проживають на довгостроковій основі.

У статті 14 Директиви зазначається, що особи, які проживають в ЄС на довгостроковій основі, мають такі ж права, як громадяни ЄС, в наступних питаннях: право на доступ до оплачуваної і неоплачуваної роботи, умов праці; право на освіту та професійну підготовку; право на соціальну допомогу і страхування на випадок хвороби; право на соціальні пільги, знижки з податків і т. д.; право на доступ до всієї території відповідної держави-члена [95].

У 2004 році було укладено Директиву 2004/38/ЄС щодо регулювання легальної міграції. Вона передбачала: забезпечення рівноправності оплати праці трудових мігрантів із третіх країн із громадянами держав-членів ЄС; встановлення єдиних вимог для трудових мігрантів із третіх країн та громадян

ЄС стосовно участі в об'єднаннях; обов'язкове медичне забезпечення для громадян третіх країн та держав-членів ЄС; право на освіту дітей; право на соціальне страхування [96].

Особлива увага на рівні ЄС спрямована на врегулювання імміграції фахівців. Так, були введені «блакитні картки» – особливі дозволи на проживання. Йдеться про осіб, які мають вищу чи середню спеціальну освіту і заробітну плату, що принаймні у півтора рази перевищує середню для країни ЄС, де вони працюють. Згідно із узгодженим на рівні ЄС порядком, вони мають вільний доступ у всі країни-члени і можуть переїхати в іншу країну після 18 місяців перебування, проте повинні звертатися за новою «блакитною картою» уже в цій країні [93].

Особливу увагу на рівні ЄС також приділяється регулюванню протидії нелегальної міграції. Тому було укладено ряд договорів, спрямованих на регулювання питання нелегальної міграції, у рамках Шенгенських домовленостей (табл. 2.23)

Окремим аспектом взаємодії держав-членів у боротьбі з нелегальною міграцією є обмін інформацією та координація спільних дій. Так, для покращення координації дій на національному рівні у 2004 році було засновано Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішньому кордоні, у 2016 році ця організація отримала право поширювати власну компетенцію щодо координації спільних дій держав-членів ЄС і поза межами Співтовариства [93].

Таблиця 2.23

Нормативно-правові документи , спрямовані на регулювання нелегальної міграції

Рік укладання	Назва документу
2002	Директива проти незаконного переправлення мігрантів
2006	Шенгенський кодекс охорони кордону

2008	Директива щодо спільних стандартів та процедур повернення нелегальних мігрантів
2009	Директива щодо санкцій проти працедавців, які використовують працю нелегальних мігрантів
2010	Шенгенський візовий кодекс

Джерело: сформовано автором на основі [93]

У 2004 році було засновано Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішньому кордоні для покращення координації дій боротьби проти нелегальної міграції [93]

Форми протидії незаконній міграції передбачені наступні:

- боротьба з нелегальною зайнятістю як фактором тяжіння незаконних мігрантів;
- запобігання незаконного в'їзду і перебування шляхом встановлення
- злочинності ряду дій в законодавствах усіх держав-членів та санкцій за них;
- співпраця з державами, що не входять в ЄС, насамперед з питань надання їм сприяння в поліпшенні управління міграційними потоками, надання інформації про законні способи міграції в ЄС, повернення незаконних мігрантів;
- відповідальність авіаперевізників;
- різна діяльність, пов'язана з управлінням зовнішніми кордонами ЄС, включаючи мережу співробітників зі зв'язків імміграційних служб;
- повернення нелегальних мігрантів до країн походження, насамперед з використання процедури реадмісії;
- вжиття заходів, що доповнюють зобов'язання держав-учасників міжнародного права щодо боротьби з торгівлею людьми та незаконним ввозом мігрантів [90].

Сучасні події у світі змушують країн-членів ЄС посилювати контроль над міграційними процесами. Кожна країна-член ЄС має право визначати власну політику з питань міграції.

Включення мігрантів на ринок праці є ключовим для забезпечення їх ефективної інтеграції в приймаючі суспільства та їх позитивного впливу на економіку ЄС; це передбачає повне використання їхніх навичок та реалізацію їхнього економічного потенціалу. Вони можуть сприяти усуненню дефіциту кваліфікації в певних секторах на всіх рівнях кваліфікації. Правове регулювання діяльності мігрантів – це важливе питання для ЄС.

Спільна міграційна політика ЄС передбачає гнучку систему заходів, які повинні забезпечити соціально-економічний розвиток ринку ЄС, сприяти посиленню партнерства між країнами – учасниками міграційного процесу.

Основні напрямки здійснення спільної міграційної політики ЄС:

1. Заохочення трудової міграції;
2. Політика інтеграції мігрантів у країнах-призначення;
3. Боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми;
4. Спільні правові норми реалізації візової політики та політики надання притулку;
5. Співпраця з третіми країнами у сфері контролю над обсягами міграції;
6. Спільний контроль обсягів міграції усіма країнами-членами ЄС.

Перед країнами ЄС постає завдання вироблення надійного механізму заохочення робочої сили, що передбачає такі заходи:

1. Аналіз поточних, середньострокових і довгострокових потреб ринку праці країн-членів ЄС;
2. Покращення міграційного клімату в країнах, що належать до менш привабливих для мігрантів;
3. Створення та розвиток загальноєвропейської системи національних «профілів» країн, що міститиме інформацію про особливості ринків праці, систем працевлаштування, характерні ознаки міграційних процесів та загальну інформацію про ринок праці;
4. Удосконалення трудового права та покращення системи працевлаштування;

5. Розвиток програм отримання нових знань і навичок, покращення кваліфікації, програми підготовки мігрантів у країнах-походження.

6. Заохочення розвитку в країнах самостійного підприємництва серед мігрантів шляхом законодавчої підтримки, полегшення умов самозайнятості та надання пільг [97].

Отже, можна сказати, що міграційна політика країн ЄС щодо трудових мігрантів активно розвивається з початку формування Європейського Союзу.

Висновки до розділу 2

Визначено основні напрямки зовнішньої трудової міграції українців за межі країни. Основними напрямки до повномасштабного вторгнення були Польща, рф, Чехія. З 24.02.2022 року була найбільша хвиля міграції і українці вимушено мігрували в країни Європи. Основні напрями міграції залишилися Польща, Чехія, також Німеччина, а у рф міграцію припинено.

Проаналізовано основні причини зовнішньої трудової міграції. Серед причин виділено такі групи, як об'єктивні та суб'єктивні (зумовлені зовнішніми обставинами), так і суб'єктивними (формується в уяві індивіда). Найбільш потужними мотивами міграції трудових ресурсів країни закордон є економічні причини, оскільки вони визначають рівень життя населення країн і донорів, і реципієнтів.

Дослідження показало, що рівень оплати в Україні та в країнах Європи значно відрізняється, що спонукає українців виїжджати закордон працювати. Мотивами для міграції також виступають високі рівні безробіття та інфляції, велика заборгованість по виплатам заробітної плати українцям.

Проаналізовано причини залучення мігрантів країнами-реципієнтами. Основними причина є старіння населення, потреба в низькокваліфікованих та висококваліфікованих працівниках.

Визначено наслідки зовнішньої трудової міграції для країн-донорів та країн-реципієнтів. Було визначено наслідки такої міграції саме для України. Негативні наслідки значно перевищують позитивні, тому варто розробити ефективну міграційну політику.

Обґрунтовано особливості регулювання міграційних процесів в країнах Європейського Союзу. ЄС вже давно став одним із головних центрів залучення іммігрантів, тому він повинен мати сильну імміграційну політику. Сучасні події у світі змушують країн-членів ЄС посилювати контроль над міграційними процесами.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

3.1 Удосконалення державної міграційної політики України в сучасних умовах

У сучасному світі державна міграційна політика стає особливо актуальною в умовах війни та глобалізації. Україна наразі гостро відчуває необхідність в удосконаленні своєї міграційної політики задля забезпечення національної безпеки, збереження, розвитку та ефективного використання людського капіталу.

На сучасному етапі розвитку України глобалізація торкнулася практично всіх сфер суспільного життя. Особливо розвиток глобалізаційних процесів вплинув на ринок робочої сили, що сприяє її зовнішній трудовій міграції [98].

Зовнішня трудова міграція стала ключовим фактором світового розвитку в умовах глобалізації, сприяючи гнучкості міжнародного ринку праці та залученню країн з менш розвиненою економікою до світової культури виробництва. Напрями міграції змінюються відповідно до економічних процесів у різних країнах та регіонах, а також у світовому господарстві в цілому. Сучасна міграція відрізняється тим, що потоки мігрантів можуть мати два напрями: країна-донор, яка віддає свою робочу силу, та країна-реципієнт, яка приймає цих мігрантів. Зважаючи на рівень економічного розвитку Україна виступає країною-донором на світовому ринку праці.

Наприкінці ХХ ст. глобальні переміщення населення стали ключовою складовою процесу глобалізації світової економіки. Протягом 32 років незалежності Україна брала активну участь у міжнародних трудових міграційних процесах. Проте, регулювання таких процесів, як міграція, не завжди здійснювалося ефективно [99].

Адже активізація міграційних процесів населення в умовах глобалізації потребує постійного моніторингу та аналізу наслідків їх впливу на соціально-економічний розвиток держави.

Міграційні процеси в Україні відбуваються набагато швидше, ніж вдосконалення чинного законодавства. І, як наслідок, у країні виникають прогалини відносно міграційної політики.

Основним завданням для мінімізації негативних наслідків та максимізації позитивних результатів міграції є удосконалення державної політики в цій сфері. Це вимагає чіткого усвідомлення цілей міграційної політики, а також законодавчого та інституційного забезпечення для досягнення цих цілей. Важливим елементом є обов'язкова передумова для розвитку міжнародного співробітництва в цій області.

Мета державного регулювання зовнішньої трудової міграції полягає в досягненні територіальної і структурної збалансованості попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці. Це здійснюється шляхом експорту та імпорту робочої сили з урахуванням двох основних аспектів: забезпечення національної безпеки країни та реалізації конституційних прав громадян [100].

В Україні механізм регулювання міжнародної міграцією пов'язаний з низкою проблем. По-перше, відсутністю належного інформаційно-аналітичного аналізу та оцінювання міжнародної міграції населення. По-друге, проблемами правового та інституційного характеру.

Механізм державного регулювання міжнародною трудовою міграцією вимагає подальшого удосконалення, оскільки в умовах глобалізації лише згуртована взаємодія основних компонентів механізму може в поєднанні з ринковими процесами саморегуляції сприяти стабілізації ситуації на міжнародному ринку праці. Важливо збалансувати попит і пропозицію робочої сили, вдосконалити систему підготовки та перепідготовки кадрів згідно з пріоритетами для міжнародної економіки. Розв'язання цієї проблеми неможливе без врахування тенденцій міжнародного розподілу праці, реалізації міжнародної політики співробітництва в сфері розвитку та глобалізації наукового та інтелектуального потенціалу суспільства, а також розвитку міжнаціональних механізмів регулювання трудовою міграцією [99].

Найголовніші аспекти в механізмі регулювання трудової міграції включають вдосконалення освіти, інвестування в інфраструктуру та нові технології, реформування системи оподаткування, а також удосконалення імміграційної політики.

Цей механізм регулювання міграційних процесів має на меті подолати всі негативні наслідки зовнішньої трудової міграції, а також створити умови для вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, сприянням сталому розвитку економіки країни, дотриманням прав людини та підвищенням якості життя населення України.

Удосконалення механізму регулювання міграційних процесів в односторонньому порядку, з врахуванням лише внутрішніх інтересів, виявляється неефективним. Програма удосконалення державної міграційної політики повинна бути орієнтована на міжнародні стандарти, програми, декларації, конвенції, пакти та угоди, які визначають міждержавні зобов'язання та спільні стандарти у сфері регулювання міграційних процесів. Врахування міжнародного виміру у програмі сприятиме ефективному управлінню міграцією та спільному вирішенню проблем, що виникають у зв'язку з цим явищем.

Удосконалення міграційної політики України є важливим, на це є декілька причин, а саме:

- економічний розвиток- міграція може призводити до обміну навичками, інновацій та працівниками між країнами; посилення міграційної політики може сприяти залученню іноземних інвестицій; розвитку підприємництва та підвищенню конкурентоспроможності економіки;
- демографічна ситуація: Україна стикається із викликами демографічного характеру, такими як зменшення населення та старіння населення. Міграційна політика може бути важливим інструментом для збалансування демографічних тенденцій та забезпечення необхідного робочого населення.
- захист прав мігрантів: ефективна міграційна політика може забезпечити надання допомоги та захист біженцям та переселенцям;

вдосконалення міграційної політики спрямоване на забезпечення справедливого та гідного ставлення до мігрантів, включи захист їхніх прав, гарантування безпеки та можливостей для соціальної та економічної інтеграції.

- міжнародна співпраця – важливість полягає у розв'язанні спільних проблем, таких як боротьба з нелегальною міграцією та торгівлею людьми.
- боротьба з нелегальною міграцією.

Регулювання міграції повинно бути спрямоване на досягнення завдань, визначених державною міграційною політикою. Важливо визначити пріоритетні напрямки, які сприятимуть збереженню власної робочої сили та стимулюванню іноземців для здійснення трудової діяльності в нашій країні.

Пріоритетні напрямки, які сприятимуть збереженню нашої робочої сили та заохочувати іноземців для трудової діяльності в нашій країні відображено на рис.3.1.

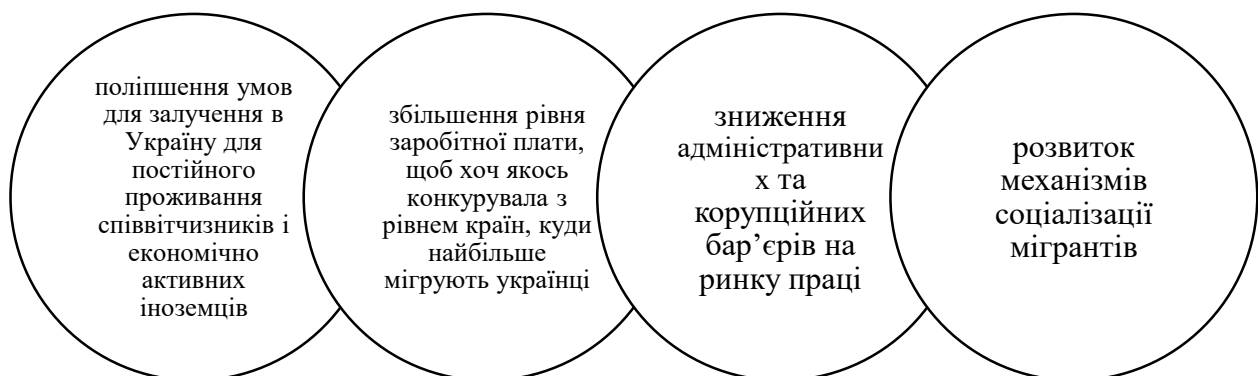

Рисунок 3.1. Пріоритетні напрямки регулювання міграційних процесів

Джерело: сформовано автором на основі [101]

Необхідність удосконалення системи державного управління міграційними процесами зумовлена політичними та соціально-економічними факторами, що впливають на ситуацію в Україні та світі, головними з яких є:

- інтеграція України у міжнародний ринок праці, що супроводжується впливом робочої сили в Україні;

- зменшення чисельності населення в Україні, інших європейських державах;
- активна імміграційна політика іноземних держав, спрямована на залучення іноземної робочої сили;
- невідповідність законодавчих актів України з питань міграції вимогам сьогодення, зокрема, через відсутність законодавчих актів у сфері захисту іноземців та осіб без громадянства, яким не надано статус біженця в Україні, у випадку, коли повернення їх до держав громадянської належності або попереднього постійного проживання або перебування з огляду на необхідність виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань, а також неможливість проживання або перебування таких осіб на території держави їх походження, що зумовлено екологічними, техногенними або іншими обставинами надзвичайного характеру;
- недостатність кадрового, матеріально-технічного забезпечення державних органів, з метою реалізації державної міграційної політики України, відсутність інформаційних автоматизованих систем обліку і реєстрації громадян України, а також іноземців та осіб без громадянства, які проживають або тимчасово перебувають на території України на законних підставах [102].

Рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України:

1. Провести перепис населення. Завдяки актуальній інформації про наявне населення в державі, можливо скоригувати заходи міграційної політики держави.
2. Адаптувати законодавство шляхом приведення у відповідність з європейськими стандартами угод та договорів, включаючи впровадження створення державних програм, які визначають процедури надання пільг, таких як можливість відкриття власного бізнесу. Це особливо актуально після повернення в рідну країну для трудових мігрантів, оскільки вони можуть відкрити власний бізнес та самі створити додаткові робочі місця;
3. Впровадити заходи щодо запобігання нелегальній міграції шляхом посилення контролю та організації повернення виявлених нелегальних мігрантів

на батьківщину, щоб зменшити масштаби нелегальної трудової міграції населення за межі країни;

4. Впровадити спеціальні програми залучення висококваліфікованих іноземних фахівців у представницьких областях, таких як наука, медицина, інженерія та математика, на прикладі 25 країн ЄС, використовуючи електронне посвідчення "Блакитна карта". Мета - адаптувати українське законодавство до європейських стандартів міграційної політики;

5. Розробити заходи з інтеграції вимушених мігрантів та їх участь у державних, міжрегіональних та регіональних програмах соціально-економічного розвитку [99];

6. Впровадити системи збирання даних про мігрантів має на меті забезпечення контролю за ефективністю реалізації політики на всіх її етапах та необхідного коригування;

7. Розробити стратегії для добровільного повернення мігрантів та налагодження переговорів із урядами країн, які приймають трудових мігрантів із України, з метою розширення програм добровільного повернення [103];

8. Активізувати ініціативи з укладення двосторонніх угод із країнами-реципієнтами, охоплюючи питання соціального захисту, визнання документів про освіту та професійну кваліфікацію, водійських посвідчень тощо, а також урегулювання зарахування пенсійного стажу, набутого у країнах перебування, при поверненні в Україну;

9. Оптимізувати та вдосконалити нормативно-правову базу у галузі зайнятості з метою вирівнювання її з міжнародними нормами та принципами;

10. Розробити комплекс заходів для забезпечення ефективної зайнятості та зменшення рівня безробіття;

11. Спростити механізми для переказу коштів в Україну, наприклад щодо зняття валютних обмежень, зниження контролю над грошовими переказами [99].

Важливим напрямком є удосконалення державного регулювання взаємодії органів Державної міграційної служби з органами Державної прикордонної

служби, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки щодо забезпечення ефективного механізму з питань протидії організованим формам нелегальної міграції всередині держави, зокрема:

- розробка та впровадження єдиної автоматизованої системи інформаційного забезпечення;
- спільні напрацювання щодо виявлення нелегальних мігрантів усередині держави та проведення аналізу ризиків;
- виявлення на території України злочинних угруповань, які займаються організацією переправлення нелегальних мігрантів, виготовленням і забезпеченням їх підробленими документами;
- постійний систематизований обмін інформацією щодо іноземців, які притягувалися до адміністративної та кримінальної відповідальності, можуть бути причетні до кримінальних угруповань та перебування яких на території України дестабілізує кримінальну ситуацію в державі [104].

Відповідно до статті 18 «Про пріоритети щодо вдосконалювання міграційного законодавства України» Закону України «Про основні засади державної міграційної політики України», пріоритетами є:

- 1) свобода пересування, вибору місця проживання та перебування, дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- 2) посилений захист особистих даних осіб та інформаційних систем для збирання, обробки та зберігання даних під час ведення реєстраційного обліку в процесі забезпечення контролю за міграційними процесами в Україні, запровадження механізму видачі належним чином через ці системи паспортів та інших документів, що мають підвищений ступінь захисту від підроблення;
- 3) використання іноземних працівників за умови пріоритетного права громадян України на зайняття вакантних робочих місць;
- 4) захист трудових прав громадян України під час здійснення трудової діяльності за кордоном;

5) удосконалення законодавчої бази щодо правового статусу іноземців, регламентування в'їзду та перебування на території України іноземних громадян, у тому числі з метою здійснення трудової діяльності;

6) запобігання та припинення незаконної міграції, вдосконалення процедури видворення з України іноземних громадян (депортації) та посилення їх відповідальності за порушення правил перебування в Україні;

7) удосконалення системи відповідальності за незаконну міграцію, організацію і порушення встановленого порядку в'їзду в Україну, виїзду за її межі та транзитного проїзду через її територію, перебування в Україні та самовільну зміну правового статусу іноземців (у випадках, не передбачених законодавством), під час перебування в Україні, а також відповідальність юридичних і фізичних осіб в Україні, які сприяють іноземцям у таких порушеннях;

8) покращення прикордонного та імміграційного контролю, обліку і реєстрації населення;

9) зміцнення правової основи боротьби з транснаціональною організованою злочинністю, пов'язаною з незаконною міграцією та торгівлею людьми [105].

Вагомим внеском у сферу міграційного законодавства є прийняття низки нормативно-правових актів, наближених до європейський стандартів, наприклад:

- Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 р. №3773 – VI;
- Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08 липня 2011 р. № 3671 – VI;
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прикордонної безпеки держави» від 27 лютого 2018 р. № 2293- VIII;

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій» від 23 травня 2017 р. № 2058-VIII;

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку реєстрації паспортних документів іноземців та осіб без громадянства в пунктах пропуску через державний кордон» від 3 жовтня 2018 р. №798.

Отже, державні заходи повинні спрямовуватися передусім на наступні напрямки:

- створення умов для скорочення виїзду на заробітки за кордон - розробка політики, яка сприяють створенню в Україні таких умов, щоб громадяни не відчували необхідності в пошуку роботи за кордоном;

- розвиток організованої та безпечної внутрішньої міграції - створення програм, спрямованих на забезпечення гідних умов для працевлаштування в межах країни та задоволення потреб ринку праці;

- захист прав громадян, які працюють за кордоном – розробка законодавства для захисту прав українських працівників, що працюють за кордоном, включаючи права на достойні умови праці та соціального захисту;

- заохочення повернення мігрантів - розробка програм та заходів, що стимулюють повернення мігрантів на батьківщину, використовуючи отримані ними навички та досвід у сфері праці для розвитку країни.

3.2 Роль міжнародних організацій у підтримці мігрантів у сучасних умовах

В сучасних умовах значущу роль у контролі та регулюванні міжнародних міграційних процесів та захисті прав мігрантів відіграють відповідні міжнародні організації (рис.3.2).

ООН

Створено у 1945 році, після закінчення Другої Світової війни.

Мета:

- підтримка миру;
- запобігання новим конфліктам;
- зміцнення стабільності, безпеки та співробітництва між країнами

МОП

Створено в 1919 році, наділена статусом спеціалізованої установи ООН з 1946 року.

Мета:

- підтримка міжнародного міграційного законодавства;
- розгляд політичних питань та розробку рекомендацій;
 - захист прав мігрантів;
- надання медичних послуг мігрантам та увагу до гендерних аспектів міграції

МОМ

Створено в 1946 році

Мета:

- забезпечення організованого та гуманного управління міграцією;
- розвиток міжнародного партнерства у вирішенні міграційних питань;
- допомогу у знаходженні практичних рішень міграційних викликів та гуманітарну підтримку мігрантів, включаючи біженців та внутрішньо переміщених осіб

Рисунок 3.2. Міжнародні організації, які регулюють міграційні процеси та захист прав мігрантів та їх мета.

Джерело: створено автором на основі [106,109,111]

Міжнародні організації сприяють розробці та впровадженню програм інтеграції для полегшення адаптації мігрантів у нових соціокультурних середовищах. Ці програми включають мовні курси, професійні тренінги та заходи для підтримки економічної інтеграції.

Організацію Об'єднаних Націй (ООН) було створено в 1945 році після закінчення Другої світової війни. Основною її метою є підтримка миру,

запобігання новим конфліктам, зміцнення стабільності, безпеки та співробітництва між країнами [106].

В даний період часу існує значна кількість інститутів і організацій, особливо в рамках ООН та регіональних блоків, які зосереджені на питаннях, пов'язаних з міграцією населення та управлінням трудовими ресурсами.

Наприклад, Комісія ООН з народонаселення має відповідний фонд, частину якого використовує для фінансування національних програм у сфері міграції населення. У 1990 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Міжнародну конвенцію про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їхніх родин [107].

Організація Об'єднаних Націй впроваджує всесвітній підхід до питань міграції та працює над підвищенням рівня співпраці та координації між країнами для забезпечення стабільності, безпеки та благополуччя в контексті міграційних процесів.

ООН активно працює над розробкою та підтримкою глобальних політик управління міграцією. Наприклад, Глобальний компакт ООН з міграції був прийнятий у 2018 році з метою встановлення міжнародних стандартів для безпечної, організованої та регульованої міграції.

Глобальний договір про міграцію є першою у світі всесвітньою угодою з загальним підходом до міжнародної міграції в усіх її аспектах. Цей документ не має юридичного зобов'язання. Договір ґрунтується на принципах державного суверенітету, розподілу відповідальності, недискримінації та прав людини. Пакт містить 23 мети для керування міграцією на різних рівнях – від місцевого до глобального. Серед таких заходів можна виділити створення умов, що сприяють мігрантам та громадам і гарантують повну соціальну інтеграцію; інвестування в розвиток навичок і підвищення рівня кваліфікації та компетентності; мінімізацію негативних наслідків міграційних процесів та інші. [108].

2022 рік визначився як кризовий для світу та ООН, вся Європа стикається з новою міграційною кризою, спричиненою значними потоками біженців з України.

Головна мета МОП полягає в сприянні налагодженню соціальної справедливості в сфері праці, захисті інтересів працюючих шляхом розвитку соціального партнерства та покращення умов праці.

Міжнародна організація праці (МОП) прийняла понад 300 конвенцій у сфері трудової міграції. Конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці (МОП) представляють собою акти міжнародно-правового регулювання у сфері праці. Важливо відзначити, що вони не мають статусу міжнародних договорів і не вимагають ратифікації. Конвенції та рекомендації є закликами до держав включити відповідні норми в своє національне законодавство. Ці акти охоплюють практично всі аспекти праці, включаючи основні права людини, такі як свобода об'єднання, право на створення організацій, трудові відносини, політику в галузі зайнятості, умови праці, соціальне забезпечення, техніку безпеки та охорону праці, зайнятість та права мігрантів.

МОП визначає чотири основні стратегічні цілі:

1. Розвиток і впровадження норм і принципів у галузі праці.
2. Створення більших можливостей для жінок і чоловіків у справедливій зайнятості.
3. Розширення охоплення та підвищення ефективності соціального захисту для всіх категорій населення.
4. Зміцнення трьохсторонньої структури та підтримка соціального діалогу[109].

Організація працює в галузі міграції та розвитку, сприяє полегшенню міграційних процесів, регулює міграцію та вимушену міграцію. Ключовим аспектом співпраці між Україною та Міжнародною організацією праці (МОП) є реалізація Програми гідної праці. Ця програма визначає пріоритети державної соціальної політики, дій профспілок та роботодавців, охоплює основні сфери ринку праці та визначає три основні пріоритети на період 2020-2024 років:

- 1) Покращений соціальний діалог.
- 2) Інклюзивна та продуктивна зайнятість.
- 3) Поліпшені умови праці та соціальний захист [110].

До 2022 року Міжнародна організація праці (МОП) впровадила в Україні ряд проектів, таких як Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць, Є-ПТНЗ в умовах COVID-19, ініціативи з покращення дотримання Україною міжнародних трудових норм та інші.

З 2022 року МОП закликала країни-члени діяти на захист трудових прав та створення безпечного середовища для всіх тих, хто виїхав з України.

Міжнародна організація з прав мігрантів (МОМ) грає активну роль у регулюванні міжнародних міграційних процесів. З 1989 року її основні завдання включають:

- Організація безоплатної служби для надання допомоги мігрантам.
- Запобігання поширенню недостовірної інформації серед мігрантів.
- Спрощення процесів від'їзду, переміщення та прийому мігрантів.
- Забезпечення переказу грошей на батьківщину та надання медичного обслуговування мігрантам.
- Управління упорядкованою та плановою міграцією громадян, враховуючи потреби країн міграції та еміграції.
- Сприяння переміщенню кваліфікованих кадрів між країнами.
- Надання експертних послуг та координація міжнародної взаємодії в галузі міграції робочої сили.
- Організація міграції біженців і переміщених осіб, які були змушені залишити свою Батьківщину.

МОМ працює у чотирьох широких сферах управління міграцією:

- Міграція та розвиток;
- Сприяння міграції;
- Врегулювання міграції;
- Вимушена міграція [111]

Після російського вторгнення в лютому 2022 року, Міжнародна організація з міграції (МОМ) долучилася до процесу надання допомоги Україні.

Представництво Міжнародної Організації з міграції в Україні одночасно приєднується до використання можливостей для розвитку міграції, поширення

інформації про міграцію, популяризації культурного різноманіття та протидії ксенофобії та нетерпимості [112].

3.3 Реалізація ефективної державної політики адаптації та інтеграції працівників-іммігрантів в післявоєнний період

Найважливіший фактор відновлення економіки України – люди. У післявоєнний період в Україні виникає актуальна необхідність впровадження ефективної державної політики для успішної адаптації працівників-іммігрантів. Одним із ключових завдань є відновлення економічного потенціалу країни через раціональне використання робочої сили іноземних працівників. Повоєнна відбудова, реконструкція та модернізація України неможлива без максимально ефективного залучення інтелекту, сили та інновацій. Сьогодні збереження та розвиток людського капіталу є критично важливим аспектом для існування України.

Важливо відрізнити терміни "адаптація" та "інтеграція". Адаптація визначається як освоєння іммігрантом необхідних умов для діяльності в інокультурному середовищі. Це включає в себе основне володіння мовою, ознайомлення з культурою та традиціями, а також орієнтацію в законодавстві країни перебування. З іншого боку, інтеграція - це створення умов для самостійного існування іммігрантів, пов'язаного з використанням можливостей, що створюються на ринку праці, в системі освіти та медичних послуг [113].

Реалізація ефективної державної політики адаптації та інтеграції працівників-іммігрантів у післявоєнний період є важливим завданням для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни. Повернення трудових мігрантів в Україну після війни може бути складним завданням, але ефективна стратегія повернення та реінтеграції може сприяти стабільності та відновленню країни.

Після завершення війни в Україні можна очікувати повернення більшості мігрантів і відзначити позитивний вплив від збільшення обсягу трудових ресурсів та їх ефективної інтеграції в економічну діяльність.

В травні 2023 року дослідницька група Info Sapiens провела опитування серед українських мігрантів щодо їхнього наміру повернутися в Україну. Результати опитування щодо питання "Чи плануєте Ви повернутися в Україну?" представлені на рис. 3.3 і відображають розподіл за країнами перебування українських мігрантів, які вимушено мігрували через повномасштабне вторгнення рф.

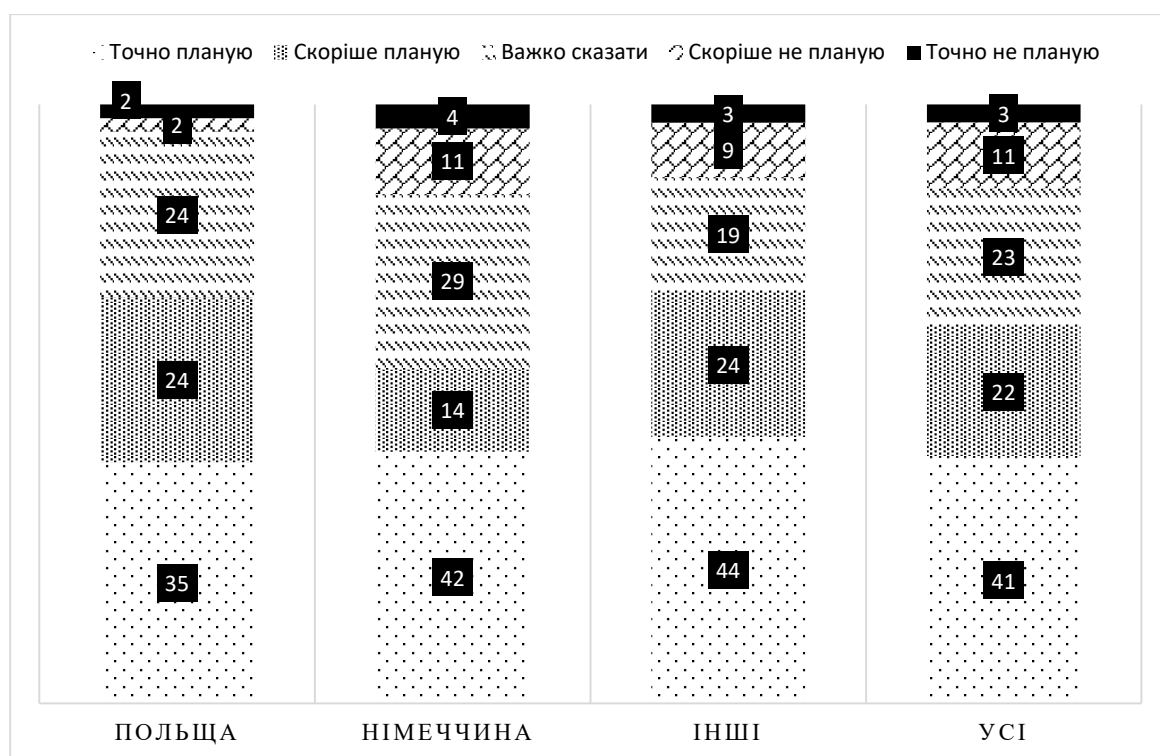

Рисунок 3.3 Результати опитування українських мігрантів на питання «Чи плануєте Ви повернутися в Україну?» за травень 2023р. , %

Джерело: дослідницька група Info Sapiens [114]

Аналізуючи результати опитування, можемо спостерігати, що невеликий процент українських біженців впевнені у своєму виборі з приводу повернення в Україну.

За прогнозами Елли Лібанової, д.е.н., професора, академіка НАН України, економіста-демографа, яка стверджує про можливі два варіанта повернення

українських мігрантів, у тому числі трудових – оптимістичний – 50% та песимістичний – 30%. Основна небезпека для нас полягає в тому, що наші європейські партнери не проявляють бажання відпускати наших мігрантів. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України вказує на необхідність залучення 300 тисяч мігрантів для збереження населення на рівні 30 мільйонів. Позитивний вплив мігрантів може виявитися в економічному рості, зокрема через поповнення робочої сили, створення нових робочих місць та інтеграцію нового досвіду та технологічного прогресу [115]. Україні потрібно залучити додаткову робочу силу у розмірі до 4,5 мільйона осіб до 2032 року, як це було висловлено під час Форуму про розвиток та майбутнє людського капіталу України, що відбувся у жовтні в Києві [116].

За прогнозами Української суспільної телекомпанії «Суспільне», після завершення повномасштабної війни в Європі може залишитися від 4,2 до 5,1 млн українців (рис.3.4).

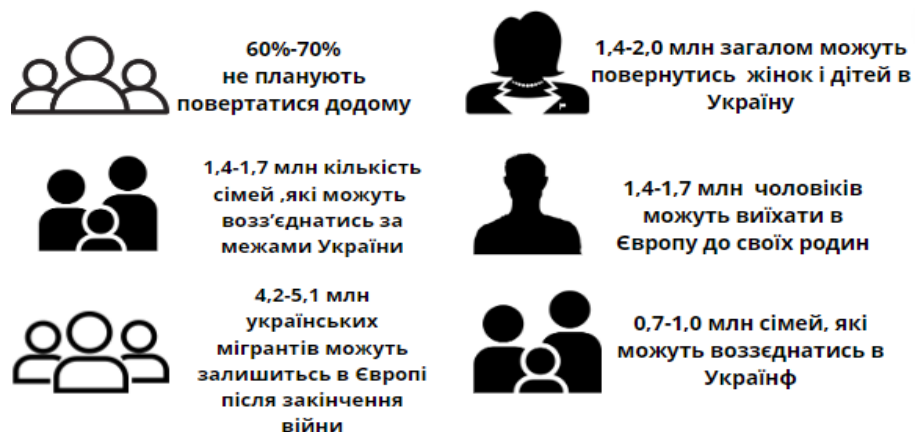

Рисунок 3.4 Прогноз міграції українців після війни

Джерело: створено автором на основі [117]

Аналіз проведених досліджень вказує, що прогнози провідних економістів-дослідників не є позивним для України. З погляду Європейського Союзу, мігранти з України є особами з вищою освітою, високим рівнем мотивації до праці та інтеграції, представляють собою значний, мотивований та висококваліфікований робочий потенціал, в той час як Україна втрачає цей потенціал.

Зацікавленість урядів європейських країн, які відчують дефіцит трудових ресурсів, за словами президента Конфедерації роботодавців України, Олексія Мірошниченка, може сприяти небажанню повертатися українцям додому. Наприклад, за словами німецького Міністра праці та соціальних питань, у Німеччині до 2035 року прогнозується дефіцит робочої сили до семи мільйонів осіб [118]

Вже зараз для біженців, трудових мігрантів Німеччина надає право і зобов'язує безкоштовно вивчати мову. Спираючись на ці дані, можна зробити висновок, що Німеччина зацікавлена у поповненні власного ринку праці. Зазначене підтверджують наші дослідження, наведені у параграфі 2.1 кваліфікаційної роботи: розміри мінімальних заробітних плат в країнах Європи суттєво відрізняються. Україна не є привабливою в цьому аспекті і це є вже зараз однією із причин, що українці приймають рішення залишатися в країнах ЄС.

Соціологічні опитування показують, що існує також потенційний ризик масового відтоку чоловіків до країн ЄС. Оскільки в країнах Європи проживає близько 3,5 млн українських жінок, які мають дітей. Якщо половина з них вирішить не повертатися, це може привести до возз'єднання понад 1,5 мільйона сімей - стільки ж чоловіків може виїхати з України після скасування обмежень на виїзд.

Звичайно, ці дані не точні, оскільки невідомо, скільки ще буде тривати війна і як буде поводити себе населення, яке залишилося в Україні, чи буде надалі відбуватися міграція закордон. Дослідження провідних вітчизняних економістів, аналітиків показують, що повноцінне членство України в ЄС пожвавить процеси трудової міграції у Європу (робоча віза вже не буде умовою для виїзду). Відкритий ринок праці буде серйозним викликом і ризиком, а відтік робочої сили буде значним.

Безперечно, після завершення війни і за умови міжнародної підтримки в Україні виникне потреба в робочій силі, яку можна буде забезпечити шляхом повертання трудових іммігрантів із країн, що розвивається.

Важливим етапом є розробка та прийняття законодавчих актів, які забезпечать правовий захист та гарантії для іммігрантів у сфері зайнятості, житла та освіти.

Національна рада з відновлення України від наслідків війни розробила та оприлюднила Проект Плану відновлення України. Однією з цілей цього плану є створення урядом України привабливих соціально-економічних та інфраструктурних умов для громадян України з метою їхнього повернення та залишення в Україні (табл. 3.5 Додаток Д)

Ще однією метою Плану є встановлення нового партнерства між Україною та Європейським Союзом щодо повернення громадян України (див. табл. 3.6 у Додатку Е). Питання міграції та сприяння реінтеграції громадян України у взаємовідносинах з ЄС до початку війни розглядалися переважно з погляду безпеки кордонів.

Ця співпраця повинна продовжуватися через удосконалення взаємодії щодо інтеграції, міграції та прихистку, оскільки Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, і стало актуальним забезпеченням необхідних соціально-економічних та інфраструктурних умов для повернення в Україну великої кількості людей, які шукають прихистку в ЄС [119].

Повернення трудових мігрантів в Україну після війни може бути ефективним, якщо прийняти комплекс заходів і реалізувати відповідні стратегії:

1. Потрібно розробити програму підтримки - розробити спеціальні програми підтримки для повернення мігрантів, які включають фінансові стимули, консультації та навчальні заходи.
2. Організувати інформаційні заходи для популяризації переваг повернення та можливостей розвитку в Україні після закінчення війни;
3. Створення нових робочих місць для трудових мігрантів;
4. Підтримка бізнесу нових підприємців, які бажатимуть відкрити власну справу в Україні;
5. Спростити отримання документів для трудових мігрантів;

6. Забезпечити реабілітацію та психологічну підтримку для тих, хто пережив труднощі під час війни.

Ці заходи допоможуть створити сприятливе середовище для повернення та успішної інтеграції трудових мігрантів в Україну в післявоєнний період.

У розробці стратегій та конкретних заходів для подолання цих викликів належить повністю враховувати потреби та вимоги мігрантів. Це включає розгляд причин і мотивів їхнього виїзду за кордон, аналіз умов адаптації на нових місцях, особливості працевлаштування, проживання, соціального забезпечення, а також налагодження відносин з місцевою громадою. Додатково важливо враховувати практику реалізації соціальних і освітніх прав мігрантів та їхніх дітей.

Повернення трудових мігрантів може сприяти відновленню та розвитку країни, зокрема за рахунок залучення нових знань, досвіду та потенціалу. Важливо враховувати індивідуальні потреби та надавати гнучкі підходи для сприяння успішному інтегруванню трудових мігрантів в українське суспільство.

Для забезпечення стійкості процесу повернення та уникнення мотивів для повторної еміграції важливо впроваджувати ефективну політику реінтеграції мігрантів.

Успішна реінтеграція передбачає забезпечення безпеки, доступу до освіти, медичного обслуговування, соціального захисту, можливостей працевлаштування та отримання житла на ринкових або пільгових умовах. Вона також має важливе значення для досягнення національної злагоженості й результативності післявоєнної реконструкції.

Ключовими компонентами програми економічної реінтеграції мігрантів мали б стати:

- консультування щодо можливостей придбання чи отримання пільгового житла і доступності місць тимчасового перебування;
- сприяння зайнятості репатріантів в місцевій економіці;
- надання освітніх послуг і послуг з професійної підготовки, організація навчальних програм з управління власним бізнесом;

- доступ до мікро-кредитів для заснування власної справи та юридична підтримка цього процесу;
- проведення громадських робіт та відновлення інфраструктури з можливістю тимчасового працевлаштування репатріантів і достойною оплатою їх праці.

Забезпечення мігрантів житлом вкрай важливе, оскільки багато з них не мають можливості відвідати своє майбутнє місце проживання перед прибуттям в країну. Інформація про ціни на житло та можливість отримання соціального житла може бути недостатньою. Ця ситуація особливо важлива для мігрантів, які повертаються до іншого регіону.

Міжнародний досвід свідчить, що мігранти мають потребу у якісній інформаційно-консультаційній підтримці щодо питань пошуку житла на ринку та можливості отримання соціального житла.

Зовнішня трудова міграція України у передвоєнний та воєнний періоди суттєво відрізняється за причинами, обставинами та соціально-демографічною структурою. У зв'язку з цим, вся міграційна політика української держави повинна пройти кардинальні зміни, враховуючи нові реалії. Раніше основною метою було створення умов для повернення в Україну чоловіків-заробітчан, які мали сім'ї, що чекали на них вдома. Однак зараз "родинний якір" у вигляді дружин і дітей перемістився за кордон. Відтак, завдання міграційної політики стало більш складним.

Така модель потребує термінової розробки нової стратегії міграційної політики, враховуючи наявні реалії та ризики. Погоджуємося з пропозиціями провідних учених, що почати виконання заходів, спрямованих на повернення мігрантів необхідно вже зараз.

Основними мотиваторами для повернення трудових мігрантів в Україну є можливість отримання житла та роботи. Зокрема, велика увага повинна бути приділена особам, які мешкали у південних і східних регіонах, що потрапили під окупацію або втратили своє житло, яке було зруйновано. Житловий фонд може

бути сформований за рахунок квартир і будинків, зведених за державні кошти та за допомогою цільових грантів, отриманих від міжнародних партнерів [120].

Залучення трудових мігрантів може стати важливим шляхом для розвитку та забезпечення людським капіталом економіки України. Зокрема, їхня участь може бути вирішальною для відбудови країни та задоволення робочої сили, особливо в будівництві та реконструкції інфраструктури, такої як дороги. Проте, для успішної реалізації такого підходу важливо розробляти та впроваджувати ефективні програми, які будуть сприяти інтеграції мігрантів, захищати їхні права та забезпечувати соціальні та економічні умови для їхнього успішного функціонування в Україні [121].

Водночас залучення трудових мігрантів з інших країн має базуватися на спрощенні правил в'їзду та перебування, трудового оформлення, спрощення інтеграції та адаптації.

Президент Всеукраїнської асоціації компаній з міжнародного працевлаштування, Василь Воскобойник, наголосив, що перемога України не принесе подальшого економічного зростання, якщо не буде приділено уваги трем ключовим аспектам: поверненню українців на батьківщину, зменшенню трудової міграції з України та привабленню трудових мігрантів з-за кордону. Він визначив важливість розуміння складнощів вирішення цих завдань, оскільки від їх успішного вирішення залежить економічне благополуччя та стійкість населення України [122].

Україна повинна стати привабливою для мігрантів з інших країн, бо якщо іноземці трудові мігранти поїдуть на нашу країну, то й українські фахівці захочуть повернутися. Важливо активно розглядати можливості та джерела, звідки можна залучати трудових мігрантів до України, та їх соціалізації.

Отже, підсумовуючи проведені дослідження можемо зробити висновок, про термінову потребу у розробці принципово нової міграційної політики, яка буде враховувати сучасні реалії та буде спрямована на:

1. розробку та прийняття законодавчих актів, які забезпечать правовий захист та гарантії для іммігрантів у сфері зайнятості, житла та освіти;

2. встановлення нового партнерства між Україною та Європейським Союзом щодо повернення громадян України;
3. створення нових робочих місць для трудових мігрантів;
4. стимулювання повернення мігрантів, включаючи створення умов для працевлаштування на внутрішньому ринку праці та забезпечення житлом осіб, які його втратили через війну
5. підтримку бізнесу нових підприємців, які бажатимуть відкрити власну справу в Україні;
6. залучення трудових мігрантів з інших країн;
7. забезпечення доступу до вакансій та сприяння у встановленні контактів з роботодавцями;
8. Надання інформації мігранту щодо можливостей отримання житла за доступними цінами.

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано механізм регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні в сучасних умовах. Визначено, що найголовніші аспекти в механізмі регулювання трудової міграції включають: вдосконалення освіти, інвестування в інфраструктуру та нові технології, реформування системи оподаткування, а також удосконалення імміграційної політики. Цей механізм регулювання міграційних процесів має на меті подолати всі негативні наслідки зовнішньої трудової міграції, а також створити умови для вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, сприянням сталому розвитку економіки країни, дотриманням прав людини та підвищенням якості життя населення України.

Виділено рекомендації щодо удосконалення державної міграційної політики. Програма удосконалення державної міграційної політики повинна орієнтуватися на міжнародної програми, міжнародної декларації, домовленості, конвенції, пакти та угоди щодо регулювання міждержавних процесів.

Проаналізовано роль міжнародних організацій у підтримці мігрантів у сучасних умовах. Такими організаціями є Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація з міграції, Міжнародна організація праці, які регулюють міжнародні міграційних процесів та захист прав мігрантів, сприяють розробці та впровадженню програм інтеграції для полегшення адаптації мігрантів у нових соціокультурних середовищах.

Систематизовано комплекс заходів повернення трудових мігрантів в Україну та їх адаптація в післявоєнний період.

ВИСНОВОК

За результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

Зовнішня трудова міграція є невід'ємною частиною економічних, соціальних, політичних процесів країн-донорів та країн-реципієнтів. Було визначено, що зовнішня трудова міграція є явищем, що полягає в переміщенні осіб через державні кордони з метою з здобуття роботи та використання своєї робочої сили в іншому національному оточенні. Дослідження вчених показують, що міжнародна міграція є вигідною і країнам призначення мігрантів, і країнам їх походження та є важливим чинником соціально-економічного розвитку.

Метою державного регулювання зовнішньої трудової міграції є досягнення територіальної і структурної збалансованості попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці шляхом експорту і імпорту робочої сили з урахуванням забезпечення національної безпеки країни і реалізації конституційних прав громадян.

Масштаби зовнішньої трудової міграції українців вже декілька років зростала. У 2021 році кількість українських трудових мігрантів сягає понад 3 млн осіб. З 2022 року була найбільша хвиля міграції загалом через повномасштабне вторгнення РФ в Україну. І чим більше мігранти знаходяться за межами України, тим більше вони адаптуються і з часом працевлаштовуються. Це може призвести до того що мігранти не захочуть повертатися на батьківщину.

Серед всіх причин зовнішньої трудової міграції, економічні причини є найбільшим мотивом, що спонукає мігрувати за кордон. А саме : низький рівень оплати праці в Україні, порівняно з країнами, куди мігрували українські трудові мігранти, високі рівні інфляцій та безробіття, а також велика заборгованість по виплатам заробітної плати в Україні. Але у сучасних реаліях основною причиною є пошук безпекового місця через війну в нашій країні. А причинами залучення мігрантів країнами-реципієнтами є старіння населення, потреба в низькокваліфікованих та висококваліфікованих працівниках.

Наслідками зовнішньої трудової міграції мають негативний вплив на країни-донорів, оскільки відбувається зменшення населення та обмеження можливостей його відновлення, відтік висококваліфікованої робочої сили, втрата кваліфікації робітників, які займаються за кордоном менш кваліфікованою роботою та ін. На країни-реципієнтів зовнішні трудові мігранти мають позитивний вплив, оскільки вони отримують дешеву робочу силу, отримання підготовлених фахівців та висококваліфікованих трудових мігрантів.

Так як основний потік українських мігрантів здійснюється в країни Європи, то ці країни повинні мати сильну імміграційну політику, яка могла б вирішити економічні, політичні, правові проблеми та проблеми безпеки. Сучасні події у світі змушують країн-членів ЄС посилювати контроль над міграційними процесами.

У сучасному світі державна міграційна політика стає особливо актуальною в умовах війни та глобалізації. Україна наразі гостро відчуває необхідність в удосконаленні своєї міграційної політики задля забезпечення національної безпеки, збереження, розвитку та ефективного використання людського капіталу.

Основним завданням для мінімізації негативних наслідків та максимізації позитивних результатів міграції є удосконалення державної політики в цій сфері. Це вимагає чіткого усвідомлення цілей міграційної політики, а також законодавчого та інституційного забезпечення для досягнення цих цілей. Важливим елементом є обов'язкова передумова для розвитку міжнародного співробітництва в цій області.

В сучасних умовах значущу роль у контролі та регулюванні міжнародних міграційних процесів та захисті прав мігрантів відіграють відповідні міжнародні організації, а саме Організація Об'єднаних Націй, Міжнародна організація з питань міграції та Міжнародна організація праці. Міжнародні організації сприяють розробці та впровадженню програм інтеграції для полегшення адаптації мігрантів у нових соціокультурних середовищах.

У післявоєнний період в Україні виникає актуальна необхідність впровадження ефективної державної політики для успішної адаптації працівників-іммігрантів. Одним із ключових завдань є відновлення економічного потенціалу країни через раціональне використання робочої сили іноземних працівників. Основна небезпека для України полягає в тому, що наші європейські партнери не проявляють бажання відпускати наших мігрантів. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України вказує на необхідність залучення 300 тисяч мігрантів для збереження населення на рівні 30 мільйонів.

Україна повинна стати привабливою для мігрантів з інших країн, бо якщо іноземці трудові мігранти поїдуть на нашу країну, то й українські фахівці захочуть повернутися. Важливо активно розглядати можливості та джерела, звідки можна залучати трудових мігрантів до України, та їх соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Перекази грошових коштів з-за кордону :обсяги, канали ,соціально-економічне значення». Малиновська О. А. URL: <http://www.niss.gov.ua> (дата звернення 26.12.2023)
2. «Особливості розвитку міжнародної трудової міграції» Лошенко О.,В. URL <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/7.pdf> (дата звернення 26.12.2024)
3. Закон України «Про зовнішню міграцію» стаття 1 «Визначення термінів»/ URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення 26.12.2023)
4. «Міжнародна трудова міграція та її вплив на ринок праці України в умовах військової агресії рф» Боброва Д., Дон О. / URL https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.03 (дата звернення 26.12.2023)
5. «Сутність та сучасні тенденції міжнародної трудової міграції» Федоренко О.М. URL http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_2/%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf (дата звернення 26.12.2023)
6. «Трудова міграція в контексті глобалізації та євроінтеграції України»/Наукова робота URL [:https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/konkyrs_stud/ES_19_20/robotu/4.pdf](https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/konkyrs_stud/ES_19_20/robotu/4.pdf) (дата звернення 26.12.2023)
7. «Визначення поняття трудової міграції» Кравченко В.Г. / Стаття/ Електронний ресурс - Режим доступу <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63919/80-Kravchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 26.12.2023)
8. «Теоретичні засади дослідження міграційних процесів» Безуглий П. Г / URL <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.1.1> (дата звернення 26.12.2023)
9. Міжнародна економіка /Підручник - URL https://pidru4niki.com/18760914/ekonomika/mizhnarodna_trudova_migratsiya
10. Міжнародна трудова міграція: сучасні тенденції та світові практики» Мішина С., Мішин О. URL <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-355-2-5> (<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/371/10209/21293-1?inline=1>) (дата звернення 26.12.2023)
11. Соціокультурна динаміка міграційних процесів у глобалізованому світі Коваленко О.А URL <http://eprints.zu.edu.ua/38385/1/dys-Kovalenko.pdf> (дата звернення 26.12.2023)
12. Закони про міграцію. Е. Г. Равенштейна URL https://www.academia.edu/22451640/The_Laws_of_Migration_BY_E_G_Ravenstein (дата звернення 27.12.2023)

13. Світові теорії міграції населення Василенко В.П URL <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnye-teorii-migratsii-naseleniya/viewer> (дата звернення 27.12.2023)
14. Зовнішня трудова міграція населення регіону: соціально-демографічний аспект Шушпанов П.Г URL <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2869/1/Dissertaciya.pdf> (дата звернення 27.12.2023)
15. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів : аналіз розвитку та ключових положень міграційних теорій Шиманська К.В. URL <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/96670/92363> (дата звернення 27.12.2023)
16. Міжнародна трудова міграція як чинник регіонального розвитку України Цимболець Г.І. URL <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/47822> (дата звернення 27.12.2023)
17. Понятійно-термінологічна характеристика визначення міграції Тарасенко К.М. / Стаття/ Електронний ресурс- Режим доступу <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2017/1/4.pdf> (дата звернення 27.12.2023)
18. Еволюція теоретичних засад міжнародної трудової міграції / І. Грабинський, А. Лех-Дебера URL http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VLNU_Mv_2018_45_36 (дата звернення 27.12.2023)
19. Понятійно-термінологічна характеристика визначення міграції Тарасенко К.М. / Стаття/ Електронний ресурс- Режим доступу <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2017/1/4.pdf> (дата звернення 27.12.2023)
20. Епоха міграції: міжнародні переміщення населення в сучасному світі Стівен Каслс,Марк Дж. Міллер&Джузеппе Аммендола URL <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10803920500434037> (дата звернення 29.12.2023)
21. Міграція, безробіття та розвиток: двосекторний аналіз Джон Р. Харріс і Майкл П. Тодаро URL <https://www.jstor.org/stable/1807860> (дата звернення 29.12.2023)
22. Міжнародні міграційні процеси /Навчальний посібник/ І. О. Іващук, Н. В. Стахова, М. А. Живко. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45203/1/%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%BA%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення 29.12.2023)
23. «Оцінювання впливу пандемії COVID-19 на міжнародну міграцію трудових ресурсів» Шевченко Ю.О URL https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/58526/1/Shevchenko_magistr.pdf (дата звернення 29.12.2023)

24. Теорія формування міжнародної трудової міграції Остапа О.М. / URL <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/147689/156-159.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 29.12.2023)
25. Сучасні теорії міжнародної теорії Чубик В URL <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26606/1/108.PDF> (дата звернення 29.12.2023)
26. Доктринальні засади міжнародної трудової міграції / М. В. Вербовий / URL http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=DeVr_2011_7_9 (дата звернення 29.12.2023)
27. Розвиток трудової міграції в системі міжнародних трудових комунікацій: методологічний аспект / К. А. Тахтарова URL http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VPDTU_ek_2015_29_8 (дата звернення 30.12.2023)
28. Івахнюк І.В. Розвиток міграційної теорії за умов глобалізації. URL http://www.intelros.ru/pdf/Veck%20globalizastii/2015_1/3.pdf (дата звернення 30.12.2023)
29. Основи менеджменту Щебликіна І. О. / Підручник URL https://pidru4niki.com/75098/menedzhment/osnovi_menedzhmentu (дата звернення 30.12.2023)
30. Курунова Ю. О. Міжнародна трудова міграція та міграційна політика / Ю. О. Курунова // Актуальні проблеми розвитку соціокультурної сфери : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Центр суспільних інновацій, «Сполом», 2014. – С. 19–26 (дата звернення 30.12.2023)
31. Державне регулювання безробіття та міграційних процесів (на прикладі Житомирської області) І.В. Супрунова, Н.В. Малинівська URL <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/185134> (дата звернення 03.01.2024)
32. Вдосконалення державного управління масовими міждержавними і міжрегіональними міграційними процесами Л. А. Весельська / Стаття/ Електронний ресурс - Режим доступу <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1123> (дата звернення 03.01.2024)
33. Механізми державного регулювання у сфері трудової міграції сучасної України В.Ф. Загурська-Антонюк, С.З. Мошенський, / URL <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/163393> (дата звернення 03.01.2024)
34. Указ Президента Про Концепцію державної міграційної політики URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text> (дата звернення 03.01.2024)

35. Механізми державного регулювання зовнішньої трудової міграції Шапоренко О.І URL <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/183/214> (дата звернення 03.01.2024)
36. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» ст.5 Державна політика у сфері зовнішньої трудової міграції / URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення 03.01.2024)
37. Державне регулювання міжнародної міграції в країнах світу Лошенко О.В. URL <http://rps.chtei-knteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/861/1/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6.%D1%80%D0%B5%D0%B3.%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD.%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4.%20%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80..pdf> (дата звернення 03.01.2024)
38. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи Шапоренко О.І. URL http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/tom_2/38.pdf
39. Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19#Text> (дата звернення 03.01.2024)
40. Міжнародна економіка Гронтковська Г.Е., Ряба О.І., Венцурик А.М., Красновська О.І./Підручник URL https://pidru4niki.com/1752111262533/ekonomika/regulyuvannya_mizhnarodnoyi_migratsiyi_robochoyi_sili (дата звернення 04.01.2024)
41. Регулювання міжнародної міграції трудових ресурсів в умовах глобалізації Скоробогатова Н. Є., Карнажук Л. С. URL <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjPr-eXg9iDAxVeVfEDHSxaDhIQFnoECAoQAQ&url=http%3A%2F%2Fsb-keip.kpi.ua%2Farticle%2Fview%2F109702%2F118742&usg=AOvVaw11CR5pXgpDz5yBiCgh2rXC&opi=89978449> (дата звернення 03.01.2024)
42. Міжнародна організація праці (МОП) Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві/ URL <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2609-labour> (дата звернення 03.01.2024)
43. Міжнародна організація з міграції (МОМ) Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві URL <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2611-iom> (дата звернення 03.01.2024)
44. Правові проблеми регіонального регулювання трудової міграції Ольшевська І.П / URL <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/26d29aca-9436-4b69-be52-ef90491086e4/content> (дата звернення 05.01.2024)
45. Регулювання міжнародної трудової міграції в Україні Рослонь Д.Т. URL <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.17> (дата звернення 05.01.2024)
46. Міжнародна економіка Гронтковська Г.Е., Ряба О.І., Венцурик А.М., Красновська О.І./Підручник URL https://pidru4niki.com/1752111262533/ekonomika/regulyuvannya_mizhnarodnoyi_migratsiyi_robochoyi_sili (дата звернення 05.01.2024)

47. Трудова міграція: скільки українців працювали за кордоном в 2019-2021 роках Аналітичний портал «Слово і Діло» URL <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/18/infografika/suspilstvo/trudova-mihracziya-skilky-ukrayincziv-pracyuvaly-kordonom-2019-2021-rokax> (дата звернення 08.01.2024)
48. Офіційний сайт Державної служби статистики/ URL <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.01.2024) (дата звернення 08.01.2024)
49. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, Молдова, Білорусь та Грузія, 2019. URL: <http://www.iom.org.ua/> (дата звернення 08.01.2024)
50. Національне дослідження з питань міграції, торгівлі людьми та інших форм експлуатації URL https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/omnibus_survey_results_ukr.pdf (дата звернення 08.01.2024)
51. Вплив міграційних процесів на економіку Херсонської області Д.В. Ковальова DOI: 10.32702/2307-2105-2021.6.93 (дата звернення 08.01.2024)
52. Minimum wages Eurostat/ URL <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/tps00155> (дата звернення 09.01.2024)
53. Єлизавета Солнцева Яка мінімальна та середня зарплата в Ізраїлі? 2020р. URL: <https://news.eurabota.ua/uk/israel/employment/jaka-minimalna-ta-serednja-zarplata-v-izraili/> (дата звернення 09.01.2024)
54. United States (USA) National Minimum Wage – NMW, Country Economy. World Bank Database/ URL <https://countryeconomy.com/national-minimum-wage/usa> (дата звернення 09.01.2024)
55. Економічна правда «Мінімальна зарплата в Україні у доларовому еквіваленті перевищила "мінімалку" у РФ і Білорусі» 2020р. URL <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/6/655528/> (дата звернення 09.01.2024)
56. Закон України «Про державний бюджет на 2020 рік» Документ 294-IX, чинний, поточна редакція — Редакція від 10.12.2020, підстава - 1073-IX URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text> (дата звернення 09.01.2024)
57. Закон України «Про державний бюджет на 2023 рік» Документ 2710-IX, чинний, поточна редакція — Редакція від 22.10.2023, підстава - 3415-IX URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення 09.01.2024)

58. Ukraine Refugee Situation Operational Data Portal URL <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 10.01.2024)
59. В яких країнах Європи найбільше українських біженців Аналітичний портал «Слово і Діло». URL <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/yakux-krayinax-yevropy-najbilshe-ukrayinskyx-bizhencziv> (дата звернення 10.01.2024)
60. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL <https://minfin.com.ua/> (дата звернення 10.01.2024)
61. Національний інститут стратегічних досліджень Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. 14.02.2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentariiekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення 10.01.2024)
62. Олександр Марущак Скільки залишиться українців після війни: експерти про скорочення населення та катастрофічне співвідношення жінок і чоловіків 27.06.23 URL: <https://tsn.ua/exclusive/skilki-zalishitsya-ukrayinciv-pislya-viyni-eksperti-poyasnili-chomu-skorochuvatimetsya-kilkist-naselennya-2358379.html?fbclid=IwAR2-hWOF327bVavRRwIy71HgztC6Tr0mI-lxNkHOOh6ncdbAoReC1GgQlr4> (дата звернення 10.01.2024)
63. Державні дані для українців ОпендатБот. URL: <https://opendatabot.ua/> (дата звернення 10.01.2024)
64. Національний Банк України Інфляційний звіт НБУ за жовтень URL https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf (дата звернення 10.01.2024)
65. У Мінекономіки порівняли інфляцію в Україні та країнах Балтії — підсумки 2022 та прогноз на 2023 PaySpace Magazine. URL: <https://psm7.com/uk/money/v-minekonomiki-sravnili-inflyaciyu-v-ukraine-i-stranax-baltii-itogi-2022-i-prognoz-na-2023.html> (дата звернення 10.01.2024)
66. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції в лютому 2023 року НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-lyutomu-2023-roku> (дата звернення 11.01.2024)
67. Офіційний сайт Національного Банку України URL <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 11.01.2024)
68. Дебет-Кредит Розміри мінімальної заробітної плати в Україні 2019-2023 –рр. URL <https://services.dtkk.ua/catalogues/indexes/2> (дата звернення 11.01.2024)

69. Протокол засідання тимчасової комісії з питань погашення заборгованості із заробітної плати (грошового забезпечення), пенсій, стипендій та інших соціальних виплат у м. Києві 31.12.2020 URL <https://dsp.kyivcity.gov.ua/files/2020/2/12/protokoltk131012020.pdf> (дата звернення 11.01.2024)

70. Офіційний сайт Державної служби з питань праці <https://dsp.gov.ua/mzzp2023/> (дата звернення 11.01.2024)

71. Transparency International Ukraine Українці демонструють повну нетерпимість до корупції. URL <https://ti-ukraine.org/> (дата звернення 11.01.2024)

72. Чинники зовнішньої трудової міграції населення України І.С. Кизима. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2009_15_58 (дата звернення 12.01.2024)

73. В Україні вже не перший рік падає народжуваність. Скільки немовлят народилося під час пандемії та війни? Ярослав Герасименко, Леся Пиняк. URL <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayini-vzhe-ne-pershij-rik-padaye-narodzhuvanist-skilki-nemovlyat-narodilosya-pid-chas-pandemiyi-ta-vijni> (дата звернення 12.01.2024)

74. Трудова міграція до країн Європейського Союзу: фактори та наслідки / К. Ніколаєць // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2018. - № 5. - С. 101–115. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2018_5_9 (дата звернення 12.01.2024)

75. Війна в Україні: стало відомо, скільки населення виїхало за кордон Олександр Марущак <https://tsn.ua/svit/stalo-vidomo-skilki-ukrayinciv-viyihali-za-kordon-cherez-viynu-2472205.html> (дата звернення 12.01.2024)

76. «В яких країнах Європи найбільше працевлаштованих біженців з України» Аналітичний портал / URL [:https://www.slovoidilo.ua/2023/11/20/infografika/suspilstvo/yakux-krayinax-yevropy-najbilshe-pracevlashtovanyx-bizhencziv-ukrayiny](https://www.slovoidilo.ua/2023/11/20/infografika/suspilstvo/yakux-krayinax-yevropy-najbilshe-pracevlashtovanyx-bizhencziv-ukrayiny) (дата звернення 18.01.2024) (дата звернення 12.01.2024)

77. «Перспективи міжнародної міграції / Прогноз міжнародної міграції 2023» Організації економічного співробітництва та розвитку / URL https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2023_b0f40584-en#page56 (дата звернення 12.01.2024)

78. «Що стимулюватиме українських біженців повернутися додому?» Дарія Михайлишина URL <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/20/698183/> (дата звернення 18.01.2024) (дата звернення 13.01.2024)

79. Порівняльний аналіз рівня старіння населення України з іншими країнами Яремчук К.О., Аксьонова І.В / URL <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/25479/1/%d0%af%d1%80%d0%b>

[5%d0%bc%d1%87%d1%83%d0%ba_%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8.pdf](#) (дата звернення 13.01.2024)

80. «У світі більше дідусів-бабусь, ніж онуків. Як так сталося і чому це проблема» BBC News України / URL <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47799217> (дата звернення 13.01.2024)

81. У ЄС дефіцит робочої сили: 20 найбільш затребуваних професій / URL <https://www.5632.com.ua/news/3631561/u-es-deficit-robocoi-sili-20-najbils-zatrebuvanih-profesij> (дата звернення 13.01.2024)

82. «Блакитна карта» як інструмент залучення висококваліфікованої робочої сили країнами-членами ЄС/ URL <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/16-1-1.pdf> (дата звернення 13.01.2024)

83. Причини та наслідки сучасної міжнародної трудової міграції Боброва Дар'я, Дон Ольга / URL <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-08/Migration.new-7aaa8.pdf> (дата звернення 13.01.2024)

84. Міграційні прояви та впливи – уроки для України / Аналітична доповідь Razumkov centre/ URL <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/09/2023-MATRA-I-KVARTAL-5.pdf> (дата звернення 15.01.2024)

85. Грошові перекази в Україну/ Мінфін України/ URL <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer> (дата звернення 15.01.2024)

86. Обсяги приватних грошових переказів в Україну за основними країнами Звіт НБУ https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf (дата звернення 15.01.2024)

87. Більша інтеграція в економіки та ринки праці стане на користь Європі та біженцям / URL: <https://www.imf.org/uk/Blogs/Articles/2022/12/15/europe-could-do-even-more-to-support-ukrainian-refugees> (дата звернення 15.01.2024)

88. Нестеренко В.Ю., Сідельнікова В.К. міжнародна трудова міграція як визначний сучасний аспект розвитку національної економіки України / URL <http://ppb.khadi.kharkov.ua/article/view/268926/264349> (дата звернення 15.01.2024)

89. Щодо наслідків зовнішньої трудової міграції Дегтярьова В.О / URL <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2413d360-5749-45b2-8e77-79aefe599f83/content> (дата звернення 17.01.2024)

90. Міжнародно-правове регулювання міграції Кисельова Е.В. / URL https://stud.com.ua/140328/pravo/regionalne_mizhnarodno_pravove_regulyuvannya_migratsiyi (дата звернення 17.01.2024)

91. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) / URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення 17.01.2024)

Проблеми та перспективи міграційної політики ЄС Курилюк, Ю., Родінова, Н., & Овчар, П. (2022). / URL <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2047/1976> (дата звернення 17.01.2024)

92. Міграційна політика ЄС: сучасні парадигми Сокурєнко В.А, Хрякова Н.О., / URL <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/08/44.pdf> (дата звернення 20.01.2024)

93. Директива про право на возз'єднання сім'ї / URL <https://ips.ligazakon.net/document/view/eu030062> (дата звернення 20.01.2024)

94. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of thirdcountry nationals who are long-term residents. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1553348897985&uri=CELEX:32003L0109> (дата звернення 20.01.2024)

95. Директива 2004/38/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про право громадян Союзу та членів їхніх сімей вільно пересуватися та проживати на території держав-членів / URL <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0038> (дата звернення 20.01.2024)

96. «Особливості регулювання міграційний процесів у рамках ЄС-15 та спільної міграційної політики ЄС» Галина Марковська / URL <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28383/1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.PDF> (дата звернення 20.01.2024)

97. Сучасні тенденції зовнішньої трудової міграції населення як індикатор для удосконалення соціально-економічної політики України / О. В. Боков, А. Ю. Любарська/ URL http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efdu_2017_2_11.pdf (дата звернення 21.01.2024)

98. Механізм регулювання міжнародною трудовою міграцією в умовах глобалізації І.О. Романенко/ URL <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e849ab43-aab4-4415-a91f-263afd876cca/content> (дата звернення 22.01.2024)

99. Основні напрями вдосконалення державних механізмів регулювання зовнішньої трудової міграції Ковач В.О. / URL https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/19.pdf (дата звернення 22.01.2024)

100. Проблеми зовнішньої трудової міграції та напрями їх вирішення Щадрина С.С. / URL <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/11652> (дата звернення 22.01.2024)

101. Указ Президента «Про Концепцію державної міграційної політики» Документ 622/2011, поточна редакція — Прийняття від 30.05.2011/ URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011#Text> (дата звернення 22.01.2024)
102. Оцінювання наслідків зовнішньої трудової міграції в Україні О. В. Позняк / URL http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=dse_2016_2_15 (дата звернення 22.01.2024)
103. Удосконалення напрямків міграційної політики у сфері протидії нелегальної міграції Мартьянова Р.А. / URL <http://pag-journal.iei.od.ua/archives/2018/7-2018/16.pdf> (дата звернення 22.01.2024)
104. Закон України Про основні засади державної міграційної політики України / URL <https://ips.ligazakon.net/document/JF56900A?an=195> (дата звернення 23.01.2024)
105. Для чого заснували ООН і які країни туди входять Анастасія Кожушко / URL <https://fakty.com.ua/ua/svit/20231220-dlya-chogo-zasnuvaly-oon-i-yaki-krayiny-tudy-vhodyat/> (дата звернення 23.01.2024)
106. Європейський ринок праці: Електронні навч.-метод. матеріали з вивчення курсу. Електронне навчальне видання. / І.В. Герлах. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. – 72 с. (Серія «Міжнародні економічні відносини»). / URL https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Herlakh_YERP_.pdf (дата звернення 23.01.2024)
107. “Ми самі вирішимо, як контролювати наші кордони”. Що відомо про Всесвітній пакт ООН про міграцію Касьянова Дар'я / URL <https://tyzhden.ua/my-sami-vyrishymo-iak-kontroliuvaty-nashi-kordony-shcho-vidomo-pro-vsесvitnij-pakt-oon-pro-mihratsiiu/> (дата звернення 23.01.2024)
108. Міжнародні організації: кредитно-модульний курс Видання 3-тє За редакцією доктора економічних наук, професора Ю.Г. Козака кандидата економічних наук, доцента В.В. Ковалевського, доцента Н.С.Логвінової <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1364/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf> (дата звернення 23.01.2024)
109. Програма гідної праці / URL https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/decent-work-country-programmes/WCMS_774455/lang--uk/index.htm (дата звернення 23.01.2024)
110. Міжнародна організація з міграції – Офіційний сайт MOM / URL <https://ukraine.iom.int/uk/pro-mom> (дата звернення 23.01.2024)
111. MOM в Україні Офіційний сайт MOM / URL <https://ukraine.iom.int/uk/mom-v-ukrayini> (дата звернення 23.01.2024)
112. "ЄС не зацікавлений у поверненні наших людей": експерт розповів, як реемігрувати українців після війни Юлія Авдеєнко, Іванна Власюк, Анастасія

Бачук / URL <https://suspilne.media/502246-es-ne-zacikavlenij-u-povernenni-nasih-ludej-ekspert-rozproviv-ak-reemigruvati-ukrainciv-pisla-vijni/> (дата звернення 23.01.2024)

113. Центр економічної стратегії / URL <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni.-finalnij-zvit.pdf>

114. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. URL <https://www.idss.org.ua/> (дата звернення 23.01.2024)

115. Майбутнє України: мінімум дві дитини у родині і 300 000 мігрантів до країни щороку, кажуть демографи Ганна Твердохліб. URL <https://www.holosameryky.com/a/hto-vidbuduje-ukrajinu/7369376.html> (дата звернення 23.01.2024)

116. "ЄС не зацікавлений у поверненні наших людей": експерт розповів, як реемігрувати українців після війни Юлія Авдєєнко, Іванна Власюк, Анастасія Бачук. URL <https://suspilne.media/502246-es-ne-zacikavlenij-u-povernenni-nasih-ludej-ekspert-rozproviv-ak-reemigruvati-ukrainciv-pisla-vijni/> (дата звернення 24.01.2024)

117. Німеччина страждає від дефіциту фахівців Артур Салліван/ URL <https://www.dw.com/uk/nimeccina-strazdae-vid-deficitu-fahivciv/a-65549893> (дата звернення 24.01.2024)

118. Проект Плану відновлення України Національна рада з відновлення України від наслідків війни/ URL <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/return-of-temporarily-displaced-citizens.pdf>

119. Зовнішня міграція українців до та після повномасштабної агресії (порівняльний аналіз) Бондар Т.В., Ганюков О.А / URL <https://doi.org/10.15407/socium2023.01.032> (дата звернення 24.01.2024)

120. «Залучення в Україну трудових мігрантів як один з можливих напрямів розвитку міграційної політики відбудови»: тема експертної дискусії БФ «Право на захист» у Києві <https://r2p.org.ua/page/zaluchennia-v-ukrainu-trudovykh-mihrantiv-ia-od-yn-z-mozhlyvykh-napriamiv-rozvytku-mihratsiinoi-polityky-vidbudovy-tema-ekspertnoi-dyskusii-bf-pravo-na-zakhyst-u-kyievi/> (дата звернення 24.01.2024)

121. Без повернення біженців та залучення трудових мігрантів українська економіка приречена Інформаційне агентство «УКРІНФОРМ» <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3763260-bez-povernenna-bizenciv-ta-zalucenna-trudovih-migrantiv-ukrainska-ekonomika-prirecena-ekspert.html> (дата звернення 24.01.2024)

ДОДАТКИ

Макроекономічні теорії міжнародної міграції

Автор та його теорія	Сутність теорії	Джерело
Е. Равенштайн – Теорія "притягування і відштовхування"	Всі фактори, що впливають на міграцію, можна розділити на внутрішні (фактори відштовхування) та зовнішні (фактори приваблення). Несприятливі умови на певній території, такі як безробіття, високі податки, жорстке законодавство і т.д., стимулюють відходження людей з цього місця проживання, тоді як позитивні умови на інших територіях залучають їх.	18
Е. Лі – Теорія факторів міграції.	На кожній території функціонують різні категорії факторів міграції, такі як утримувальні, приваблювальні та відштовхувальні, що визначають явища прибуття та відходження. Деякі з цих факторів впливають на велику кількість людей, тоді як інші відзначаються впливом лише на певних індивідів.	19
С. Кестлс та М. Дж. Міллер - Теорія «просторово-міграційного балансу»	Основні глобальні тенденції, які характеризують міжнародні переміщення населення в наш час. По-перше, збільшення країн - походження та країн, приймаючих мігрантів, наявність різних форм переміщення населення в одній країні (трудова міграція, переселення біженців), складність формування національної та міжнародної міграційної політики	20
Дж. Харріс, М. Тодаро – Модель Тодаро-Харріса	Міграція з сільської місцевості до міста триватиме до тих пір поки реальний прибуток в містах перевищуватиме реальний сільськогосподарський прибуток, тобто для мешканців сільської місцевості характерний певний тип поведінки щодо максимізації економічної вигоди	21
М. Дж. Піор, А. Портес - Теорія «подвійного ринку»	Міграція є структурним елементом економіки розвинутих країн. Первинний сектор характеризується наявністю високооплачуваних та стабільних робочих місць для національної робочої сили внаслідок попиту на робочу силу в розвинених країнах. З іншого боку, вторинний ринок визначається непостійністю робочих місць та низькою оплатою праці, що призводить до формування потоку трудових мігрантів.	22
Дж. Харріс, М. Тодаро, О. Старк, Р. Коген - Неокласичну теорію економічного підходу	Прийняття рішення про міграцію ґрунтується на особистих обрахунках вартості та вигоди, де індивід формує уявлення про майбутню країну переміщення, а потім оцінює потенційні можливості, враховуючи переваги та недоліки міграції.	18
Дж. Борхас - Теорія світового ринку праці	Глобальний ринок робочої сили формується та діє внаслідок взаємодії попиту і пропозиції трудових ресурсів на світовому рівні, не обмежений чітко визначеними територіальними межами. Так, як національний ринок праці постачає робітників для компаній в межах країни, світовий ринок праці розподіляє робочу силу між різними країнами в межах всесвітньої економіки.	23

Мікроекономічні теорії міжнародної міграції

Автор та його теорія	Сутність теорії	Джерело
У.С.Джевонс, Дж.Б. Кларк, А. Пігу, А. Маршалл- Неокласична мікроекономічна теорія	Передбачає рух окремої особи на основі особистих обрахунків в системі "витрати-вигоди" від міграції. Рішення про міграцію включає два етапи: перший - формування уявлення про майбутню країну переміщення на основі інформації, і другий - оцінка потенційних можливостей на підставі переваг та недоліків, що можуть виникнути під час міграції.	24
Л. Сжаастад - Теорія людського капіталу	Враховуючи навички та професійні здібності, потенційні мігранти розраховують можливий дохід в різних регіонах, включаючи країну проживання. Вони враховують потенційні витрати, пов'язані з переїздом та життям, і приймають рішення про зміну країни та місця роботи на користь регіону чи міста, де фінансові переваги є вищими. Ця теорія враховує такі фактори, як вік, освіта, професійні здібності та стать.	25
О. Старк, Е. Тейлор, П. Арнольд - Нова економічна теорія трудової міграції	Базується на мікроекономічному аналізі та відзначається тим, що рішення про міграцію не приймають індивіди, але колективно члени домогосподарств чи родин. Мета відправлення членів родини на роботу за кордон полягає не лише в максимізації очікуваного доходу, але й у мінімізації ризиків, пов'язаних із недостатнім розвитком у своїй країні ринків праці, страхування та кредитування. Грошові перекази мігрантів відіграють ключову роль.	18
Мережева теорія	пояснює збільшення міграційних потоків між певними країнами за рахунок існуючих довготривалих мереж трудових мігрантів. Мережі мігрантів можна розцінити як комплекс взаємозв'язків між мігрантами, колишніми мігрантами та немігрантами як у місцях походження, так і в призначенні, які базуються на родинних зв'язках, неформальних контактах та спільній національній приналежності громади.	16
Дж. Ламерсом, Роел Дженнісен, Тьеррі Бодассе, Ремі Базільє, Ісмаель Іссіфу - Теорія інституційного підходу	Міграційна поведінка населення формується за участі різних урядових і неурядових організацій, юридичних фірм, соціальних служб, гуманітарних установ і, водночас, мафіозних структур. Зі збільшенням рівня підтримки від державних та недержавних інституцій міжнародна міграція стає більш легалізованою та менш залежною від тих чинників, які зазвичай супроводжують міграційні процеси.	26
Дугласа Мессі, Луїна Голдрінга та Джорджа Дуранда, Глен Лурі – Теорія	З розвитком міграційних процесів формується суспільний капітал мігрантів, що включає розроблені схеми інтеграції на ринку праці та у суспільне життя країни призначення, створені першими емігрантами. До суспільного капіталу також відносяться державні, суспільні та комерційні інститути, які забезпечують посередницькі послуги для	27

суспільного капіталу	трудовах мігрантів і сприяють їхній ефективній інтеграції в країні призначення.	

Позитивний вплив зовнішньої трудової міграції на країну-донор та
країну-реципієнт

	На країну-донор	На країну-реципієнт
Позитивний	• зниження рівня безробіття; • підвищення середнього рівня зарплати і реальних доходів населення; • поповнення вітчизняної економіки валютними ресурсами (податки з переказів, особисте інвестування мігрантів); • зростання кваліфікації емігрантів ; • скорочення соціального забезпечення	• залучення дешевої трудової сили до трудомістких видів робіт; • отримання підготовлених фахівців; • економія на підготовці висококваліфікованих кадрів для ринку праці; • омолодження структури трудових ресурсів; • збільшення зайнятості і виробництва • збільшення податкових надходжень
Негативний	• втрати від недоотримання податкових надходжень • втрата конкурентоздатної частини трудового потенціалу, старіння трудових ресурсів; • втрата кваліфікованих спеціалістів, «відтік мізків» • зниження наукового потенціалу • витрати на підготовку нових спеціалістів • соціально-психологічні наслідки для сімей	• підвищення конкуренції ; • збільшення витрат на соціальне забезпечення та захист іммігрантів ; • вплив національної валюти закордон у вигляді переказів; • ризики культурних конфліктів; • ризики довгої адаптації мігрантів; • наявність нелегальних мігрантів;

Джерело: [82]

Позитивні і негативні наслідки зовнішньої трудової міграції для України

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Зменшення рівня безробіття в середині країни, через зниження попиту	Зменшення населення України та обмеження можливостей його відновлення;
Зростання заробітних плат в окремих галузях, через дефіцит кадрів	Зниження рівня людського капіталу в національній економіці України
Збільшення обсягів надходження коштів в економіку України	Економічна залежність національної економіки від фінансових внесків трудових мігрантів;
Зниження загальної соціальної напруги в країні, спричиненої низьким рівнем життя та відсутністю можливостей для здобуття роботи;	Втрата кваліфікації працівниками, які займаються за кордоном менш кваліфікованою роботою
Підвищення рівня соціального розвитку домогосподарств зумовлено можливістю отримання високоякісних соціальних послуг та інших переваг;	Проблеми зворотної адаптації трудових мігрантів при поверненні додому
Мігранти після повернення додому відкривають малий або середній бізнес за рахунок накопиченого капіталу, це сприяє розвитку підприємницької активності в державі	Демографічні наслідки, які включають зростання кількості розлучень, зменшення народжуваності, порушення родинних і соціальних зв'язків і т. д.
Зовнішня трудова міграція може бути джерелом для відтворення робочої сили в Україні, оскільки після певного часу частина мігрантів повертається додому з новими навичками та досвідом;	Масова еміграція може викликати втрату кваліфікованих працівників, таких як лікарі, вчені, інженери, які є ключовими для розвитку країни;
	Зростання навантаження на пенсійний фонд через необхідність виплати пенсій мігрантам, які повертаються в Україну після досягнення пенсійного віку;
	Втрата висококваліфікованої робочої сили, що впливає на зменшення чисельності працездатного населення в країні та призводить до зменшення кількості платників податків
	Зменшення ефективності інвестицій у людський капітал, особливо серед тих, хто отримав державну освіту та пізніше емігрував за кордон.

Створення Урядом України привабливих соціально-економічних та інфраструктурних умов для громадян України повернутися і залишитися в Україні

Термін виконання цілі	2022-2035 роки
Ризики, які впливають на досягнення цілі	• Тривалість активних бойових дій та продовження війни • Рухливість лінії розмежування з фронтом активних бойових дій • Динаміка розширення переліку тимчасово окупованих територій • Обмежене фінансування на відновлення інфраструктури • Конкуренція з іншими країнами, особливо з тими, яким надано тимчасовий захист у ЄС, за українських кваліфікованих спеціалістів, та умови, які пропонуються для інтеграції українських мігрантів в країнах ЄС
Опис завдання по досягненню цілі	Проведення серії опитувань (за різними сферами інтересів) з метою оцінювання потреб і мотивації громадян, які отримали тимчасовий захист в ЄС, здійснюють вимушено зовнішню міграцію, для повернення в Україну, у тому числі й через портал/застосунок ДІЯ Аналіз доступних активних програм зайнятості і підготовка рекомендацій щодо формулювання механізмів економічної вигоди для роботодавців для залучення осіб, які отримали тимчасовий захист у ЄС, здійснюють зовнішню міграцію до ЄС, до реалізації інвестиційних, інфраструктурних, соціальних проєктів з відновлення країни, що реалізуються в Україні національним бізнесом та Урядом України Проведення інформаційної кампанії для внутрішньо переміщених осіб та переміщених за кордон громадян про алгоритм дій для самореалізації і отримання гідного доходу в Україні у воєнний період, у тому числі й через портал/застосунок ДІЯ Проведення аналітичного дослідження про ефективність реалізації соціально-економічної політики, чинних програм та державних витрат на їх реалізацію на національному рівні щодо внутрішньо переміщених осіб, осіб, які отримали тимчасовий захист у ЄС, осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях, осіб, яких насильно вивезли, депортували до рф і рб Проведення аналітичного дослідження щодо визначення базової статистичної інформації про осіб, які отримали тимчасовий захист у ЄС за сприяння агентств системи ООН, у тому числі й через портал/застосунок ДІЯ

	Проведення дослідження обсягів поширення і ефективності застосування дистанційної роботи як форми організації праці українських роботодавців в рамках збереження трудових відносин з громадянами України, які отримали тимчасовий захист у ЄС
	Розроблення культурно-просвітницької кампанії для внутрішньо переміщених осіб та переселенців за кордоном для стимулювання повернення і залишення в Україні після проведення дослідження психологічних перепон для адаптації переселенців до життя в нових умовах та їх інтеграції у громаді в Україні, державах-членах ЄС Створення інтеграційної інформаційної інтерактивної платформи взаємодії та підтримки переміщених осіб “Самореалізація в Україні”: • надання інформації про формування і реалізацію державної інтеграційної політики • інформування про діяльність Міністерства реінтеграції, уповноважених осіб з питань інтеграції, Національне агентство України з питань захисту прав і свобод громадян України, які отримали тимчасовий прихисток на території держав - членів ЄС та інших держав • канал комунікації уповноважених осіб з питань інтеграції із бенефіціарами та стейкхолдерами • проведення онлайн навчання та комунікаційних сесій для та серед уповноважених з питань інтеграції • канал комунікації про умови, які створюються для інтеграції бенефіціарів в обраних регіонах - надання послуг особам, на яких направлена інтеграційна політика • обмін інформацією про регіональний ринок праці, економічну спеціалізацію регіонального та місцевого бізнесу, оцінку потенціалу до розвитку, аналітичною інформацією про ринок праці у регіонах, громадах, а також про пропозиції роботи для бенефіціарів інтеграційної політики, про кадровий резерв з числа осіб, які залучені чи хочуть здійснювати внутрішню міграцію, або мають трудовий досвід у ЄС, але хочуть повернутися до України, їх професійну приналежність, кваліфікацію, трудовий досвід, кваліфік Прийняття рекомендацій для розвитку в громадах ринку оренди житла для внутрішньо переміщених осіб, осіб, які повертаються з-за кордону Використання механізмів підтримки сімейного, соціального, ветеранського бізнесу для внутрішньо переміщених осіб, осіб, які отримали тимчасовий захист у ЄС, здійснили зовнішню трудову міграцію до держав-членів ЄС, та членів їх сімей, для стимулювання повернення і залишення в Україні

Джерело :[19]

Вироблення нової партнерської взаємодії між Україною та ЄС щодо повернення в Україну її громадян

Термін виконання цілі	2022-2032 рр.
Ризики, які впливають на досягнення цілі	неефективна взаємодія між органами влади для налагодження співпраці з органами держав-членів ЄС, відомствами ЄС, які є власниками даних, агентствами системи ООН
Опис завдання по досягненню цілі	Проведення всебічного комплексного аналізу даних щодо осіб, які отримали тимчасовий захист
	Проведення аналізу ефективності діючих міжнародних договорів про управління міграцією, трудовою міграцією, соціальний захист, уникнення подвійного оподаткування, законодавства ЄС, у відповідність до якого має бути приведене законодавство України у контексті підготовки пропозицій щодо удосконалення партнерської взаємодії між Україною та ЄС стосовно повернення в Україну її громадян
	Налагодження автоматичного обміну інформацією між системами даних у сфері міграції, прихистку, інтеграції, управління кордонами, з урахуванням вимог до їх наповнення, визначених на рівні ЄС
	Забезпечення міждержавного обміну даними та моніторинг управління міграцією між Україною та державами-членами ЄС, Eurostat

Джерело: [119]